תלמוד בבלי · אחרונים · מהר״ם · סדר נזיקין

מהר"ם על בבא בתרא

רבי מאיר מלובלין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מהר"ם על בבא בתרא

רבי מאיר מלובלין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרם-על-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 8
דף ג. 11
דף ג: 14
דף ד. 16
דף ד: 18
דף ה. 18
דף ה: 19
דף ו. 21
דף ו: 21
דף ז. 23
דף ז: 24
דף ח. 25
דף ח: 26
דף ט. 27
דף ט: 28
דף י: 29
דף יא. 29
דף יא: 29
דף יב. 30
דף יב: 30
דף יג. 30
דף יז. 31
דף יז: 32
דף יח. 35
דף יח: 36
דף יט. 40
דף יט: 41
דף כ. 42
דף כ: 42
דף כא. 43
דף כב. 44
דף כב: 44
דף כג. 44
דף כה. 45
דף כו. 45
דף כו: 46
דף כז. 46
דף כז: 47
דף מב. 47
דף מב: 48
דף מג. 51
דף מד. 52
דף מד: 53
דף מה. 54
דף מה: 54
דף מו. 54
דף מו: 55
דף מז. 55
דף מז: 56
דף מח. 56
דף מט. 57
דף עו. 57
דף עו: 58
דף צב. 58
דף צג. 59
דף צג: 60
דף צד. 60
דף צד: 61
דף צה. 62
דף צו. 62
דף צו: 64

דף צז. 65
דף צז: 66
דף צח. 66
דף צח: 66
דף צט. 68
דף צט: 68
דף ק. 69
דף ק: 69
דף קא. 69
דף קא: 70
דף קב. 71
דף קב: 72
דף קג. 72
דף קד. 72
דף קד: 73
דף קה. 73
דף קה: 75
דף קו. 75
דף קו: 76
דף קז. 76
דף קכב: 77
דף קכג. 78
דף קכג: 79
דף קכד. 81
דף קכד: 81
דף קכה. 82
דף קכה: 83
דף קמז: 84
דף קמח. 87
דף קמט. 90

דף ב.

רש"י ד"ה השותפין וכו' וכל החצרות וכו' ורוב תשמישן בחצר. נראה לי דכתב הכי משום דמסקינן בשמעתין שטעם שבונים את הכותל באמצע היינו מטעם היזק ראייה ולכך כתב וכל חצרות וכו' דאילו החצר שאחורי הבתים אין שם רוב תשמיש ואין שם שום היזק ראייה:

תוס' ד"ה השותפין וכו' צריך לפרש למה נשנית מסכתא זו אחר בבא מציעא. פירוש למה נשנית רוצה לומר למה סידר רבי מסכתא זו אחר בבא מציעא כשבא לכתבן מסכתא אחר מסכתא דאילו הלמוד ששנה לתלמידים הא קאמרו התוס' בסמוך דרבי לא שנה לתלמידיו כסדר המסכתות:

ד"ה בגויל וכו' ומיהו אם נהגו לעשות פחות וכו'. והשתא הא דתני זה נותן וכו' דקתני בה מדת גויל וגזית אתא לאשמועינן שאם נהגו יותר מזה לא יעשה והכל כמנהג המדינה אתא לאשמועינן שאם נהגו לעשות בפחות מזה יעשה כמנהגם ויש לדקדק ואימא איפכא דהא דקתני מדת גויל וגזית אתא לאשמיעינן דלא יפחות והא דקתני הכל כמנהג המדינה אתא לאשמועי' שאם נהגו ביותר מזה יעשה כמנהגם וי"ל הכל כמנהג המדינה משמע דלאקולי אתא ולפחות דכן משמע לישנא דקתני גויל וגזית כפיסין לבינין דפוחת והולך והדר קתני הכל כמנהג המדינה משמע דהכל כמנהג המדינה אתא לפחות:

בא"ד ואם תאמר ומאי בעי בגמרא וכו' לימא לאתויי כמנהג כל המקומות כמו שנהגו. ר"ל דאי לאו דפרישנא הכי לא יקשה מידי דאי קאמר לאתויי כמנהג כל המקומות הוה אמינא דאם נהגו בגויל פחות משה טפחים ובגזית פחות מחמשה יעשה כמנהגם וזה אינו ולכך קאמר לאתויי הוצא ודפנא דדוקא בזה אזלינן בתר המנהג אבל אם נהגו לפחות מהשיעור דתנן גבי בגויל ובגזית לא יעשה כמנהגם דכל הפוחת משיעור שנתנו חכמים אין החומה מתקיימת כדאיתא באשר"י אבל השתא דכתבו התוס' ומיהו אם נהגו לעשות בפחות מו' וכו' יעשה וכו' קשה א"כ לימא סתמא לאתויי כמנהג כל המקומות:

ד"ה לפיכך אם נפל הכותל וכו' פירוש לפי שבונים הכותל בעל כרחם או שהקנו זה לזה וכו' ללישנא קמא וכו'. ר"ל הא דקתני לפיכך הוי פירושא דמשום הכי אמרינן באם נפל הוה של שניהם משום דידוע הוא לנו שמתחלה היו שניהם מוכרחים לבנות הכותל בעל כרחם ללישנא קמא דאיתא בגמרא דמפרש דמאי מחיצה גודא וטעמא דרצו וכו' דהוי פירושו שרצו ע"י שהקנו זה לזה וא"כ כיון שהקנו זה לזה היו מחוייבים שניהם לבנות הכותל בעל כרחם וכי תימא היאך פסיק התנא ותנא לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם מטעם דהקנו זה לזה והיאך ידעינן דנתרצו שניהם ע"י קנין לבנות

דלמא לא נתרצו ובנה אותה אחד מהן משלו וא"כ האבנים והמקום הוא של אחד מהן לכך כתבו וכגון דידוע לנו וכו' ר"ל דלישנא קמא על כרחך צ"ל דמתני' דקתני לפיכך וכו' אייריי דידוע לנו ויש עדים שזוכרים עדיין שהקנו זה לזה לבנות שניהם הכותל לפיכך כשנפלה הוי של שניהם ולישנא בתרא דאמר מאי מחיצה פלוגתא וכו' אתי כפשוטה דהא היו מחוייבים שניהם לבנות הכותל משום היזק ראייה ויש לדקדק דמשמע מדברי התוס' דלישנא בתרא אין אנו צריכין לומר שהיו מוכרחים לבנות הכותל משום דהקנו זה לזה ואין אנו צריכין לומר דאייריי כגון שזוכרים עדיין הקנין וקשה והא לישנא בתרא אייריי מתני' בחצר שאין בו דין חלוקה אלא שנתרצו ע"י קנין לחלוק החצר ואי לא שנתרצו ע"י קנין לא היה האחד יכול לכוף את חברו שיבנה עמו וא"כ צריך גם כן לומר שאנו זוכרים שהקנו זה לזה דאם לא כן יאמר לא נתרצו והאחד בנה אותה משלו וכי תימא אי לא נתרצו היה השני יכול למחות בידו מלבנות אפילו משלו כיון שאין בו דין חלוקה אם כן על כרחך הואיל ואנו רואים שהיה החצר חלוק על ידי כותל על כרחך הוא שנתרצו לחלקו הא מכל מקום יש להקשות שמא לא נתרצה האחד לשני אלא על תנאי שיבנה אותה השני משלו ושמא הכותל הוא של האחד ואם כן צריכין אנו גם כן לומר דאייריי כגון שאנו זוכרים שהקנו זה לזה לבנות הכותל משל שניהם ואין זה קושיא דהא כבר כתב הרא"ש על לפיכך וכו' דמתניתין וז"ל ואע"ג דמתניתין אייריי בשאין בו דין חלוקה לא מצי למימר אותו שהאבנים נפל לרשותו לא רצית לחלוק כי ידעת שאם תחלוק אכוף אותך לבנות הכותל ולא נתרצית אלא על מנת שאבנה הכותל על חלקי ומשלי דמסתמא כיון שהיזק ראייה שמיה היזק שניהם נתרצו לסלק ההיזק מעליהם עכ"ל וא"כ אין אנו צריכין לומר שזוכרים הקנין וק"ל:

בא"ד והא דאמרי' בהשואל וכן בהבית והעלייה וליחזי ברשות דמאן קיימא וכו'. מקשין העולם אמאי קשה להו להתוס' דהא התם בהבית ועלייה משני על הא דפריך וליחזי ברשות דמאן קיימי כגון דבנינהו ברשות דשניהם ואיבע"א שותפין שאני דלא קפדי אהדדי ופירוש סוגיא זו מביאים התוס' בסוף דבור זה פירוש ואין בזה שמונחים ברשותיה דחד שום חזקה לומד שהוא מוחזק ולהוי אידך המוציא מחברו עליו הראיה ואם כן הכא נמי במתניתין דשותפים נינהו ליתרצו התוס' נמי הכי אבל אין זה קושיא דלא שייך לומר שותפין לא קפדי אהדדי אלא בדבר ידוע שהיה מתחלה של שותפות ולכך אפילו נמצא אחר כך ברשות של אחד לא מקרי מוחזק וכן משמע מדברי רש"י שכתב לקמן בגמרא בדף ד' בפיסקא דלפיכך אם נפל וכו' אבל השתא אייריי התוס' במה שהקשו דלא ליתני לפיכך ולא יהיו מחויבים מתחלה לבנות הכותל משל שניהם וא"כ

כשנפל לא היה ידוע שהיתה מתחלה של שותפות ולכך מקשין התוס' שפיר מהא דפריך מההיא דהשואל ומההיא דהבית והעלייה אבל בסוף דבור זה דמקשו התוס' ואע"ג דאמרינן בריש הבית והעלייה דשותפים לא קפדי אהדדי וכו' היינו דשם קאי התוס' על מתניתין דקתני לפיכך שבונים מתחלה הכותל משל שניהם דידוע הוא שהיתה מתחלה משל שותפים ולכך שייך שפיר בזה דשותפים לא קפדי וכו':

בא"ד אבל בבקעה אם שהו וכו'. ר"ל אבל בבקעה הא דמשמע בגמרא דהיכי דלא עשו חזית לא זה ולא זה אפילו נפל לרשות דחד הוי של שניהם היינו שלא שהו הרבה אבל אין הכי נמי אם שהו הרבה נאמן לומר שעשאה במגו דאי בעי אמר לקחתים ומקשין העולם אם כן מאי פריך בגמרא גבי בקעה ולא יעשה חזית לא זה ולא זה נימא דמשום הכי עושים שניהם חזית משום שמא ישהו הרבה ברשות דחד לאחר נפילה שלא יהא נאמן לומר שהוא עשאה לבדו במגו דלקחתים אבל אין זו קושיא דבשביל זה לא היו צריכין החכמים לתקן שיעשו חזית זה וזה אלא שלא ישהו הרבה ולא יצטרכו לעשות חזית אבל מתניתין דלפיכך דינא אתא לאשמועינן דכיון דחייבוהו חכמים לשניהם לבנות בעל כרחם ואפי' אם אירע כך ששהו הרבה ברשותו דחד לאחר הנפילה אפ"ה הוא של שניהם ואין נאמן לומר שהוא עשאה במגו דלקחתים:

ד"ה כדתניא מחיצת הכרם וכו' ואומר ר"ת דמשמע ליה דאתיא כרבי מאיר מכח מתניתין דכלאים דמייתי התם המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו וכו'. ר"ל דהתם מייתי ההיא מתניתין דכלאים דמסכך גפנו וכו' דתנא קמא אמר קידש ורבי יוסי ור"ש אמרו לא קידש דאין אדם אוסר דבר שאין שלו ופשיט מתנא קמא דהוא רבי מאיר דסתם מתניתין ר"מ היא דרבי מאיר דאין דינא דגרמי ודחי אותה דשאני התם דבידים קא עביד ומייתי ההיא דמחיצת כרם ופשיט מינה דרבי מאיר דאין דינא דגרמי דקתני בה וחייב באחריותו וסבירא ליה דעל כרחך ברייתא ר"מ היא דהוא תנא קמא דההיא דהמסכך גפנו ואי ר' יוסי ור' שמעון דפליגי אתנא קמא הא אינהו סבירא להו דאפילו היכי דבידים קא עביד אינו אוסר אלא ודאי כתנא קמא אתי דאיהו ר' מאיר ושמע מינה דר' מאיר דאין דינא דגרמי אפי' היכי דלא קא עביד בידים:

ד"ה אומר לו גדור וכו' ואפי' ר' יוסי דקאמר לקמן וכו' הא אמר רב אשי לקמן מודה ר' יוסי בגירי דיליה וכו'. והתוס' בפרק הגוזל מסיימים שם והכא גירי דבעל הכרם הוא דחשדינן ליה שיביא מחרישתו לשדה חברו לפיכך צריך לעשות כותל או להרחיק ד' אמות עכ"ל ור"ל דר' יוסי מודה היכא דמטי ליה היזקא מתוך ידיו של מזיק כההיא דהבית והעליה הנהו בי תרי חד דייר עילאה וחד דייר תתאי איפחת מעזיבה וכל אימת

דמשי ידיה נפלו עליה דתתאי דכשנופלים מידו ממש על התחתון קרי ליה גירי דיליה וכי פסקי והדר נפלי לא קרי ליה גירי דיליה כן פי' רש"י לקמן בפ' לא יחפור (דף כ"ו) וסבירא להו להתוס' דזה נמי מקרי גירי דיליה דכיון דטעמא דצריך כותל או הרחקת ד' אמות דחיישינן שלא יביא מחרישתו בידים לשדה חבדו והוי כאילו בא ההיזק מידיו של מזיק עצמו גם מקרי בלי הפסק דהא מיד שנפרץ הגדר מתחיל התוס' של מאתים לאסור התבואה וק"ל נ"ל:

בא"ד ור"ת מפרש דלהכי נקיט תרי זימני לאשמועינן שאם יש תוס' מאתים בין מה שהוסיף בנפרצה ראשונה ובין מה שהוסיף בנפרצה שניה דאין מצטרפין לאסור וכו'. מקשין התלמידים והיכא משתמע ממה דנקיט נפרצה תרי זימני דאין מצטרפין דלמא אדרבה דלהכי נקיט תרי זימני לאשמועינן דמצטרפין ואם יש בין שניהם מאתים קידש כשלא גררה קודם שהוסיף מאתים ונראה דהכי משמע נפרצה בשניה אומרים לו גדור משמע דאם גדרה קורם שנתוסף מאתים בשניה ניתרת ולא נזקקין להשגיח על מה שהוסיף קודם שגדר בראשונה והוי כאילו תני בהדיא אומרים לו גדור וכשגדר נתבטל מה שנתוסף באיסור נפרצה בשניה אומרים לו גדור וכשגדר נתבטל האיסור כאילו אמר קמא קמא שגדר בטל וק"ל:

דף ב:

רש"י ד"ה ה"א במסיפס בעלמא מיירי מתניתין דאיהו נמי מחיצת איקרי ורצו דקתני אחלוקה קאי וכשאין בה דין חלוקה וכו'. יש לדקדק יהי כך דנימא דמחיצה הוה מסיפס ומה נפסיד בזה הא השתא בהאי לישנא סבירא ליה דהיזק ראיה לאו שמיה היזק ואין צריך לבנות כותל אלא היכא שנתרצו לעשות כותל וא"כ יהי כך נימא דמתניתין איירי באין בו דין חלוקה ונתרצו לחלוק ואפי' הכי אין צריך לחלוק אלא במחיצת מסיפס בעלמא משום דהיזק ראייה לאו שמיה היזק וי"ל דדין זה היכי שנתרצו לבנות כותל לא הוה ידעינן דאמרינן לקמן בסמוך דאשמועינן תנא דמתניתין דאפי' היכא דקדים חר ורצייה לחברייה אפ"ה בונין הכותל באמצע ולא מצי למימר ליה כי אתרצי לך באוירא בתשמישא לא איתרצי לך קמ"ל ועוד מצינו למימר אפי' דין דהיזק ראייה אי שמיה היזק אי לאו לא הוה ידעינן דבשלמא השתא דקתני כותל וא"כ ע"כ מפרשי' מאי מחיצה גודא דייקינן שפיר ממתני' דהיזק ראייה לא שמיה היזק דטעמא דרצו הא לא רצו אין מחייבין אותו כדקאמר בגמרא אבל אי לא תני כותל והוה מפרשינן דמחיצה דקתני מתני' היינו מסיפס ורצו דקתני אחלוקה קאי לא הוה שמעינן מזה דהיזק ראייה לאו שמיה היזק

דנוכל לומר דלעולם היזק ראייה שמיה היזק והא דסגי במתני' במסיפס בעלמא היינו משום דמיירי בחצר שאין בו דין חלוקה ויכול לומר כי אתרצאי לך לחלוק על מנת שלא לעשות כותל אלא מסיפס בעלמא אבל על מנת לעשות כותל לא אתרצאי לך על דרך שכתבו התוס' בד"ה כיון דרצו אבל בעלמא כגון בחצר שיש בו דין חלוקה לעולם אימא לך דכופין זה את זה לבנות כותל דהיזק ראייה שמיה היזק ודו"ק:

מקשין העולם בשמעתין דקאמר סברוה מאי מחיצה גודא וכו' וטעמא דרצו וכו' אלמא היזק ראיה לא שמיה היזק ומה דייק דלמא אפי' לפי זה דמחיצה הוי גודא אפ"ה לעולם אימא לך היזק ראייה שמיה היזק והא דקתני רצו משום דאיירי בחצר שאין בו דין חלוקה ונקט לה התנא דחצר שאין בו דין חלוקה לרבותא דלא נימא כי איתרצאי לך לעשות גודא היינו מחיצה של נסרים שהיא דקה והיזק ראייה אין בה כדפרש"י או כדי שלא יאמר כי אתרצאי לך לחלוק היינו במסיפס בעלמא דהא קודם חלוקה גם כן היה היזק ראייה קמ"ל מתניתין דבונין הכותל באמצע ר"ל כותל של אבנים וזה אין קושיא כלל דא"כ למה הזכיר התנא גודא כלל נימא השותפים שנתרצו לחלוק בונין את הכותל וכו' בשלמא לפי הא דקא מפרש רש"י בגמ' אהא דקאמר מהו דתימא כי אתרצאי לך באוירא דר"ל כי אתרצאי לך במחיצה דקה וכו' היינו לפי מה דס"ל השתא דהיזק ראייה לא שמיה היזק וביש בו דין חלוקה וקאי רצו אמחיצה ולכך נקט התנא שרצו במחיצה לאשמועינן דאי לאו דרצו אפי' מחיצה דקה של נסרים לא צריך אלא מסיפס בעלמא דהיזק ראייה לא שמיה היזק אבל השתא דרצונך לפרש דס"ל לתנא היזק ראייה שמיה היזק ורצו דקתני קאי אחלוקה משום דאיירי בחצר שאין בו דין חלוקה א"כ למה הזכיר התנא כלל דרצו במחיצה לא הוה ליה למתני אלא דרצו בחלוקה דהא השתא סבירא ליה דמחיצה הוי גודא אלא ודאי למידק דטעמא דרצו במחיצה הא לא רצו אין צריך מחיצה כלל כי אם מסיפס בין יש בו דין חלוקה בין אין בו ולא דמי ג"כ להא דפרש"י אמה דקאמר בגמ' בונין אותו מבעיא ליה ומשני אי קתני אותו הוה אמינא במסיפס בעלמא ופירש רש"י במסיפס בעלמא דאיהו נמי מחיצה אקרי ורצו דקתני אחלוקה וכו' דלא פירש רש"י זה אלא לפי אותו סלקא דעתך דלא קתני הכותל אלא בונין אותו ולהכי אצטריך להזכיר מחיצה כדי למתני בתר הכי בונין אותו וכו' דאמחיצה קאי אבל לפי האמת דקתני בונין את הכותל אם איתא דרצו קאי אחלוקה למה ליה להזכיר בריצוי החלוקה מחיצה כלל ובלאו הכי נראה לי דאין זה קושיא כלל משום דלא פירש רש"י לפי מה דס"ל דמחיצה היינו גודא דהוה סלקא דעתין לומר דהא דקתני רצו קאי אחלוקה ובאין בו דין חלוקה היינו באותו סלקא דעתין דלא הוה קתני כותל אבל לפי האמת דקתני כותל ומחיצה היינו גודא אין

לדחוק לפרש דרצו קאי אחלוקה אלא לפרש כפשוטו דרצו קאי אגודא דהיינו כותל וכן משמע מפרש"י עצמו דכתב קמ"ל כותל ורצו דקתני משום כותל וכו' וק"ל וכן נמי אין לפרש דאיירי ביש בו דין חלוקה ולעולם היזק ראייה שמיה היזק ומחיצה היינו גודא והא דקתני רצו לאשמועינן דדוקא היכא דנתרצו לעשות גודא דהיינו כותל של אבנים אז בונין הכותל באמצע וכו' אבל כי לא נתרצו אע"ג דהיזק ראייה שמיה היזק לא היה צריך כי אם מחיצה דקה של נסרים דאין בה ג"כ היזק ראייה דזה אינו דא"כ דהיזק ראייה שמיה היזק ולא קאי רצו אלא לומר דנתרצו לעשות גודא דהיינו מחיצה של אבנים א"כ כיון דקתני שרצו לעשות מהיצה דהיינו גודא של אבנים בונין אותו מבעיא ליה בונין הכותל למה לי דהשתא ליכא לתרוצי דאי לא קתני הכותל הוה אמינא דמחיצה היינו מחיצה דקה של נסרים דא"כ בלא רצו נמי כן נ"ל לפי פרש"י ודו"ק אבל לפי סברת התוס' פשיטא שאין מקום לכל קושיות הנ"ל:

תוס' ד"ה וחייב באחריותו וכו' ועוד אי קנס הוא במזיד דוקא היה לו להתחייב. ר"ל אם פרץ הוא בעצמו הגדר במזיד אבל כשנפרץ מאליו לא שייך לקונסו:

ד"ה הוה אמינא וכו' ובקונטרס פירש דרצו דקתני אחלוקה קאי ותימה דהא אסיק דמחיצה היינו גודא דאי פלוגתא לחצות מבעי ליה וכו'. ואע"ג דגם רש"י פירש דהשתא סבירא ליה דמחיצה היינו גודא אלא שפירש דמסיפס בעלמא נמי מחיצה קרו ליה ורצו דקתני אחלוקה קאי פירוש מן החוץ ואינו פירוש מחיצה דקתני התנא ואם כן לא שייך להקשות לחצות מבעי ליה דזה לא שייך להקשות כשהוא מפרש מחיצה דקתני התנא שהוא פלוגתא מכל מקום י"ל דהכי מקשו התוס' דאם איתא דרצו דקתני אחלוקה קאי לא היה לו להזכיר כלל מחיצה דהוא גודא בענין החלוקה אלא הוה ליה למתני השותפין שרצו לחצות כאשר כתבתי לעיל בפירוש הגמרא:

ד"ה בונין את הכותל באמצע וכו' אבל למאן דאמר פלוגתא אצטריך למימר דסד"א דמשום היזק ראייה יש לו לסייע בבנין הכותל אבל אין לו לבנות בחלקו בשביל כך והא דלא פירש דלפי סברא זו דמחיצה היינו פלוגתא ורצו דקתני אחלוקה ואיירי באין בו דין חלוקה סד"א דמצי למימר כי אתרצאי לחלוק לעשות כותל לא אתרצאי דהמקשה דפריך פשיטא לא פריך דלא ליתני בונין את הכותל אלא דפריך דליתני בונין את הכותל אלא דלא ליתני באמצע ולפי זה יש לפרש דברי התוס' כך דמשום היזק ראייה נתרציתי לבנות הכותל כי הדין נותן כך דכיון דעל ידו יהא חברו ניזק אבל אין לו לבנות בחלקו בשביל כך:

ד"ה תא שמע וכן בגינה לקמן מסקינן וכו'. כתבו זה משום דהוקשה להם מה פשיט מגינה דבסיפא דמתני' נימא דסיפא דמתני' קאי אירישא וכי היכי דרישא איירי דוקא ברצו הכי נמי הסיפא ועוד הא דקתני בסיפא וכן בגינה מקום שנהנו לגדור וכו' דמשמע הא במקום שאין מנהג אין מחייבים אותו א"כ שמע מינה דהיזק ראייה לאו שמיה היזק לכך כתבו לקמן מסקינן וכו':

ד"ה נפל שאני שהורגלו לעשות וכו'. נראה לי דפירשו כן משום דקשה להו על פירוש רש"י דפירש נפל שאני שכבר נתרצו הראשונים בכותל כי מה לו לראשונים ועוד ממ"נ אי אזלינן אחר רצון הראשון אם כן למעלה מד' אמות נמי נחייבו כיון שכותל הראשון היתה למעלה מד' אמות:

ד"ה היזקא דרבים שאני וכו' ורשב"ג אע"ג דלית ליה האי טעמא וכו'. כתבו זה משום דהוקשה להם והא רשב"ג לית ליה טעמא דדחקו דבים ואפי' הכי לא פליג אלא על בית שער אבל בדלת מודה ואם כן ע"כ ס"ל דהיזק ראייה דיחיד שמיה היזק לכך כתבו מכל מקום מרחוק יכולין לראות ר"ל דרבים והוי היזק ראייה דרבים ולכך מודה בדלת:

ד"ה שאני התם וכו' תימה אמאי לא מייתי מדתניא לקמן שתי חצרות וכו'. וליכא למימר דברייתא איירי במסיפס בעלמא ולא בכותל ולעולם היזק ראייה לא שמיה היזק דזה אינו דמסיפס לא הוי אלא לסימן בעלמא שהחצירות הם מחולקים וכיון שהאחד למטה והאחד למעלה אין לך היכר וסימן גדול מזה ומה צריכין עוד לבנות אלא על כרחך בבנין כותל איירי ומשום היזק ראייה וק"ל:

דף ג.

גמ' ואי היזק ראייה שמיה היזק מאי איריא וכו' אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משנתינו כשאין בה דין חלוקה והוא דרצו מאי קמ"ל דכי לית ביה דין חלוקה וכו' כן צריך להגיה ולא גרסי' לישנא אחרינא הכא כלל אלא ה"ג והוא דרצו מאי קמ"ל וכו' תנינא אי מהתם וכו' הך סיפא אצטריכא ליה וכתבי הקודש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו לישנא אחרינא אדאשמועינן בשאין בה דין חלוקה וכו' כצ"ל ולא גרסינן הכא וכי רצו מאי וכו' דכפל הוא בספרים דהא בתר הכי איתא במאי אוקימתא למתני' בשאין בה דין חלוקה וכו' ופירוש המשך הפשט ה"פ מאי קמ"ל דכי לית בה דין חלוקה כי רצו פלגי ר"ל דמיד שנתרצו ע"י קנין כדלקמן פלגי ואין אחד מהם יכול לחזור ולא אמרינן דהוה קנין דברים תנינא וכו' אבל בזמן ששניהם רוצים אפילו פחות מכאן חולקים וע"כ הכי פריך בזמן ששניהם רוצים ר"ל שנתרצו על ידי קנין אפי' פחות מכאן חולקין ואין אחד מהם

יכול לחזור דאל"כ מאי קמ"ל דאטו לא ידעי' דאם נתרצו דיכולים לחלוק דכיון דרוצים לחלוק מי ימחה בידם ומשני אי מהתם הוה אמינא אפי' פחות מכאן במסיפס בעלמא דאע"ג דנתרצו ע"י קנין יכול לומר ע"מ שיחלוקו ע"י מסיפס נתרציתי ולא ע"מ שיחלוקו בכותל קמ"ל הכא כותל וכו' ובלישנא אחרינא ה"פ אדאשמועינן בשאין בה דין חלוקה והוא דרצו ואז מחייבינן לחלוק בכותל משים היזק ראייה לישמעינן ביש בה דין חלוקה ואע"ג דלא רצו מחייבינן לבנות כותל משום היזק ראייה ומשני אי אשמועינן ביש בה דין חלוקה וכו' הוה אמינא באין בה דין חלוקה אפילו רצו נמי לא מחייבינן אותן לחלוק בכותל ופריך מי מצית אמרת הכי וכו' מאי לאו בכותל וכו' ר"ל לישמעינן ביש בה דין חלוקה דחייבין לחלוק בכותל משום היזק ראייה ואנן ידעינן ממילא דכיון דתנן אבל בזמן ששניהם רוצים אפילו פחות מכאן חולקים על כרחך ר"ל חולקין בכותל משום היזק ראייה דכיון דכבר אשמועינן דהיזק ראייה שמיה היזק ביש בה דין חלוקה ממילא ידעינן דגם באין בה דין חלוקה לאחר שנתרצו לחלוק חייבין לחלוק בכותל משום היזק ראייה ומשני לא במסיפס בעלמא ר"ל דאע"ג דכבר הוה שמעינן ביש בה דין חלוקה דהיזק ראייה שמיה היזק אפילו הכי הוה אמינא דבאין בה דין חלוקה אע"ג דנתרצו לחלוק לא מחייבינן ליה לחלוק בכותל דמצי אמר דעל מנת לחלוק בכותל לא נתרציתי אלא על מנת לחלוק במסיפס בעלמא כן נ"ל המשך פשט הסוגיא ובדרך זה מתורצים כמה קושית אשר אין להאריך כהן:

תוס' ד"ה מאי קמ"ל וכו' ה"פ מאי קמ"ל במאי דאיירי באין בה דין חלוקה לישמעינן ביש בה דין חלוקה כי רצו פלגי תנינא וכו' ומשני הא קמ"ל דאפילו באין בה דין חלוקה דאיכא למימר וכו' כן נראה לי להגיה ומה שכתב בספרים ותימה הא קמ"ל טעות סופר הוא או יש להגיה במקום ותימה ותירץ שהיה כתוב ותי' שהוא ותירץ וכתב הסופר במקום זה ותימה והמשך דברי התוס' כך הם אע"ג דקמ"ל דשמיה היזק רוצה לומר דלא אתי התנא לאשמועינן דכיון דרצו חולקין דזה כבר תנינן אלא אתא לאשמועינן דכיון דרצו בונין את הכותל בעל כרחן משום היזק ראייה דשמיה היזק א"כ מאי פריך מאי קמ"ל הא טובא קמשמע לן ופירשו התוס' דהכי פריך מאי קמ"ל במאי דאיירי באין בו דין חלוקה וביה אשמועינן דהיזק ראייה שמיה היזק לישמעינן דשמיה היזק ביש בה דין הלוקה אלא ודאי הא אתא לאשמועינן דבאין בה דין חלוקה אפי' הכי כי רצו פלגי ואין אחר מהם יכול לחזור והא תנינא חדא זימנא אימתי וכו' ומשני התרצן הא קמשמע לן וכו' ר"ל דלעולם שמיה היזק אתא לאשמועינן ואי הוה אשמועינן ביש בה דין חלוקה הוה אמינא דבאין בה דין חלוקה אע"ג דנתרצו לחלוק לא מחייבינן לחלוק

בכותל אלא במסיפס בעלמא משום דמצי למימר על מנת לעשות גודא לא אתרצאי קמ"ל דאפי' באין בה דין חלוקה מחייבינן להו לחלוק בכותל וזה ר"ל במאי דקאמר בגמרא אי מהתם הוה אמינא אפי' פחות מכאן במסיפס בעלמא קמ"ל הכא כותל וקל להבין אלא שלפי זה שאנו מפרשים דברי התוס' והגמרא כן א"כ גם לפי גירסא זו הראשונה מקשה ומתרץ בגמ' הא דאשמועינן תנא דמתני' דשמיה היזק באין בו דין חלוקה ולא אשמועינן זה ביש בו דין חלוקה ולעיל בד"ה כיון דרצו כתבו התוס' ותימה לר"י אמאי נקט תנא דמתניתין באין בו דין חלוקה וכו' ויש ספרים דמקשין ומתרצין כן בשלהי שמעתין עכ"ל ולפי מה שפירשנו דברי התוס' והגמרא לכל גירסות הספרים מקשה ומתרץ כן בשמעתין וי"ל דביש ספרים איתא כן בהדיא בגמרא דפריך אדאשמועינן באין בו דין חלוקה וכו' משא"כ לגירסא הראשונה דלא מקשה כך בהדיא ועוד יש לפרש דר" דלעיל מפרש סוגיא דשמעתין בגירסא הראשונה באופן אחר ממה שכתבו התוס' כאן בדבור זה ולא פריך בגמרא לפירוש גירסא זו הראשונה לאשמועינן ביש בה דין חלוקה דהיזק ראייה שמיה היזק אלא ה"פ מאי קמ"ל דכי לית ביה דין חלוקה כי רצו פלגי ר"ל דמחייבינן להו לחלוק בכותל משום היזק ראייה תנינא אימתי וכו' אבל בזמן ששניהם רוצים אפי' פחות מכאן חולקין וס"ד דמקשה דר"ל חולקין בכותל משום היזק ראייה ומשני אי מהתם ה"א וכו' במסיפס בעלמא וכו' והיא ע"ד דאיתא לעיל ת"ש אין חולקין וכו' הא יש בה כדי לזה וכו' חולקים מאי לאו בכותל ומשני לא במסיפס וכן יש לפרש על דרך זה בלישנא אחרינא דפריך אדאשמועינן באין בה דין חלוקה וכו' ומשני אי מהתם וכו' ופריך מי מצית אמרת הכי והא קתני סיפא אימתי וכו' מאי לאו בכותל לא במסיפס בעלמא וקל להבין אבל התוס' בדבור זה ע"כ אינם מפרשים כן כאשר מובן מעצמו מדבריהם אלא צריך לפרש דברי התוס' בדבור זה וסוגיית המקשה לפי פירושם בדרך אשר כתבנו בראשונה ודוק נ"ל:

תוס' ד"ה רב אשי אמר וכו' תימה לר"י מאי בא רב אשי להוסיף וכו'. ר"ל דהא לרב אשי נמי ע"כ איירי שזה בורר לו רוח וחלק מזרח וזה בורר לו רוח וחלק מערב ואח"כ הלך כל אחד והחזיק בחלקו א"כ לא הוסיף רב אשי מידי אלא שבמקום קנין שאמר ר"י אמר איהו חזקה ולכך הקשו וכי אצטריך לאשמועינן דחזקה מועלת כמו קנין ופשיטא כמי דקאמר ר' יוחנן שאחר הברירה מועיל קנין ה"ה דמועיל חזקה:

דף ג:

ד"ה מכלל דאיכא זוטרתי וכו' דלא הוה צריך למתני אלא והאריח חצי לבינה ותו לא וממילא הייתי משער בקטנה הואיל ולא מפרש שיעורא ר"ל דאי ליכא זוטרתי פחות מג' אבל גדולות על ג' יש לא הוה צריך למתני אלא והאריח חצי לבינה ואנא ידענא דבקטנה משערינן דהיינו ג' דאם איתא דמשערינן בלבינה היתירה על שלשה ה"ל לתנא לפרש באיזה משערין כדי שלא נבא להקל ולשער כלבינה הקטנה אלא ודאי האמת הוא דמשערינן בלבינה הקטנה שהיא שלשה טפחים דליכא למימר איפכא אדרבה דהוה משערינן בגדולה שבגדולות דהוה אמרינן אם איתא דמשערינן בהקטנה ממנה ה"ל לפרש כדי שלא נבא להחמיר לשער בגדולה ממנה אלא ודאי האמת הוא דמשערינן בגדולה שבגדולות דזה אינו דמשום חששא דשמא נבא להחמיר לא צריך לפרש דמה בכך אם נבא להחמיר אין בזה שום איסור אבל במקום דאיכא למיחש שמא נבא להקל צריך שפיר לפרש ולכך הוה אמרינן ודאי כיון דלא פירש שיעורא דהדין הוא שנלך להקל והוה משערינן בהקטנה דהיינו בשלשה טפחים אבל השתא דאיכא זוטרתי משלשה אתי שפיר דתני חצי לבינה של ג' טפחים דאצטריך לפרש שיעורא כדי שלא נבא להקל ולשער בהקטנה והפחותה מג' טפחים:

ד"ה הג"ה בי קייטא ובי סיתוא הוה כמו איכא תיוהא ושרי ואם שתי בתי כנסיות היו בב' מקומות של קייטא ושל סיתוא איירי כגון וכו' והכל הוא דבור אחד והג"ה אחת ואחר ההג"ה צריך להתחיל דבור בפני עצמו אי הכי כי בנייה נמי פירוש עד שיתפללו בה ופי' ההג"ה הכי הוא דר"ל דבהא דקאמר בגמרא מרימר ומר זוטרא סתרי ובני בי קייטא וכו' איכא שני פירושים לחד פירושא לא היה להם כי אם בית הכנסת אחד ובכל חצי שנה היו משנים בבניינו דהיינו כשהגיע זמן ימי החורף היו סותרים הבהכנ"ס שהיה להם בקייטא ובנו אותו ועשו ממנו בי סיתוא דהיינו בהכנ"ס לימי החורף וכשכלו ימי החורף והגיע זמן הקייטא חזרו וסתרו אותו הב"ה ובנו אותו ועשו ממנו בי קייטא ולפירוש השני היו להם שתי בתי כנסיות בשני מקומות אחד ב"ה של קייטא ואחד של סיתוא וכשהיו צריכין לסתור ולחזור ולבנות ולתקן אותו ב"ה של קייטא היו ממתינים עד ימי החורף שאז היו מתפללין בב"ה השני שהוא של סיתוא ובאותו זמן היו סותרין ובונין הב"ה של קייטא כדי שיהיה מוכן כשיגיעו ימי הקייטא. וכן כשהיו צריכין לסתור ולתקן הבי סיתוא היו ממתינים עד ימות הקייטא שהיו מתפללים בבי קייטא ובאותו זמן היו מתקנין ובונין הבי סיתוא וקאמר בהג"ה זו שלפי' המפרשים שהיה הכל ב"ה אחד קשה והיאך היו סותרים בכל פעם כשהגיע ימי החורף וכן אח"כ כשהגיע ימי הקייטא והא

אסור לסתור שום ב"ה עד שבונים מתחלה אחרת וקאמר שלכך היו מותרים לסותרו דכיון שאותו ב"ה לא היה ראוי להם לימי החורף הוי כדין ב"ה דחזו ביה תיוהא דשרי לסותרו ואם שתי בתי כנסיות היו וכו' ר"ל ולפי' השני שמפרש שהיו שני בתי כנסיות כדלעיל ובימי הסיתוא היו סותרין ובונין אותו של קייטא והיאך היו מותרין לסותרו כיון שלא היה להם בי קייטא אחריתי היינו משום שלא היו סותרים ובונים אותו אלא בזמן שהיו צריכין לבנותו ולתקנו דהיינו דחזו ביה תיוהא ולפי זה אפי' בימי הקיץ היו מותרין לבנותו כיון דחזו ביה תיוהא אלא שלרווחא דמלתא היו ממתינים מלסותרו עד ימי החורף:

ועוד נראה וכו'. ר"ל דאפילו היכא דלא חזו ביה תיוהא היו מותרים לבנות הבי קייטא בסיתוא משום דבסיתוא לא היו צריכין לו כיון שהיה להם אז ב"ה אחר דהיינו אותו של בית סיתוא והא דמשמע בגמרא דללישנא דאמרי משום פשיעותא אפילו היכא דיש להם מקום אחר להתפלל שם אסור לסתור הבית הכנסת הישנה היינו שיש להם מקום להתפלל אבל אותו מקום אינו ב"ה כי אם שום מקום בעלמא אבל היכא דיש להם ב"ה גמור כההיא דמרימר ומר זוטרא מותר לסותרו אפי' ללישנא דאמרי משום פשיעותא ולפי זה לא גרסינן בגמרא איכא ביניהו דאיכא בי כנישתא אחריתי אלא הכי גרסינן דאיכא דוכתא לצלויי ר"ל מקום בעלמא:

ועוד מחמת קור וחום אין לחוש שמא יפשעו ר"ל אפי' ללישנא דאמרי משום פשיעותא היו מותרים לסותרו דודאי יהיו זריזים שקודם שיגיעו ימי החורף יבנו אותו של בי סיתוא וכן קודם שיגיעו ימי הקיץ יבנו אותו של בי קייטא דאין לחוש שמא יפשעו מפני שמוכרחים לבנותו שאותו של קייטא לא היה ראוי להם בימי החורף מפני הקור וכן אותו של בי סיתוא לא היה ראוי להם בימי הקיץ מפני החום או בזמן גדול כ"כ אין לחוש ר"ל שכל זמן ימי הקיץ שהיא זמן לבנות הבי סיתוא בודאי יגמרו בניינו קודם שיגיע זמן ימי החורף וכן הבי קייטא היה להם זמן לבנותו כל ימי הסיתוא ואין לחוש שיפשעו ולא יגמרו בניינו קודם שיגיע ימי הקיץ ועיין באשר"י דמשמע מדבריו דס"ל דאין לחלק בין איכא דוכתא לצלויי ובין היכי דאיכא בי כנישתא אחריתי אלא בכל ענין אסור ללישנא דפשיעותא ומרימר ומר זוטרא דסתרי ובנו היינו משום דאינהו סבירא להו כלישנא דאמרי משום צלויי ואינהו הוה להו דוכתא לצלויי ע"ש:

תוס' ד"ה ועייליה לפורייא להתם וכו' ופי' הקונט' התם נפקא מינה וכו' ובשל בבל מותר. ר"ל וא"כ לפי' רש"י מותר לישן בב"ה של בבל ופי' על תנאי לפרש"י ר"ל שמתנין תנאי בשעת בניינה שיהא מותר לאכול ולישן בתוכה זה אינו דהא קאמר התם בתר הכי

וכו' ר"ל וא"כ פירושו של רש"י ליתא אלא צריך לפרש הא דקאמר על תנאי הן עשויין בענין אחר כמו שפירשו התוס' סוף דבור זה:

ד"ה כל דאמר מבית חשמונאי אתינא וכו' וכן הוא. ר"ל וכן הוא האמת והכי קי"ל דה"נ אמר שמואל וכו' ומכאן קשה על פ"ה וכי' דא"כ כיון דבני הורדוס נשאו ישראלית וכו' כצ"ל דא"כ בדלי"ת:

בא"ד וצ"ל שלא נשאו ישראלית וכו'. ויש להקשות דאע"ג דהכי הוא דבני הורדוס לא נשאו ישראלית מכל מקום היאך חתך ופסק שמואל את הדין ואמר כל האומר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא אפילו לדורי דורות מטעם דודאי מבית הורדוס הוא דיהא כך שהוא מבית הורדוס דלמא אחר כך בכמה דורות נשא אחד מזרע הורדוס ישראלית ואם כן הנולד ממנה הוא כשר וישראל גמור הוא וכן ההיא תינוקות דשמעתין היאך רמתא קלא ואמרה כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא וכו' ושמא אחר כמה דורות אותן שיצאו מהורדוס ישאו ישראלית או בני הורדוס עצמן ישאו ישראלית דלא נביאה היתה שתדע שבני הורדוס לא ישאו ישראלית ומצאתי בפרק עשרה יוחסין בפירוש רש"י שהרגיש בקושיא זו וכתב על הא דאמר התם כל האומר מבית חשמונאי אתינא עברא הוא וז"ל שכל זרעו הרגם הורדוס ועבד היה ומלך תחתיהן וקרא בנו על שם בית חשמונאי ומסתמא לאו בנות ישראל נסיבי דנזהרים הם להשיא בנותם לעבדים והוו כלם עבדים עד כאן לשון רש"י שם והשתא הקושיא מתורצת דעל הסתם אמר כל דאמר וכו' עבדא הוא אלא שיש לתמוה דדברי רש"י דבפרק י' יוחסין סותרין למה שפירש בפרק אלו נאמרין שכתב שם שבני הורדוס נשאו ישראלית שהרי פי' שם שאגריפס היתה אמו מישראל וק"ל:

דף ד.

רש"י ד"ה פשיטא דהאבנים של שניהם דאפי' לא פסק לן דינא דמתני' וכו'. צ"ע מפני מה דחק רש"י לפרש דברי המקשה כן ולמה לא פירש דפריך בפשיטות פשיטא דהאבנים של שניהם כיון דברשות שניהם מונחים ולא היה צריך התנא למיתני שהאבנים הן של שניהם ולמה ליה לרש"י הא דפירש דאפי' לא פסק לן דינא דמתניתין המלמדנו שמתחלה בין שניהם עשאוה וכו' דמשמע דמפרש דפריך אלפיכך דקתני מתניתין כמו שפירשו התוס' לעיל במתניתין ד"ה לפיכך וכו' דבשלמא התוס' דפירשו דהמקשה ידע שפיר דמונחים ברשותא דחד ואפי' הכי פריך פשיטא והמתרץ חשיב לו דאתא לאשמועינן דאפילו שהו הרבה ברשותו אפילו הכי הוו של שניהם ואינו נאמן לומר שלי הן במגו

דלקוח מטעם דאנן סהדי שלא עשאה לבדו כיון דמעיקרא החיוב על שניהם לבנות בעל כרחם והוי כמגו כמקום עדים וכו' ולכך הוצרכו התוס' לפרש דהמקשה פריך מתחלה על תנא דמתניתין דקתני לפיכך דתלי הטעם במה שמעיקרא מתחלת הבנין היה יכול כל אחד לדחוק את חברו כדי שיתיישב התירוץ על דברי המקשה שהשיב לו התרצן דהאי דקתני לפיכך אתא לאשמועינן אפילו שהו הרבה אבל רש"י שלא פירש כן א"כ למה לא פירש דפריך המקשה פשיטא בפשיטות בלא לישנא דלפיכך ונ"ל דפירש רש"י כן משום דאפי' הוה ס"ד דהמקשה דמונחים ברשות שניהם לא הוה שייך למפרך פשיטא דהוו של שניהם בפשיטות דבשלמא בעלמא הוי הסברא דכל דבר המונח ברשות של שנים הוי של שניהם דאם איתא דהוי של אחד היה לו להיות מונח ברשות שהוא שלו לבדו והואיל והוא מונח ברשות שהוא של שניהם מכלל שהוא של שניהם דאל"כ היאך בא לרשות של שניהם אבל הכא אפילו היה הכותל של אחד מהם אין מן חתימה שמונח עתה ברשות של שניהם שבמקרה הנפילה אירע כן שנפלה לרשות של שניהם שהרי הכותל היתה עומדת בין רשות שניהם וא"א לצמצם שתפול לרשות אותו האחד שבנה אותו וכיוצא בזה כתבו התוס' דיש פרק הבית והעלייה ולכך לא שייך להקשות פשיטא ל"ל למתני' למיתני כלל דהוא של שניהם דשפיר אצטריך למיתני לכך פי' רש"י דלא פריך דלא ליתני כלל שהוא של שניהם א"א דפריך שלא ה"ל להתנא לתלות הדין בלפיכך וכו' דהיינו במה שפסק לן דינא המלמדנו שמתחלה בין שניהם עשאוה בע"כ בלא זה בע"כ היו חולקים בשוה וכו' וא"כ ה"ל לתנא דמתני' למיתני בקצרה אם נפל הכותל המקום והאבנים היא של שניהם ולא ה"ל למיתני לפיכך דר"ל משום דמתחלה בונים הכותל בע"כ וק"ל. ומשני התרצן דאתא לאשמועינן דאפי' נפל לרשות דחד וכו' דלא אמרינן המע"ה ולכך תני לפיכך ונ"ל דהספדים חסרים לפנינו וכצ"ל ברש"י פשיטא וכו' דאפילו לא פסק וכו' שמתחלה בין שניהם עשאוהו בע"כ ע"כ היו חולקים בשוה:

תוס' ד"ה הכי קתני וכן בגינה סתם וכו' וסיפא נמי יש לפרש כן וכו'. משום דקשה להו דהא השתא נמי קשיא דיוקא דסיפא אריש דרישא קתני במקום שנהגו בבקעה מחייבין אותו לגדור הא סתמא לא ובסיפא קתני אבל בבקעה במקום שנהגו שלא לגדור וכו' הא סתמא מחייבין אותו לכך כתבו וסיפא נמי יש לפרש כן וכו' דלא תקשי דיוקא כלל וק"ל:

דף ד:

גמ' אמר רבינא הכא בהוצא עסקינן וכו'. צ"ע מה משני רבינא עדיין קושית המקשה במקומה עומדת וצריך לפרש דה"ק לעולם דאיירי כגון דקדים חד מינייהו ועביר חזית דידיה ודקשיא לך דינא קתני דקתני תקנתא אין קתני דינא דאשמועינן דאפי' בהוצא אי עביד חד מינייהו חזית והשני לא עביד דהוי של אותו דעביד החזית ולאפוקי מדאביי דאמר הוצא לית ליה תקנתא וכו' וא"כ לדידיה אפילו עביד חד מינייהו חזית אינו כלום ואין כולה שלו אלא של שניהם וכן משמע מדברי הפוסקים דכל מקום דלא תקנו חזית כגון בחצר אפילו עביד לא מהני קמ"ל תנא דמתני' דבבקעה דתקנו חזית אפילו בהוצא אית תקנתא בחזית ולכך אפילו בהוצא היכי דעשו מדעת שניהם אי קדם חד מינייהו ועביד חזית צריך השני ג"כ לעשות חזית ואי לא עביד יכול לומר ההוא דעביד חזית דידי היא וא"כ שפיר דינא אשמועינן וק"ל:

שם אי בעית אימא מקיף וניקף איכא בינייהו דת"ק סבר טעמא דעמד ניקף וכו'. והכי משמע מדברי ת"ק גדר הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו כלל הא גדר המקיף גם את הרביעית מחייבין את הניקף ליתן לו דמי רביעית הא עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל ור' יוסי סבר לא שנא וכו' ויש ספרים דלא גרסי האי אי בעית אימא אלא אי בעית אימא מקיף וניקף איכא בינייהו דת"ק סבר אם גדר מקיף את הרביעית וכו' ויש ספרים דגרסי אי בעית אימא הראשון לישנא אחרינא:

דף ה.

תוס' ד"ה ארבעה לצלא וכו' ואומר ר"ת היינו אמיצר אותן שדות דאקפיה רבינא מארבע דוהות והיה רבינא מצרן משלש רוחות ורוניא מרוח אחת. נראה דר"ל רמתחלה לא היה לרוניא כל אותו השדה שהיה בתוך ארבע שדותיו של רבינא אלא שמקצת מאותו שדה הניקף מארבע שדותיו של רבינא היה של אדם אחר וא"כ לא היה מקיף רבינא לאותו שדה אלא משלש רוחות דמרוח הרביעית היתה השדה של רוניא. וכן לרוניא לא היה רבינא מקיפו כ"א משלש רוחות שהרי מרוח הרביעית היה אותו שדה שהיה לאדם אחר והא דקאמר לעיל רוניא אקפיה רבינא מארבע רוחותיו היינו לאחר שקנה רוניא גם שדה זו שהיה אצל שדהו ושהיה רוניא מקיף גם אותו משלש רוחות ולאחר שקנה רוניא גם שדה זו אז היה כל אותו השדה שבתוך שדותיו של רבינא הכל ביחד היה של רוניא ואז היה רבינא מקיפו מכל ארבע רוחותיו וק"ל:

ד"ה מארבע רוחות ולמעלה וכו' איידי כגון דידעינן וכו'. משום דקשה להו מאי קאמר בחזקת שלא נתן וכו' ואיך יכול לתובעו היה הנתבע יכול לומר דאדרבה אני בניתי לבדי כל מה [שלמעלה] מארבע אמות ולא אתה אם לא שנאמר שאירי שהתובע עשה חזית מצד אחד לסימן שהוא בנה אותו כדתני לעיל גבי בקעה וזה דוחק שלא נזכר זה במשנה לכך פירשו דאירי כגון דידעינן דקדים חד וכו' וא"צ להעמיד בעשה חזית:

ד"ה אע"פ שלא נתן תקרה וכו' וכן משמע נמי בכיצד הרגל דקאמר טעמא דעמד ניקף וכו'. שם פריך למ"ד זה נהנה וזה לא חסר חייב מר' יוסי דמתניתין דלעיל דאמר אם עמד ניקף וכו' מגלגלין עליו את הכל ודייק טעמא דעמד ניקף וכו' וכמו שכתבו התוס' לעיל דאתי כלישנא דלעיל דקאמר מקיף וניקף איכא בינייהו:

בא"ד א"נ הכא זה חסד הוא וכו'. ואע"ג שאפילו קודם שסמך לו זה כותל כנגדו כבר בנה הוא למעלה מארבע אמות ולא חסר לו זה עתה במה שסמך כותל כנגדו אפ"ה כיון שנהנה השני שהגביה הוא לבנות למעלה מארבע אמות וגם מתחלה כשבנה אותו הגובה לא בנה אלא מחמת השני שהיה רוצה שלא יזיקנו בהיזק ראייה כלל וכיון שבגרמתו בנה לא מקרי הב' זה נהנה וזה לא חסר אלא זה נהנה וזה חסר:

ד"ה ובא בזמנו וכו'. משמע שגירסת התוס' היתה הקובע זמן לחברו ובא בזמנו וכו' דר"ל שתובעו בזמנו ולא בתוך זמנו אלא שהנתבע טוען שפרע לו בתוך הזמן וע"כ אינו ר"ל שתבעו אחד כלות הזמן לגמרי דהיינו דאיבעיא להו לקמן תבעו לאחר זמנו ואמר ליה פרעתיך בתוך זמנו מהו. אלא ר"ל שתבעו ביומא דמשלם זמנו כמו שמסיימים התוס' בסוף דבור זה בסמוך:

דף ה:

ד"ה אילימא דא"ל פרעתיך בזמנו פשיטא ואם תאמר אמאי פשיטא הא כיון דאין אדם פורע תוך זמנו ואנן סהדי וכו'. וראה הא דהצריכו התוס' להקדים הא כיון דאין פורע וכו' ולא הקשו כפשוטו מכח דאנן סהדי וכו' משום דאי עביד אינש דפרע בתוך זמנו אע"ג דאנן סהדי שזה עשה הכותל אפילו הכי לא מקדי מלוה בעדים דדלמא פרע ליה תכף שהתחיל לבנות ולא היה כאן שום הלואה בעולם אבל השתא דאמרינן דאין אדם פורע בתוך זמנו ואנן סהדי שזה עשה הכותל אנן סהדי דאית ליה הלואה גביה כאילו הלוהו ממש בעדים וא"כ אצטריך לאשמועינן דהוי בחזקת שנתן ולא אמרי' דצריך לפורעו בעדים:

ד"ה ואפילו מיתמי וכו' דאין מקבלין עדות וכו'. וא"כ אין כאן עדות שלוה ממנו כלל:

בא"ד דשמא משום דרב פפא נקט מלתיה בגדולים. ר"ל דלעולם אימא לך דלטעמא דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים משום צררי הכא דבתוך זמנו לא חיישינן לצררי וגמרא דנקט הכא מלתיה ביתומים גדולים משום דניחא ליה למנקט מלתיה גם אליבא טעמא דרב פפא דמפרש משום פריעת ב"ח מצוה ויתומים לאו בני מיעבד מצוה נינהו דלטעם זה אין נפרעין מיתומים קטנים אפילו מת בתוך זמנו:

[**בא"ד**] דפריך עליה דרב אסי בפרק שום היתומים וכו'. ר"ל דפריך עליה ממתניתין דהתם דקתני שום היתומים שלשים יום ש"מ דנזקקין לנכסי יתומים אע"פ שאין רבית אוכלת אותן דישדאל לא שקל רבית ואי איירי מתניתין במלוה עכו"ם לא שביק להכריז שלשים יום ומשני דלעולם דאיירי מתניתין במלוה עכו"ם וכגון דקביל עליה דין ישראל ופריך א"כ היכי שקיל רבית ומשני דקביל עליה לזה ר"ל לענין הכרזה ולא קבל לזה שלא ליטול רבית שזהו שנויא דחיקא ולא משני דמתני' דהתם איירי שמת הלוה קודם שהגיע זמן הפרעון ואין לומר וכו' דהא משני במסקנא כשחייב מודה וזה הטעם לא שייך אליבא טעמא דרב פפא משום דלטעמיה דאמר דיתומים לאו בני מיעבד מצוה נינהו אפילו הודה האב מה בכך אפילו הכי לא מיחייבי לשלומי בעודם קטנים:

בא"ד וכן יש להוכיח מגופיה מלתיה דרב אסי וכו' ורבי יוחנן מוסיף כתובת אשה משום מזוני וכו'. ר"ל ולא קאמר נמי דנזקקין נמי לנכסי יתומים קטנים כשמת האב בתוך זמן ההלואה משמע דלא אשכחן בשום ענין בב"ח דנזקקין אפילו היכא דמת בתוך זמנו ויש להקשות הא אשכחן עוד חדא דנזקקין דהיינו כשחייב מודה כדמשני שם אמתניתין דהתם כדלעיל ואפ"ה לא חשיב לה רב אסי במלתיה וכן ר"י לא הוסיף כי אם כתובת אשה ולא הוסיף חייב מודה וא"כ ש"מ דלא נקיט לכולהו וא"כ נימא נמי דה"ה היכי דמת בתוך זמנו אע"ג דלא נקיט ליה רב אסי במלתיה וי"ל דס"ל להתוס' דבשלמא כשחייב מודה לא אצטריך ליה לרב אסי ור"י לחשבו משום דאינהו סברי טעמא דאין נזקקין משום צדדי ובחייב מודה לא שייך זה דהא הוא בעצמו הודה קודם מותו שחייב לו ולא התפיסו כלום ולכך פשיטא הוא דנזקקין ולא אצטריך ליה לחשבו בדבריו והא דמוקי לה מתניתין דהתם בשחייב מודה משום דמתניתין לא אתי לאשמועינן דינא דנזקקין לנכסי יתומים אלא אתא לאשמועינן דין שומא והכרזה שלשים יום אבל דין דתוך זמנו אם איתא דנזקקין ה"ל לרב אסי ור"י למחשביה בדבריהם:

בא"ד לית להו כו' א"כ קי"ל כריש לקיש וכו'. ר"ל אי לית ליה לר"י חזקה דר"ל וא"כ פליג עליה בזה ואנן קי"ל הלכתא בזה כר"ל וא"כ קי"ל כר"ל נגד ר"י בד' דברים וכו':

בא"ד מ"מ פריך שפיר וכו' אפי' במלוה הבא מחמת עצמו. ר"ל שלא מדמת שנתחייב אביהן ע"י שלוה בחייו:
ד"ה מי אמרינן במקום חזקה מה לי לשקר וכו' ולא דמי כלל להההיא דפרק האומר וכו' לא דמי כלל להך דהכא. ר"ל אין ענינם שוה דשם אין מה לי לשקר מרע להחזקה כאשר מובן מעצמו וק"ל:

דף ו.

גמ' רב יוסף אמר אחזיק להורדי אחזיק לכשורי איכא דאמרי וכו'. כצ"ל ועיין באשר"י ובהרי"ף:
תוס' ד"ה ואמר לו פרעתיך בזמנו וכו' הוה מצי לשנויי הא דקתני בחזקת שלא נתן היינו בתוך זמנו. ר"ל שגם התביעה היתה בתוך הזמן או בזמנו ר"ל שהתביעה היתה ביומא דמשלם זמנו ואומר פרעתיך בתוך הזמן דליכא מגו כמו שפירשו התוס' לעיל:

דף ו:

גמ' ורב חסדא אומר עליון מסייע מלמטה ובונה עיין באשר"י שמפרש טעמו:
תוס' ד"ה האי כשורא דמטללתא אומר ר"ת דאמתני' קאי וכו'. זה לשון הרא"ש האי כשורא דמטללתא וכו' לבתר תלתין יום הוי חזקה לא בחזקת קנייה איירי אלא אמתניתין קאי אד' אמות ולמעלה בחזקת שלא נתן כההיא דאמר רב נחמן בי כווי לא הוי חזקה אלא דאייתי בתר הכי כל מימרא דרב נחמן והך מלתא דרבינא קיימא אמתני' אבל בחזקת דקנייה אפילו אי חבריה בטינא בעי חזקה שלש שנים עכ"ל והן הן דברי ר"ת שכתבו התוס' בדבור זה ולפי זה צ"ל דר"ת פליג אדרבי שמואל שכתבו התוס' בתר הכי בד"ה ואי חבריה בטינא וכו' ואומר רבינו שמואל דחזקות דלעיל לאו דשלש שנים אלא לאלתר כדאמר הכא ר"ל דאמר ואי חבריה בטינא לאלתר הוי חזקה מבואר בהדיא דר"ת ור"ש פליגי ור"ש ס"ל כסברת התוס' שברש"י לעיל דמחלק בין חזקת תשמיש ובין שאר חזקת קרקעות וק"ל:
ד"ה מהו דתימא וכו' וי"ל דס"ד כיון דאם וכו'. יש לדקדק לפי זה מאי קאמר בגמרא מאי קמ"ל דא"ל את מ"ט לא עבדת משום דמתרע אשיתך וכו' הא איהו קאמר דאי לא קדמה את ה"א לך או הב לי אוזינקא ואעשה אני הכל או שקול אוזינקא וכו' וא"כ ש"מ דלא הוה חושש למתרע אשיתא וכן יש לדקדק לפירוש התוס' שברש"י דקאמר אלו לא קדמת אותי הייתי עושה כולו בגגי אבל לחצאין לא עבידנא דטריחא לי לחזר

אחר פועלים בשביל דבר מועט וא"כ מה משיב לו זה את מ"ט לא עבדת משום דמתרע אשיתך וכו' הא איהו אומר דאי לא קדמת אותי הייתי עושה כולו בגני אלא שאתה רוצה להטריח בשביל דבר מועט ולא בשביל דלא תתרע אשיתאי ונראה דה"ק קמ"ל דא"ל דמאי דקאמרת השתא אי לא קדמת אותי הייתי אומר שקול אוזינקא וזיל וכו' או הב לי אוזינקא ואעשה הכל בשלי דברים בעלמא הן ולדחות אותי קאמרת הכי דאל"כ למה המתנת לומר לי דברים הללו עד עכשיו שכבר עשיתי אני חצי הכותל ולמה לא אמרת לי דברים הללו תכף ומיד שהתחלתי לבנות שאז הייתי נותן לך אוזינקא אלא ודאי לא היה בדעתך מעולם לעשות כל הכותל בשלך בשביל דמתרע אשיתך אנא נמי וכו' וק"ל ואחר שכתבתי זה מצאתי שכן כתב הרא"ש בהדיא:

ד"ה שתי חצרות זו למעלה מזו. וא"ת ותחתון למה יסייע לעליון דמכי מטי לארבע אמות וכו' יבנה העליון ר"ל למה יסייע התחתון לעליון לכל הארבע אמות שבונה העליון מקרקע חצרו ולמעלה לא יצטרך התחתון לסייעו כ"א עד שיהא ארבע אמות מקרקעית חצר התחתון והמותר עד שישלים שיהיה ארבע אמות מקרקעית העליון יבנה העליון לבדו שהרי הוא מחויב להגביה הכותל ארבע אמות מקרקעית חצירו כדי שלא יזיק את התחתון בהיזק ראי'. (ד"מ) [דאם] קרקעית חצר העליון הוא למעלה מקרקעית חצר התחתון ב' אמות וכשיגביה הכותל למעלה מקרקעית העליון שתי אמות אז הוא ארבע אמות מקרקעית התחתון ולא יוכל עוד התחתון לראות בחצר העליון וא"כ השתי אמות הנותרים שצריך העליון עוד להגביה עד שיהיה מקרקעית העליון ארבע אמות אותן שתי אמות יבנה העליון לבדו:

בא"ד ואומר ר"ת כגון שחצר התחתון אינו נמוך אלא אצל חצרו של עליון ומהצד האחד הוא גבוה כחצר העליון כצ"ל. ור"ל כגון שהחצר התחתון אינו שוה אלא שבאותו צד המיצר ונסמך לחצר דעליון הוא נמוך כגון למשל בצד מערב הוא סמוך לחצר העליון ואותו צד הוא נמוך ובצד מזרח הוא גבוה כ"כ כחצר העליון ושוה עמו וא"כ כשעומד בצד מזרח רואה בחצר העליון כל כמה שאין כותל של ארבע אמות בנוי מקרקעית חצר העליון ולכך צריך התחתון לסייע להעליון עד שיהא הכותל ארבע אמות למעלה מקרקעית העליון:

בא"ד ור"י מפרש דהתחתון מזיק לעליון כי קאי וכו'. ר"ל אפי' היכי שיש ד' אמות מקרקעית התחתון מ"מ כשאין ד' אמות מקרקעית העליון יכול התחתון לראות העליון כשהעליון עומד ולכך צריך התחתון לסייע עד שיהיה הכותל ארבע אמות מקרקעית העליון:

דף ז.

גמרא הא קמ"ל דאע"ג דלא משתמש אלא תיבנא ובי ציבי בעלמא. כתב הר"ן והך בתרא מסתברא דלהכי אתי דאל"כ מאי חידושא וכמו דבעי הגמרא ועוד מדקאמר סכרנא לך ועבידנא לך כווי וכו' נראה שלא היה בית דירה ולא היה סבור שיקפיד על הגבהת החלונות עכ"ל משמע מדבריו דלפי סברתו הראשונה א"ל דבמעשה האחרון אתא לאשמועינן אפי' בי תיבנא ובי ציבי אע"ג דאינו מבואר בו בהדיא משום דעל כרחך הא אתא לאשמועינן דאל"כ תקשה הא דבעי בגמרא הא תו למה לי ולפי זה לא תקשה לן דלכתוב האי עובדא בתרא לחוד דאי לא כתב אלא חדא לא היה קשה לן מידי ולא הוה דייקינן מיניה כלל דאתא לאשמועינן שום חידוש כלל אבל לפי סברתו השנייה דדייק דעובדא בתרא ע"כ איירי מבי תיבנא ובי ציבי מדקאמר סכרנא לך וכו' א"כ קשה דלכתוב עובדא בתרא לחוד דאיירי בבי תיבנא ובי ציבי וכ"ש בבית דירה ועובדא קמא ל"ל אבל לפי סברת התוס' שכתבו בד"ה היינו הך אתי שפיר דתרוייהו צריכי דבעובדא דלעיל אתא לאשמועינן הא דקאמר לעיל וה"מ דלא מטו כשורי למטה מי' ונראה דהא דפריך בגמרא הא תו ל"ל היינו הך לאו ארב חמא פריך דלא שייך עליה למפרך כלל דמעשה שהיה כך היה דאתו הני תרי עובדא לקמיה ועל כרחו היה צריך לפסוק להם הדין עם מי אלא אבני בית המדרש פריך למה היה להם להביא לב"ה גם מעשה השני הא היינו הך קמייתא וק"ל:

תוס' ד"ה אספלידא וכו' ואומר ר"י דהכא א"א להיות מערה וכו' ועור מדקאמר מעיקרא אספלידא וכו' ובמערה ליכא אורה כלל. ויש לדקדק למה לא הקשה ר"י מרישא דמלתא דקאמר קא מאפלת עלי והא כל מערה היא אפילה וי"ל דהערוך מפרש הא דקאמר בני אשיתא אפומא דאספלידא אפומא ר"ל אפתח המערה שבו נכנסים לתוכה שיש שם אורה קצת ולכך אמר קא מאפלת עלי אבל מהא דקאמר מעיקרא איספלידא והשתא אידרונא משמע דבאספלידא יש בה אורה יותר מבאדרונא ואי הוה אספלידא מערה לא הוי אורה יותר אדרבה אין בה אורה כלל זולת הפתח שבו נכנסים וק"ל:

ד"ה בדידי קא בנינא וכו' ותימה שהיה יכול להאפיל עליו שלא יהא לו בטרקלין אורה כלל. ר"ל דבר תימה הוא ואין זו סברא שיהא לו רשות להאפיל עליו לגמרי אע"פ שלא היה לו עדיין חזקה של שלש שנים וס"ל להתוס' דהא דתנן גבי חלונות ומכנגדן מרחיק ארבע אמות שלא יאפיל בכל חלונות קאמר אפילו באחים דפליגי השתא ולא היה לו עדיין חזקה משום דאין סברא שיאפיל עליו לגמרי עד שלא יהא יכול להשתמש בביתו כלל והיינו דקא מסיים תוס' בסמוך ונראה לר"י דודאי היה מאפיל עליו האורה וכו'

אבל עדיין היה בו אור גדול והא דקאמר ומכנגדן מרחיק ארבע אמות היינו שלא יאפיל עליו לגמרי עד שלא יוכל להשתמש בו יפה כראוי ר"ל אבל הכא אירי שלא היה מאפיל עליו לגמרי ולכך קאמר דהא דא"ל בדידי קא בנינא כדין קאמר לו מכלל דס"ל לר"י דאם היה מאפיל עליו לגמרי חיה צריך להרחיק מכנגדו ארבע אמות כדתנן ומכנגדן ארבע אמות וק"ל:

בא"ד ומפרש ר"ת שמאיספלידא היה יכול לראות וכו'. וכן מפרש ההיא דלקמן אין להם חלונות זה על זה ר"ל דאירי נמי כגון שהיה רואה בעד דרך חלונות של אחיו כל שדותיו:

ד"ה והוא דקרי ליה בית כור וכו' וא"ת ונימא דדמים מודיעים ואם נתנו לו דמי בית כור אפילו קרי ליה בית כור וכו' ר"ל ואי נתן לו דמי לתך אפילו לא קרי ליה בית כור לא יתחייב להשלים לו בית כור דהא מוכח מהדמים דלא מכר לו כ"א לתך. וי"ל דמיירי דאוזיל גביה וכו' ואי לא קרי ליה בית כור חייב לתת לו בית כור שלם ר"ל דליכא למימר הדמים מודיעים דלא מכר לו כ"א לתך דהא אפילו דמי לתך לא נתן לו א"כ ע"כ חזינן דאוזיל גביה ונוכל ג"כ לומר דבית כור שלם מכר לו ואוזיל גביה א"נ דלא אוזיל גביה וכגון דנתן דמי לתך וכו'. ר"ל ואין ה"נ אפילו לא קרו ליה בית כור אין מחייבין ליה ליתן לו בית כור שלם כיון דלא נתן כ"א דמי לתך אע"ג דקאמר ליה בית כור אני מוכר לך אלא דלענין זה מועיל דאי לא קרו ליה ביה כור יכול ג"כ הלוקח לחזור בו וחייב להחזיר לו מעותיו ואי קרו ליה בית כור אין הלוקח יכול לחזור בו:

דף ז:

גמרא דאם איתא דתברא מעליא הוא איבעי ליה לאפוקי בחיי אבוהון וכו' ועיין באשר"י דכתב בשם ה"ר יוסף הלוי לא תימא דוקא היכא דמטא זימנא דההוא שטרא בחיי אבוהון וכו' אלא אפילו בתר דמית אבוהון מטא זימנא דשטרא כיון דמידע הוה ידע דאיכא עליה האי שטרא אכתי איכא למימר אם איתא דתברא מעליא הוא איבעי ליה לאפוקי בחיי אבוהון ולאזמוניה לבי דינא לכפויי למקרע להההוא שטרא עכ"ל:

תוס' ד"ה מר ינוקא הוא הגדול וכו'. ר"ל דאל"כ אלא דנקרא ינוקא משום שהוא היה הקטן ומר קשישא הוא הזקן והגדול א"כ היה לו להקדים את מר קשישא כיון שהוא היה הגדול:

ד"ה אין להם דרך וכו' לא דמי דהכא כולם מוכרים וכו'. כלל הדבר דבשלמא כשאחד הוא הלוקח כגון שבעל החצר מכר בית ללוקח ושייר לעצמו החצר אמרינן דמוכר בעין יפה מוכר בכל הדברים הצריכים לבית ולכך יש לו לבעל חבית חלונות ודרך בחצר אבל

הכא גם בעל הבית הוא מוכר שמכר החצר לאחיו וע"כ כל אחר מכר בעין יפה ואם יש לו לבעל חבית דרך או חלונות בחצר א"כ שייר לו בחצר ולא מכר לאחיו כל החצר לכך צריך לומר ע"כ דכל אחד מכר בעין יפה ולא שייר לעצמו כלום בחלק חברו ואין לבעל הבית שום זכות בחצר וכן בעל החצר אין לו שום זכות בבית אפי' לסמוך סולם עליו לעלות לעלייתו כדבסמוך בדבור שאחר זה וק"ל:

ד"ה לפי שבח ממון הן גובים וכו' ואע"ג דאמרינן פרק בן סורר ומורה דהבא במחתרת וכו' משום חזקה דאין אדם מעמיד וכו'. ר"ל ומתחלה בא הגנב להרוג את בעל הבית אם יעמוד כנגדו ורודף הוא ולכך אם משכים הבע"ה עצמו והורג את הגנב אין לו דמים ופטור וא"כ גימא ג"כ הכא דהגייס הבא לשלול ולגזול הוי כאילו בא על עסקי נפשות משום דחזקה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויעמדו נגד הגייס ולא יניחו לקחת ממונם ואז הגייס יהרגום וא"כ יגבו לפי הנפשות אפ"ה אין מחשבים אלא לפי ממון משום דא"ל אידך לא תעמוד נגד הגייס ותניח לו לקחת ולא יהרגך וק"ל:

ד"ה לפי קירוב בתים הן גובין פי' ר"ת וכו' אבל עשירים רחוקים נותנים יותר מעניים קרובים וכו'. משום דלא מסתבר לומר דלפי קירוב בתים קאמר ולא לפי שבח ממון דאם בית העני קרוב ובית העשיר רחוק וכי יעלה על הדעת שיתן העני יותר בשביל שהוא קרוב לחומה כי אפי' אם יבא הגייס עליו לא ימצא בביתו מאומה. (ועיין באשר"י ותמצא מבואר יותר):

דף ח.

ד"ה איפרא הורמיז וכו' הורמיז שם מקום. ר"ל שם הקב"ה יתברך:

ד"ה יתיב רב יוסף וכו' ומיהו לא צריכי להכי וכו' ר"ל אין אנו צריכין לפרש דרב יוסף פדה בהם שבויי עכו"ם אלא שבויי ישראל פדה מהן כדפירש הקונטרס לקמן בתחלת (דף י"א) דקבלה רב יוסף משום שלום מלכות וכיון שאמרה לו ליתן למצוה רבה לא היה אפשר לחלקם לעניי עכו"ם וכו' כל זה פירש רש"י לקמן וצ"ל דהתוס' סבירא להו דכמו שלא היה אפשר לחלקם לעניי עכו"ם משום גניבת דעת הכי נמי לא היה אפשר לפדות בהן שבויי עכו"ם דהוי נמי גניבת דעת משום דאין רגילות שישראל יפדו שבויי עכו"ם אבל לקמן בעובדא דרבא ששדרה לפרנס בהן עניים כשחלקה לעניי עכו"ם אין בזה גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שרגילים ישראל לפרנסם משא"כ בפדיון שבוים לכך היה מוכרח רב יוסף לפדות בהן שבויי ישראל כן נ"ל שיטת התוס' ובענין אחר א"א ליישב ודו"ק:

דף ח:

רש"י ד"ה שגבויה וחלוקה שוים וכו'. משמע מדברי רש"י דהא דקתני בברייתא תמחוי בכל יום הוא טעם על מה שנגבית בג' אבל האשר"י מפרש בענין אחר ולפירושו הא דקתני בתר הכי תמחוי בכל יום הוא ענין בפני עצמו:

תוס' ד"ה ומתחלקת בג' וכו' וא"ת מהאי טעמא נמי תהא נגבית בשלשה וכו'. ר"ל דהשתא בהקושיא סלקא אדעתייהו להתוס' דהשנים הגבאים הם מטילים ומעריכים על כל אחד ואחד מבני העיר כמה יתן וא"כ הגבייה הוי נמי כמו דין ולכך מקשו ותהא נמי נגבית בג' לכך פירש ר"ת לפי שהיה ידוע וכו' ולא היה כאן שום הערכה לכך לא היו צריכים להיות שלש:

ד"ה ולשנותו לכל מה שירצה וכו' הכא שבני העיר משנים אותה שאני. ר"ל וכל מקום דקתני אסור לשנותה לדבר הרשות היינו הגבאים אבל הצבור יכולים לשנות וכי תימא אם כן הא דקתני עד שלא באת ליד הגבאי מותר לשנותה פירוש הנודר הוי נמי אפי' לדבר הרשות והא חייב לקיים נדרו פירוש שמותר ללותו ולשנותו לדבר הרשות ולפרוע אחר כך פרוטה אחרת במקומה:

בא"ד וכן היה ר"ת נוהג וכו'. ובאשר"י גורס וכן התיר ר"ת וכו' לפי שעל דעת בני העיר נותנים אותה ר"ל וה"ה כל הצדקות נותנים אותן על דעת בני העיר לכך יכולין בני העיר לשנותן אפילו לדבר הרשות ועיין באשר"י ותמצא מבואר באריכות:

ד"ה כי הא דרבא אכפיה אחר הוה עמו וכו'. ד"ל שלא רבא לבדו אכפיה אלא היה עוד איש אחד עם רבא שהיה ג"כ ממונה על הצדקה ושניהם כפאוהו והא דלא השיב ליה הגמרא ונימא רבא ופלוני כפאו וכו' משום דאותו איש אחד לא היה גדול במעלה כמו רבא ואין זה כבודו של רבא לומר רבא ואותו פלוני כפאו וכו' וק"ל:

ד"ה אכפיה לר' נתן וכו' ולריצב"א נראה כו' היינו דאין נענשין וכו'. ר"ל שאם לא כפאו אותו הב"ד עד שיקיים אותה המצוה אין מקבלין עונש על זה אבל מכל מקום מצוה וחיוב עליהם לכוף אותו לקיים וא"כ אתי שפיר דרבא אכפיה לר' נתן וההיא דכל הבשר דאמר שבקיה דתניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין מוזהרין עליה ה"פ אינכם מוזהרים להכריחו ולהכותו עד שתצא נפשו עד שיעשה כשאר מצות וכו' אלא שיש עוד לדקדק דבזה החלוק לחוד היה מתורץ הכל ונימא הכי דהא דקאמר בפרק כל הבשר כל מצוה וכו' היינו שאין לבית דין להכריחו ולהכותו עד שתצא נפשו עד שיעשה אבל מכל מקום מוזהרים לכופו כפייה בעלמא שיקיים המצוה ולכך כפייה רבא לרבי נתן ולמה הוצרכו התוס' לפרש דהא דאין בית דין מוזהרין היינו דאין נענשין

ונראה משום דבין הלשון של הברייתא משמע כן דלישנא דאין בית דין מוזהרין עליה משמע דאין מוזהרין עליה כלל לא כפייה גדולה ולא כפייה קטנה לכך הוצרך לפרש דאין מוזהרין הוי פירושו דאין נענשין אפילו אם לא כפאו איתו כלל. והא בהא תליא דכיון דאין נענשין אין מוזהרין להכריחו ולהכותו עד שתצא נפשו כשאר מצות עשה ולכך אמר שם בההיא דכל הבשר שבקוהו אבל מכל מקום כפייה קטנה חייבים לכופו ולכך אכפיה רבא לרבי נתן וק"ל:

דף ט.

תוס' ד"ה ואע"פ שאין ראיה לדבר וכו' דשאני התם שהיו צדיקים גמורים. הא דלא רצו התוס' לפרש כפירוש רש"י משום דלפירוש רש"י דמפרש דהתם דלא יחשבו עם האנשים וגו' היה מטעם שאי אפשר לעמוד על החשבון לא יתיישב הפסוק דמשמע מיניה דהטעם שלא היו מחשבין עם האנשים אשר יתנו הכסף וכו' היה מטעם שהם נאמנים כדכתיב כי באמונה הם עושים וק"ל:

ד"ה אין פוחתין וכו' וכן משמע מדקאמר לן נותנין פרנסת לינה וכו' אבל ככר אין נותנין לו ולכך נותנין לו שתי סעודות שיאכל אחת בלילה ואחת למחר דכי אזיל לאו בריקן אזיל כן צ"ל והפירוש הוא דמסתמא בשחרית לעת הסעודה בא העני לתוך העיר דאז מחלקין התמחוי ונותנים לו אז שתי סעודות ואחת יש בידו כבר שהביא עמו וא"כ יש בידו שלש ואוכל אחת מיד לסעודת שחרית ואחת יאכל בלילה ואחת יוליך עמו למחר דכי אזיל לאו בריקן אזיל ויבא ג"כ למחר לזמן הסעודה לעיר אחרת ויחזרו ויתנו לו שתי סעודות ויאכל אחת מיד ואחת בלילה ואחת יוליך עמו למחר וכן לעולם ואפילו כשאינו לן בעיר הזאת רק הולך לו לעיר אחרת ללון שם ואם כן יוליך מכאן עמו שתי סעודות מכל מקום כשיבא לעיר האחרת לעת הערב גם שם לא יתנו בלילה שום ככר ויצטרך ע"כ לאכול אחת מהשתים שבידו שהביא עמו ואחת ישאר בידו למחר עד זמן הסעודה והחלוקה ויתנו לו שנים ויהיו שלש עם אותה שכבר בידו ויאכל אחת מיד ואחת בלילה ואחת למחר דכי אזיל לאו בריקן אזיל וכן לעולם וק"ל:

ד"ה לא איזדקיק ליה וכו' ואמר ליה רב סמא אי מר לא איזדקיק ליה לתת מן הקופה כדי סעודה קטנה. ר"ל דבר מועט כל שכן שגם אחרים לא יתנו לו וכו' כן נ"ל שכצ"ל:

דף ט:

ד"ה מנין למצורע בימי סיפורו וכו' פשיטא לן דמטמא כדתנן וכו'. כתבו זה משום דקשה להו להתוס' מה בעי מנין מן התורה דמטמא משמע דפשיטא ליה דמטמא אלא דבעי מנין מן התורה לכך הוקשה להתוס' היכן תנן בשום מתניתין דמטמא אדם דפשיטא ליה דמטמא דבעי מנין ותירצו דפשיטא ליה דמטמא מכח ההיא מתניתין דכלים דתנן בה הרי אלו מטמאים אדם וכלים והדר קשה להו להתוס' דמדבעי בימי סיפורו מכלל דבימי חלוטו פשיטא ליה דמטמא אדם כמו שפרש"י מדאתקש למת א"כ מהיכי תיתי לן לומר דיהא נטהר מאותה טומאה ואם כן מאי בעי מנלן לכך כתבו התוס' דלכך בעי מנלן דמטמא משום דכתיב אחר הבאת השני צפרים ורחץ בשרו במים וטהר משמע דבאותה טבילה נטהר ואם כן סברא לומר דלכל הפחות נטהר מטומאת אדם דהיא טומאה המורה שבכולן והא דחזר וכתב לאחר ימי הספורים ורחץ את בשרו במים היינו ללמוד דאז נטהר לגמרי מלטמאות אפילו טומאה קלה אלא שעדיין צריך לישב דלפי המסקנא דמטמא אדם אם כן למאי נפקא מינה כתב רחמנא לאחד שילוח הצפרים ורחץ בשרו במים וטהר דממאי נטהר וצריך לומר דנטהר מלטמא באוהל ולענין שיבא אל המחנה וכמה דברים שמצינו שימי חלוטו חמור מימי ספורו כמו שכתבו התוס' אחר זה בד"ה מה כבוס בגדים וכו' וק"ל:

ד"ה דהא היסט נבילה וכו' דבתורת כהנים פרשת ויהי ביום השמיני מרבה שמטמאה אפילו כלים אע"ג דלא שייך בהו לבישה כצ"ל:

בא"ד וכן משמע דאיהו גופיה לא קא מבעיא ליה וכו'. ר"ל וכן בבגדים מטמא אפילו אותן שאינו לבוש אלא נוגע בבגדים אחרים מטמא אותם והראיה דלא קא מבעי' ליה אלא אי קא מטמא אדם אבל בגדים משמע שפשוט לו שמטמא:

ד"ה מה כבוס בגדים וכו' לפי שהן שוין וכו'. ר"ל אדם וכלים שוין בזה דאין מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה וכיון דמצינו דבימי סיפורו מטמא בגדים וכלים מכלל דהוי אב הטומאה סברא דיטמא ג"כ אדם ולכך מסתבר למילף ימי סיפורו מימי חלוטו מהיקשא שיטמא בימי סיפורו אדם כמו שמטמא בגדים אע"ג דלענין שאר מילי לא מקשינן להו וק"ל:

ד"ה חימה אינו כופה תימה דבפ' ארבע נדרים אמרינן דחימה משה הרגו. מקשין העולם הא קושיא כיוצא בה פריך התם הגמרא אמאן דאמר דחימה משה הרגו והא כתיב כי יגורתי מפני האף והחימה ומשני תרי חימה הוו וא"ד גונדא דחימה פירוש אבל חימה עצמה נהרג ויש שרוצין לפרש דהכי מקשו התוס' דהכא אף כופה חימה אינו כופה

אלמא דחימה חזק יותר מאף ובפרק ד' נדרים אמרינן דמשה הרגו לחימה ואף נשאר קיים ולא היה יכול להרגו אלמא דאף חזק יותר מחימה אבל קשה לפירושם דלשנוייא דתרי חימה הוו לא מקשו התוס' מידי דשמא חימה הנשאר חי הוא חזק יותר מאף ואי קושיא זו של התוס' היא לשנוייא בתרא דמשני גונדא דחימה וסבירא להו להנך מפרשים דהתוס' סברי דכי היכי דאף הוא חזק יותר מחימה שהרי משה הרג לחימה ולא הרג לאף מסתמא ג"כ גונדא דחימה אינו חזק יותר מאף וכ"ש הוא ולכך מקשו התוס' כיון שאף כופה כ"ש שהוא כופה חימה ר"ל גונדא דחימה אם כן הוא אין אנו צריכין לפירוש זה דהא לשנוייא בתרא דמשני גונדא דחימה אתי קושיא התוס' דהכא כפשוטו והכי קא אמרי התוס' אף כופה חימה אינו כופה תימה הא אמרינן בנדרים דחימה משה הרגו ולחד שנוייא הוי פירוש דקרא דכי יגורתי מפני האף והחימה ר"ל גונדא דחימה וחימה עצמו נהרג א"כ מאי קאמר חימה אינו כופה וכן מה שאמר אע"פ ששוחד בחיק חימה עזה והלא חימה נהרג דלא מסתבר לומר דכל זה אמר על גונדא דחימה דאין זה סברא שיהא גונדא דחימה עזה יותר מאף עצמו על כן נראה עיקר שקושית התוס' היא לפי שנוייא בתרא דנדרים ואתו דברי התוספות כפשוטו כמו שכתבתי וק"ל:

דף י:

תוס' ד"ה עליונים למטה וכו' פירוש ר"ה דאמרו הגאונים וכו' היינו שראה שמואל וכו'. ויש לדקדק דלפי זה לא יתישב מה שאמר בתר הכי אמר ליה עולם ברור ראית וצ"ל דר"ל שהדבר אשר ראית הוא מצד הדין ומשפט צדק כי כל דרכיו משפט ואין עול ובודאי שיהיה שמואל ראוי לזה מצד העונש והשכר:

דף יא.

ד"ה ולא את השדה וכו' כדאמרינן בפ' האומר בקדושין אין לי אלא בית זרע חומר וכו' מנין לרבות סאה ותרקב וכו' כצ"ל והשאר הוא ט"ס:
שם במתניתין אין חולקין את החצר וכו' ולא את בית הבד וכו' ברש"י משמע דגרי' נמי ולא את בית השלחין אבל בהרי"ף ובהרא"ש ובסדר משניות של פירוש הרמב"ם אינו:

דף יא:

תוס' ד"ה אחד מבני מבוי וכו' ואף לחצרות יצטרכו ליכנס מרוב דוחק. ולפי פירוש התוס' הוי תיובתא לרב הונא מסיפא דברייתא דקתני נמצאת הפנימית משמשת לעצמה

פירוש שאין אחרות משתמשות עמה וא"כ מן הדין יכולה לסתום כנגד פתח רוחב המבוי ואין בני מבוי יכולין לעכב עליה ותיובתא לרב הונא דאמר בני מבוי מעכבים על הפנימית אם בא לסתום:

דף יב.

גמ' בברייתא בית סתום וכו' פרץ פצימיו אין לו ד' אמות בית סתום אין מטמא. כל סביביו פרץ פצימיו מטמא כל סביביו כצ"ל והשאר ט"ס:
שם דאמר מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו אמר רב ענן אמר שמואל מבואות המפולשין וכו' כצ"ל והשאר הוא ט"ס:

דף יב:

תוס' ד"ה כגון זה כופין וכו' תימה אמאי אצטריך קרא בבכור וכו'. ר"ל דבפ' יש נוחלין ילפינן מקרא דיהבינן ליה מדכתיב פי שנים מקיש חלק בכור לחלק פשוט כדמייתו התוס' לעיל מזה ד"ה חלק בכור וכו' פירוש כאילו הוי הכל חלק אחד ולמה לי קרא תיפוק ליה דכופין על מדת סדום דזה נהנה וזה לא חסר הוא:
ד"ה מעלינן ליה כנכסי דבר מריון וכו' וד"ה ובתרתי ארעתי אתרי ניגרי וכו' הד"א. ומפרש ר"ת וכו' לא ניתן לך זכות שיש לנו בשדה זו וכו' עיין בהר"ן דביאר זה ביאור רחב:
בא"ד ותרתי ארעתי אתרי ניגרי לא קאי אעובדא דההוא גברא וכו'. רוצה לומר משום דבהאי נמי שייך לומר מעלינן כנכסי דבר מריון ואמאי קאמר רב יוסף כגון דא כופין וכו' אלא ענין בפני עצמו הוא וכו' וכן יש לפרש תרתי ארעתי אחד נגרא שהנגר מפסיק ביניהם וכו' אפילו לא היה הנגר מפסיק ביניהם אלא בצד אחד של ב' השדות כגון שב' השדות עומדות לממזרח למערב ועובר הנהר במזרחה של שניהם אם יחלקו כל שדה לשנים אפילו ממזרח למערב דישאר לכל אחד הנהר העובר בצד שדותיו מכל מקום לא יהא לאחד מהן ב' חלקים במיצר אחד אלא שאם יפול הגורל אחד השני חצאי השדות הפנימיות יהיו שני חלקיו במיצר אחד ולא באופן אחר אבל כשהנהר מפסיק בין שני השדות אי אפשר לשום אחד שיהיה כל חלקו על חד מצרא לכך נקטי התוס' ופירשו כגון שהנגר מפסיק בין ב' השדות:

דף יג.

גמ' פליגא בקרנזולי. הציור המצויר בספרים אין בו ממש והציור הנכון לפרש"י הוא זה אע"ג שראובן שבמקצוע מערבית צפונית הוא יותר קרוב לנגרא שבצפון יותר משמעון

שיש לו חלק בצדו במערבית דרומית וכן שמעון שבמקצוע דרומית מזרחית הוא יותר קרוב לנהר שבמזרח יותר מראובן שיש לו חלק בדרומית מערבית אין קפידא בזה כ"כ כיון שכל החלקים נוגעים ונמשכים עד המרכז שבאמצע ומשם קרוב לכל החלקים בשוה לנהר ולנגרא ואפשר שמטעם זה פירשו התוס' בשם ר"ת שמזרח וצפון נהרא ומערבא ודרומא אנגרא וק"ל:

תוס' ד"ה אית דינא דגוד או אגוד נראה לר"י וכו' ואין נראה לריצב"א דא"כ יוכל לסלק אחד את חבירו ע"י עילוי דמים בחצר שאין בה דין חלוקה. והלשון מגומגם ואי אפשר לישבו וחפשתי בכל הפוסקים והחבורים שנתחברו על שטת הגמרא ולא מצאתי בהם לשון ריצב"א שמביאים התוס' עד שיגעתי ומצאתי בספר אגודה בפרקין שכתב לשון זה הלכתא אית דינא דגוד או אגוד פירוש אפי' בדמים יקרים ואין נראה לריב"א דא"כ כל עשיר יסלק עני שותפו בדבר שאין בו דין חלוקה עכ"ל ובלתי ספק שהן הן הדברים שכתבו התוס' בדבור זה בשם הריצב"א וטעות נפל בספרים וצריך לגרוס בתוס' כלשון זה שכתוב בספר אגודה בשם ריב"א:

דף יז.

תוס' ד"ה לא יחפור כל הני מיירי דאית בהו מיא וכו'. ר"ל ודלא כדמשמע מפירוש רש"י דכתב הטעם משום דההפירה הסמוכה לבור מחלשת כותלי הבור דמשמע מרבריו דאיירי אפילו בלא מיא:

בא"ד וטעמא משום מתונתא כדאמר בגמרא. ר"ל לקמן בדף י"ט גבי הא דאבעיא לן וסד בסיד תנן א"ד או סד בסיד תנן דבעי למפשט מדלא ערבינהו תנא בבי דמתני' קאמר משום דלא רמי האי הזיקא להאי הזיקא רישא הזיקא דמתונתא סיפא הזיקא דחבלא:

ד"ה לא שיח ולא מערה הוא הדין חריצין ונעיצין. ולא הוצרך למיתנינהו דמבור שמעינן להו דמדקתני בור הוא הדין להני והא דנקט ותני שיח ומערה בהדיא משום דרגיל לשנותן בכל מקום בהדי בור ואמת המים ונברכת הכובסים ר"ל דנקט לתרוייהו אע"ג דלא רגיל לשנותן בהדי בור אצטריך להו בגמרא ומיהו הא לא מפרש וכו' ר"ל דהגמ' לא עשה צריכותא אלא אהא דלא הוי שמעינן נברכת מאמת המים ולא אמת המים מנברכת אבל אינו מתורץ באותו צריכותא הא דקשיא לן דלא ליתנינהו כלל לא אמת המים ולא נברכת והוא שמעינן להו נמי מבור ותירצו התוס' דמצי למימר וכו' ולכך אצטריך למתני בור ואצטריך למתני נמי הני תרתי אמת המים ונברכת ולא קשיא והא דאצטריך בגמרא האי צריכותא אי תני אמת המים משום דקביע וכו' ואי תני נברכת משום דקוו וקיימי

ולא קא עביד האיך צריכותא של התוס' ובחד צד של הצריכותא הוי סגי וה"ל למימר הכי אי תני אמת המים משום דקביע ולכך בעי הרחקה שלשה טפחים אבל נברכת דלא קביע הוה אמינא דלא בעי הרחקת שלשה טפחים ואי תני נברכת הוה אמינא נברכת דלא קביע סגי בהרחקת שלשה אבל אמת המים דקביע לא סגי בהרחקת שלשה די"ל דלא נוכל למימר הכי דבור יוכיח דהוא קבוע ואפילו הכי סגי בהרחקת ג' טפחים אבל יש להקשות על התוס' אמאי לא עבדו הצריכותא של הגמ' דהא פשוט הוא דבור ושיח תרוייהו איתניהו בהו קביע וגם קוו וקיימו וא"כ הוה להו להתוס' לתרץ דהני תרתי אמת המים ונברכת לא הוה שמעינן מבור משום דבור הוי קביע וגם קוו וקיימו ובהני תרתי לית בכל אחד כ"א חדא מנייהו הוה אמינא דלא בעו הרחקת ג' טפחים ואי תנא הני תרתי הוי אמינא דבור ושיח דהוו קביעי וקוו וקיימי לא סגי להו בהרחקת שלשה טפחים וי"ל דניחא להו להתוס' למנקט דבור ושיח עמיקי טפי משא"כ בשום חד מהני תרתי וק"ל:

ד"ה וסד בסיד וכו' וא"כ תפשוט דברישא וסד בסיד תנן וכו'. ר"ל הא דתנן ברישא וסד בסיד הוי פירושו דבעי תרוייהו הרחקה וגם סד בסיד מדלא קתני או סד כמו בסיפא אלא ודאי גם בסיפא לא גריס או ולכך בעי בגמ' שפיר הואיל וגם בסיפא לא תני התנא או ואפי' הכי פשוט הוא דהוי פירושו או סד בסיד דבחדא מנייהו סגי בהרחקה לחוד או בסיד לחוד אם כן ברישא נמי אע"ג דלא תני או הוי נמי פירושו או סד בסיד כמו בסיפא או דלמא ברישא חמירא טפי ובעי תרוייהו הרחקה וגם סיד וקאמרי התוס' הא דפשיטא לן וכו' ר"ל וכי תימא דהכל טעמא מאי כיון דגם בסיפא לא גרסי' או אמאי פשיטא ליה דבסיפא הוי פירושו או סד בסיד טפי מברישא ותירצו היינו משום דבסיפא אין ההיזק כל כך מרובה וכו' וק"ל אבל ברש"י משמע לקמן בגמרא דבסיפא גריס או ע"ש:

דף יז:

גמרא פתח בבור ומסיים בכותל ליתני אלא א"כ הרחיק מבורו של חברו וכו'. ובסמוך איתא בספרים לפי גירסת רש"י וליתני אלא א"כ הרחיק מבורו של חברו כד מעיינת שפיר בתוס' חדא מנייהו מיותר דלפי גירסת רש"י דלא גריס האי לישני דלעיל בקושיא דפתח בבור אלא בסמוך גריס לה בתר דמשני מכותל בורו שנינו ולפי סברת התוס' לעיל בתחלת הקושיא יש לגרוס וליתני וכו' אבל בתר דשני מכותל בורו שנינו לא גרסי וליתני וכו':

שם איכא דאמרי ואתמר עלה אמר אביי וכו'. ר"ל דאיכא דאמרי דהמקשה שהקשה תנן לא יחפור וכו' סיים מלתיה ואתמר עלה וכו' והקשה מדאתמר עלה על אביי גופיה וק"ל:
רש"י ד"ה הא קמ"ל במאי דקתני מכותל בורו למדנו בה שהכותל בורו של ראשון מילא כל השלשה טפחים וכו' רצונו לומר דכל אותו שיעור קרקע המפסיק בין הבור ובין המיצר הוא נקרא כותל הבור ומדקתני מתני' מכותל בורו של חבירו דהיינו הראשון שמע מינה שגם הראשון אסור לו לסמוך בורו להמיצר רק חייב להניח הפסק והרחקה שהוא כותל בין בורו ובין המיצר כמו השני ומסתמא אותה ההרחקה שמחויב הראשון להרחיק מן המיצר הוא שלשה טפחים כשיעור הרחקה של השני וכל אותה ההרחקה שהרחיק הראשון מחלל בורו עד המיצר דהיינו שלשה טפחים קרי התנא כותל בורו של ראשון שמע מינה דשיעור כל כותל בור הוא ג' טפחים זהו כוונתו של רש"י הגם שאין זה לשונו ממש:
(**בא"ד**) בד"ה ונ"מ למו"מ ואם תאמר מנא לן שהכותל ראשון הוא הוי שיעור הרחקה מן המיצר וכו' ופליגי בה אביי ורבא ושמעינן לאביי דאמר ראשון אינו צריך להרחיק תריץ וכו' אריכות לשון זה אינו ממנהגו ודרכו של רש"י וגם הקושיא והתירוץ זה דברי מותר הן דהיינו הן דפרכה הגמ' לאביי בשמעתין בסמוך באיכא דאמרי ומשני אמר לך אביי מתניתין שבאו לחפור בבת אחת לכן אני אומר שאין לשון זה מפי רש"י רק הוא איזה הגה"ה שהגיה איזה תלמיד כמו שנמצא כמה פעמים לעיל בפ"ק כמה הגהות ברש"י:
ד"ה הא אתמר עלה דמכותל בור שנינו ולמדנו בה שאף הראשון שהוזקק להרחיק וכו'. יש מקשין לשון רש"י דידיה אדידיה דהכא משמע מדבריו דלא שמענו שאף הראשון הוזקק להרחיק אלא מהא דאוקמא מכותל בורו ולעיל פי' רש"י וליתני מבורו של חברו ואנא ידענא דמכותל קאמר דאי מחלל בורו קאמר אין זה כונס לתוך שלו וכו' משמע מדבריו דאפי' לא הוה קתני כותל אלא מבורו הוה ידעינן שפיר דהראשון צריך להרחיק וא"כ דבריו סותרין אהדדי וכן ראיתי בתשובות בן לב שהקשה קושיא זו ולי נראה דאין זה קושיא כלל דלא פי' רש"י לעיל דשמעינן מבורו דהראשון חייב להרחיק אלא דאם הרחיק בורו מן המיצר חייב השני להרחיק בורו שלשה טפחים מכותל בורו של ראשון ולא מחלל בורו דאי מחלל בורו קאמר אין זה כונס לתוך שלו כלום וכו' אלא שיש להקשות לפירוש רש"י א"כ מאי פריך וליתני אלא אם כן הרחיק מבורו ולא ליתני כותל דלמא הא גופא דגם הראשון חייב להרחיק אתא לאשמועינן בהא דקתני כותל הלא קושיא זו כבר הקשו התוס' בד"ה בכותל בורו:

תוס' ד"ה מכותל בורו שנינו וכו' גירסת ספרו דחקתו וכו' וא"כ צריך לשנות מכותל לאשמועינן דאסור לסמוך לרבא ולאביי שצריך הרחקה בין שני הבורות ששה טפחים וכו'. ר"ל גירסת ספרו של רש"י שהיה הגירסא כתובה בספרים שלו וליתני אלא אם כן הרחיק מבורו בתר דשני מכותל בורו שנינו דוחקו לפרש כן אבל אין נראה פירושו ואין לגרוס כן דהא בתר דשני מכותל בורו שנינו לא שייך לאקשויי תו וליתני אלא א"כ הרחיק מבורו דהא השתא צריך למיתני כותל לרבא לאשמועי' דגם הראשון אינו סומך למיצר ולאביי דמוקי לה במסקנא דבאו לחפור בבת אחת אצטריך למיתני כותל לאשמועינן דבבאו בבת אחת כל אחד צריך להרחיק שלשה טפחים משום דבעינן הרחקה בין שני בורות ששה טפחים:

בא"**ד** ומיהו יש לישב הגירסא ופריך אליביה דאביי וכו'. משמע דאפי' לפי' זה לא גרסינן וליתני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים כמו שהוא בספרים שלפנינו אלא הכי גרסינן וליתני אלא אם כן הרחיק מבורו ותו לא ולהכי כתבו התוס' דיש לישב דר"ל דפריך המקשה דליתני אלא אם כן הרחיק מבורו ששה טפחים ולא ליתני כותל דהא לאביי אם לא באו בבת אחת אלא הראשון בא מתחלה לבורו הוא סומך למיצר ממש ואחר כך כשבא השני לחפור גם הוא בור צריך להרחיק מבורו של ראשון ששה טפחים לכך פריך לא ליתני כותל אלא ליתני לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו וכו' אא"כ הרחיק מבורו של חבירו ששה טפחים וממילא הוה ידעינן דכשבאים לחפור שניהם בבת אחת זה מרחיק שלשה טפחים וזה מרחיק שלשה טפחים דבמה דקתני כותל בורו דאשמועינן בזה שהראשון ג"כ הניח כותל ג' טפחים דהיינו כשבאים לחפור בבת אחת אין בזה שום חדוש כי אם הא דשמעינן מינה דבעינן הרחק בין שני הבורות ששה טפחים א"כ ליתני אלא א"כ הרחיק מבורו של חברו ששה טפחים ודין דבאו בבת אחת ממילא נשמע מינה ומשני דלהכי קתני כותל דשמעינן מינה דגם הראשון הרחיק ג' טפחים דהיינו כשבאו בבת אחת נקרא כותל דקמ"ל דסתם כותל בור ג' טפחים ונפקא מינה למקח וממכר:

ד"**ה** למאי נפקא מינה וכו' הך נפקותא לא אצטריך לרבא וכו'. ר"ל אפילו לגירסת התוס' דלא גרסינן וליתני אלא א"כ הרחיק מבורו אלא גרסינן מכותל בורו שנינו ולמאי נפקא מינה וכו' ולשנויא דמשני מכותל בורו אתי שפיר בין לרבא בין לאביי דלרבא אשמועינן דגם הראשון אסור לו לסמוך ולאביי דאיירי דבאו שניהם בבת אחת ואתא לאשמועינן שצריך הרחקה בין שני בורות ששה טפחים מ"מ הוקשה להגמ' דלאביי למאי נפקא מינה קתני כותל דאי לאשמועינן דבעי הרחקה ששה טפחים ליתני אא"כ הרחיק מבורו

של חברו ששה טפחים ועל זה קאי למקח וממכר ואע"פ דאין קושיא זו בהדיא בגמ' לפי גירסת התוס' מ"מ רמוזה היא במאי דקאמר למאי נפקא מינה וכו' אבל לרבא לא אצטריך למימר הך נפקותא כלל והשתא לפי זה אתיא כל סוגיא זו לפי המסקנא דלקמן: **ד"ה** מרחיקין את הגפת וכו' וי"ל דההוא טעמא לא קאמר אלא אליבא דר' יוסי וכו'. ר"ל דהא דקאמר לעיל ורבא אמר אינו סומך ואפי' לר' יוסי וכו' הכי קאמר לא מבעיא לרבנן פשיטא דאינו סומך בלאו האי טעמא משום דגם גבי אילן סבירא להו לרבנן דאפי' לא קדם הבור לאילן אלא שבעל האילן בא לנטוע האילן עד שלא היה הבור כאן אפי' הכי צריך להרחיק ואע"ג דקתני במלתייהו דרבנן מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה לאו דוקא דאיכא בור אלא אפילו ליכא בור נמי כדמשני לקמן בסמוך אלא אפי' לר' יוסי דאמר בהדיא אע"פ שהבור קודם לאילן לא יקוץ שזה חופר בשלו וזה נוטע בשלו אפי' הכי הכא מודה דאפי' הראשון לא יסמוך משום דשאני התם דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשיו וכו':

דף יח.

גמ' ת"ש לא יטע אדם וכו' הכא במאי עסקינן דמפסיק צונמא ת"ש היה גדר בינתיים וכו' זה סומך לגדר מכאן ה"נ דמפסיק צונמא א"ה אימא סיפא וכו'. זאת היא הגירסא הנכונה בגמ' ובספרים שלפנינו כתוב דיקא נמי דקתני היה גדר וכו' ואינו מיושב אע"ג ששמעתי בשם חדושי הרמב"ן שמישב גירסא זו דהוי כמו וליטעמך כלומר שהתרצן אומר למקשן דאתה בעצמך מודה בדבר דאיירי במפסיק צונמא דאם לא כן מפני מה לא תקשה מסיפא דקתני בהדיא היה גדר מכאן וכו' ולא היית צריך לאתויי הברייתא דתני עלה ארבע אמות שאמרו וכו' אבל פירוש דחוק הוא ע"כ נראה למחוק הדיקא נמי וכו': **תוס'** ד"ה הא ליכא אוצר עביד הוה מצי לשנויי הוא הדין כי ליכא לא סמיך וכו'. מקשין העולם היאך כתבו התוס' דהוה מצי לשנויי דהוא הדין כי ליכא אוצר לא סמיך הא מסיים התרצן דיקא נמי ותני עלה וכו' דקתני בהדיא בברייתא אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר מותר ואין זה קושיא דהכי נמי קאמרו התוס' הוה מצי לשנויי דהוא הדין כי ליכא אוצר כמו דשני כל הני פירכות דלעיל אלא האמת משני ליה דדירה שאני ולכך דוקא כי איכא אוצר אבל כי ליכא אוצר סמיך כדקתני בהדיא בברייתא אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר מותר:

ד"ה ה"נ בלוקח וכו' דבכי האי גונא אילן קדים קרינן ביה. ולפי זה הכי פירושא דמתניתין אם הבור קודם לאילן וכו' פי' דקדם ערעור דבור קודם נטיעת האילן דהיינו בשני מצרנים

שבא אחד מהם לסמוך אילן סמוך למיצר אע"ג שהשני לא חפר עדיין שום בור בשלו מכל מקום היה על האילן ערעור שלא לסומכו למיצר משום דהיום או למחר יחפור חברו בור בשלו כדרבא קוצץ ונותן דמים ואם האילן קודם דהיינו בלוקח שקדם נטיעת האילן לערעור בעל הבור לא יקוץ:

דף יח:

שמעתתא דחרדל ע"ב גמ' ואי דלא סמיך היכי משכחת לה וכו'. שמעתתא דא קיצר בה רש"י דבריו ואין לה שום חבור כי אם על דרך שפירשו התוס' שיטת רש"י על כן אכלול פירוש השיטה בדברים קצרים על פי שפירשו התוס' שיטת רש"י והכי פירושו ואי דלא סמיך אינש דבר היזק למיצר חברו אפילו כשאין שם עדיין דבר הניזוק כרבא היכי משכחת לה פלוגתא דרבי יוסי ורבנן דלרבנן על בעל החרדל להרחיק כל ההרחקה ולרבי יוסי לא ירחיק כלל דהא ביה דנשמע מדברי ר' יוסי דשניהם מזיקים זה את זה בעל החרדל לבעל הדבורים ובעל הדבורים לבעל החרדל ולא משכחת ליה לרבא דלסמוך אחד מהן בהיתר וא"כ אפילו קדם אחד מהם וסמך חייב לסלקו והוי כאילו באו שניהם בבת אחת ועל שניהם מוטל להרחיק כל אחד חצי ההרחקה כמו גבי בור לרבא דאין חילוק בין באו שניהם בבת אחת ובין קדם אחד מהם חייב כל אחד להרחיק שלשה טפחים דבשלמא לאביי דאמר אם קדם הראשון סמיך אתי שפיר דאיירי שסמך בעל דבורים תהלה ואע"ג דסבירא ליה השתא דבעל דבורים נמי מזיק לבעל החרדל לכולי עלמא מ"מ סבירא להו לרבנן דעל המזיק השני דהיינו בעל החרדל להרחיק את כל ההרחקה כמו גבי בור לאביי דאע"ג דשניהם מזקי אהדדי ואם סמך הראשון על המיצר השני מרחיק כל הששה טפחים ור' יוסי סבר כיון דדבורים מזקי נמי לחרדל ועשה בעל הדבורים קצת שלא כהוגן שסמך על המיצר שזה עתיד לזרוע החרדל אע"פ שבדין אינו יכול למונעו שלא יסמוך מכל מקום קצת שלא כהוגן עשה בעל הדבורים ולכך גם בעל החרדל יכול לסמוך משום דאמר ליה בעל החרדל לא דייך שסמכת אצל מיצר שלי אלא שתכפני להרחיק ונהי שלא הייתי יכול לעכב על ידך מכל מקום שלא כהוגן עשית ולכך גם אני לא ארחיק אלא אסבול הזיקך וגם אתה תסבול הזיקי כמו שמפרש הרא"ש ולא דמי לבור דהתם משום דמרפיה לה לארעיה ומזיק השני בידים לכותל בורו של ראשון ולכך על השני להרחיק כל ההרחקה אבל הכא לא אלא לרבא דאמר לא סמיך קשיא היכי משכחת לה דלרבנן מרחיק בעל החרדל כל ההרחקה ולרבי יוסי לא ירחיק כלל דכיון דתרוייהי מזקי אהדדי על כל אחד ואחד להרחיק חצי ההרחקה ואפי' סמך בעל

הדבורים תחלה כנזכר לעיל דלא שייך לומר אני לא ארחיק אלא אסבול היזקך וגם אתה תסבול אלא היכא שאין בעל החרדל יכול לכוף את בעל הדבורים לסלק היזקו אבל לרבא דיכול לכופו לסלק אע"פ שקדם לא היה ליה למיתני רבי יוסי מתיר בחרדל אלא חייב כל אחד להרחיק חצי ההרחקה וכן לרבנן אין על בעל החרדל להרחיק כל ההרחקה וזהו פי' המקשן אלא שיש עדיין לדקדק מה סלקא דעתיה דמקשן דפריך מר' יוסי הא ר"י ס"ל גבי אילן ובור דעל הניזק להרחיק את עצמו ואפי' היכא שהבור קודם לאילן אין בעל האילן חייב להרחיק אע"פ שהאילן מזיק לבור והבור אין מזיק לאילן כל שכן הכא שגם הדבורים מזיקים לחרדל שאין בעל החדדל חייב להרחיק ואם כן מאי פריך מרבי יוסי וי"ל דסבירא ליה השתא שגם רבי יוסי סבירא ליה דעל המזיק להרחיק מדלא פליג אלא אדבורים וחרדל ולא פליג אמשרה וירק ש"מ דגבי משרה וירק מודה רבי יוסי דבעל המשרה דהוא המזיק חייב להרחיק ולא פליג אלא בחדדל ומטעם דגם הדבורים מזקי לחרדל ובאמת היה יכול לפרוך דברי רבי יוסי אהדדי דמאי שנא משרה וירק מבור ואילן כמו דפריך בסמוך וסבר רבי יוסי על המזיק להרחיק את עצמו והתנן ר' יוסי אומר אע"פ שהבור קודם לאילן וכו' וכמו שכתבו התוס' בסמוך אהא דפריך וסבר וז"ל על מקומה הוה ליה לאקשויי וכו' אבל מ"מ גם לפי המסקנא דמסיק דר' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי על הניזק להרחיק את עצמו ואפילו משרה וירק לא בעי להרחיק אלא לדידכו דאמריתו על המזיק תינח משרה וירק וכו' אפי' הכי פריך השתא שפיר לרבא דכיון דלא סמיך היכי משכחת לה משום דהיאך קאמר רבי יוסי לרבנן לדידכו דאמריתו על המזיק להרחיק דגבי חרדל ודבורים דכיון דתרוייהו מזקי אהדדי לא ירחיק בעל החרדל הא כיון דלרבא לא משכחת דסמיך אחד מהן בהיתר אם כן אע"ג דקדם חד מינייהו חייב לסלק וכיון דתרוייהו מזקי אהדדי על כל אחד להרחיק חצי ההרחקה לרבנן דאמרי על המזיק להרחיק ולא הוה ליה למיתני ורבי יוסי מתיר כחרדל ולכך קושית המקשה קושיא עכ"פ ומשני בלוקח דלאחר שזרע שם חרדל מכר חצי שדהו והלוקח העמיד שם אח"כ דבורים הלכך כיון דבעל החרדל זרע החרדל בהיתר ואח"כ בא בעל הדבורים להזיקו לכך קאמר ר"י דצריך בעל הדבורים להרחיק ולפי זה צריך לפרש רבי יוסי מתיר בחרדל דרוצה לומר דבעל החרדל א"צ להרחיק אלא בעל הדבורים שבא אחריו הוא צריך להרחיק כל ההרחקה וגם צריך לומר דאם היה איפכא שאם המוכר העמיד דבורים ואחר כך מכר חצי שדהו והלוקח זרע חרדל שאז היה ר' יוסי מתיר בדבורים והיה מחייב לבעל החרדל להרחיק כל ההרחקה ופריך אי בלוקח מ"ט דרבנן כיון דבעל החרדל זרע בהיתר מאי טעמא מחייבי ליה להרחיק כל ההרחקה הא אדרבה

לבעל הדבורים הוה ליה לחייביה להרחיק דאיהו סמיך באיסור ומזיק לחרדל ועוד מאי טעמא דרבי יוסי דמשמע דלא פליג בכי האי גוונא דהיינו בלוקח אלא גבי דבורים וחרדל מטעם דתרוייהו מזקי אהדדי אפי' משרה וירק גמי כשהוא בכי האי גונא דעשה משרה בהיתר ואח"כ מכר חצי שדהו והלוקח זרע ירק לא יצטרך בעל המשרה להרחיק כיון דנעשית המשרה כהיתר ומשני רבינא קא סברי רבנן על המזיק להרחיק וכו' ד"ל דס"ל דדבורים לא מזקי לחרדל אלא החרדל הוא מזיק לדבורים ועל המזיק להרחיק את עצמו אע"פ שסמך בהיתר לגמרי דהיינו שנעשה קודם שמכר שדהו ולהכי ס"ל לרבנן דעל בעל החרדל להרחיק שהוא המזיק וכן בעל המשרה שהוא המזיק חייב להרחיק אע"פ שנעשית בהיתר ואע"ג דגבי אילן היכא דנטע בהיתר כגון בלוקח כדאוקמי לעיל לרבא קאמר דלא יקוץ אפי' לרבנן אילן שאני דאיכא הפסד מרובה כמו שכתבו התוס' מכלל דר' יוסי סבר על הניזק להרחיק את עצמו וכו' השתא ס"ד דמקשה כיון דרבנן סברי דדבורים לא מזקי לר' יוסי נמי הדבורים ניזוקים ולא מזיקין ואפי' הכי קאמר דכיון דבעל החרדל סמך בהיתר דהיינו בלוקח אינו חייב להרחיק דהיה סבר דלא שייך לר' יוסי ורבנן לפלוני בזה אי דבורים מזקי אי לא דאם כן במאי קמפלגי אלא ודאי בהא פליגי דר' יוסי סבר על הניזק להרחיק את עצמו לכך פריך אי הכי אפי' משרה וירק נמי והיה לו לחלק ג"כ לדברי רבנן גבי משרה וירק והיה יכול להקשות דהא בהדיא קתני בדברי רבי יוסי שהדבורים מזקי ג"כ לחרדל דקתני ואוכלות ליגלוגי חרדלאי והוא הדין דלרבנן הדבורים מזקי לחרדל דלא פליגי בהא אלא דניחא ליה למנקט הקושיא דאפי' משרה וירק נמי דהתחיל כבר להקשותה ומשני אלא לעולם ר"י ורבנן לא פליגי אי על הניזק או על המזיק להרחיק אלא דבהא פליגי דר"י סבר דהדבורים ג"כ מזיקים לחרדל ורבנן סברי דהדבורים הן ניזוקין ואינן מזיקין דהכי קאמר להו ר"י לרבנן תינח משרה וירק וכו' דהירק לא מזיק למשרה לכן בעל המשרה חייב להרחיק אפי' בלוקח דהיינו שעשה המוכר המשרה קודם שמכר חצי השדה ואח"כ זרע הלוקח ירק אלא חרדל ודבורים דתרוייהו מזקי להדדי ולכך כשבעל החרדל זרע בהיתר דהיינו בלוקח כדלעיל היה לו לבעל הדבורים להרחיק והשיבו לו רבנן דדבורים לחרדל לא מזקי וכו' ופריך וסבר ר"י וכו' ולפי המסקנא ר"י סבר על הניזק להרחיק את עצמו אפי' היכי דהניזק קדם בהיתר והמזיק סמיך באיסור כגון גבי בור ואילן ופליג אפי' גבי משרה וירק ואפי' היכי דבעל הירק קדם והא דקתני ור"י מתיר בחרדל לא קאמר זה אלא לדבריהם דרבנן דאפי' לדידכו דאמריתו על המזיק להרחיק אפילו בלוקה תינח משרה וירק וכו' אבל חרדל ודבורים דתרוייהו מזקי אהדדי היכי דזרע החרדל בהיתר דהיינו כלוקח היה לכם לומר דבעל

הדבורים חייב להרחיק ולא בעל החרדל. כן היא שיטת רש"י על דרך שפירשוה התוס' וכלל העולה משיטה זו דלרבנן אליבא דרבא על המזיק להרחיק את עצמו אפילו היכי דקדם המזיק וסמיך בהיתר גמור כגון בלוקח ולר' יוסי בכל ענין על הניזק להרחיק אפי' היכי דקדם הניזק ואחר כך בא המזיק וסמיך באיסור אפילו הכי על הניזק להרחיק את עצמו ולקמן בדף כ"ה איפסקא הלכתא כרבי יוסי אלא דקאמר התם מודה ר' יוסי בגירי דיליה וכתבו התוס' לקמן בדף כ"ב בד"ה לימא תנן סתמא דלא כרבי יוסי וכו' דלא פליג ר' יוסי אכל הרחקות דמתני' דכולן מיקרי גירי דיליה ולא פליג ר' יוסי אלא באילן ובור ומשרה וירק וכרשים ובצלים דלא מיקרי גירי דיליה דאין ההיזק בא מיד כי אם לאחר זמן כמבואר בדברי הרא"ש ואף במשרה וירק כתב הרי"ף דאף לר' יוסי צריך להרחיק הרחקה קצת כמו שמרחיקין בור שיח ומערה ממיצר חברו אלא שאין צריך הרחקה גדולה כדי שלא יסריח הירק מן המשרה כמו שסוברין רבנן והשתא גם לפי מה דקיימא לן כר' יוסי קי"ל נמי כרבא דלא סמיך אינש היזק למיצר חברו אפילו כשאין שם דבר הניזוק דהיינו לענין הרחקות דמשניות דלעיל דמודה בהו ר' יוסי כך היא פירוש השיטה לשיטת רש"י אבל ר"ת ור"ח גרסי' אלא אמר רבינא וכו' והשתא הדר ביה ממה דאוקמא בלוקח וגם הדר מכל שנויי דלעיל דודאי בכולהו מודה רבא דכי ליכא כותל או ירק דסמיך ולא אתא רבא לסמוך אפילו לרבנן כי אם גבי בור משום דכל מרא ומרא מרפית לארעאי כמו שפירשו התוס' באריכות ודבור התוס' המתחיל מכלל וכו' צריך להיות אחר סיום ד"ה וסבר וכו' והא דקאמר בד"ה מכלל וכו' וצריך לומר לפי' זה רוצה לומר לפירוש ר"ת ור"ח ורוצה לומר משום דקשה להו לפי' ר"ת כיון דלשנויא דרבינא הדר ביה מכל הני שנויי דלעיל ואם כן השתא רבא ואביי שוין בדין כולהו ולא פליגי אלא בבור ואם כן כמו דלאביי הוי ניחא ליה פלוגתא דרבי יוסי ורבנן כמו שכתבנו בתחלה בדברי המקשה שהקשה לרבא ואי דלא סמיך היכא משכחת לה אבל לאביי הוה ניחא ליה כמ"ש התוס' ואם כן מאי פריך השתא לבתר שנויא דרבינא מכלל וכו' הלא כמו דהוה ניחא ליה מעיקרא לאביי ה"נ השתא לרבא לכך כתבו וצ"ל דזה שהמקשה אינו אותו המקשה שהקשה בתחלה ואי דלא סמיך וכו' והנה הארכתי ויצאתי מכלל כוונתי בחבור זה כדי להקל על המעיין שיעמוד בנקלה על כונת הרי"ף והרא"ש ויתר הפוסקים בדין זה:

דף יט.

גמ' צריכי דאי תנא אמת המים וכו'. עיין במה שכתבתי לעיל ריש פרקין ותמצא מבואר באריכות היטב:

תוס' ד"ה בא בידים אין וכו' ויש ספרים דלא גרסי האי דיוקא וכו'. פירוש ולאותן פשיט בפשיטות מדברי ר"י דבעי הרחקה וסידה דהפשטן לא ס"ד לחלק בין בא בידים ללא בא ומשני בא בידים שאני ופריך ודקארי לה מאי קארי לה דהא ע"כ צריך לחלק בין בא בידים ללא בא דאל"כ ל"ל לתנא למיתני כלל בא בידים ומשני בא בידים אצטריכא ליה וכו' ר"ל דהוה ס"ד דמשום הכי אצטריך למתני בא בידים כדי שלא תאמר דבא בידים בעי הרחקה טפי לכך הקשו התוס' לגירסא זו דהיאך בא למפשט דבעי תרוייהו הרחקה וסידה מדקתני במלתיה דר"י וסד בסיד מאי אולמא לישנא דר"י מלישנא דמתני' וכמו דמבעיא לן אלישנא דמתני' אי ר"ל הרחקה או סידה או ר"ל דבעי תרוייהו ה"נ צריך למבעי בלישנא דר"י גופיה כיון דהשתא לא הוה ידע שום חילוק בין בא בידים ללא בא אבל לפי גירסת הספרים שלנו א"ש דהפשטן ידע שיש לחלק בין בא בידים ללא בא ומזה הוכיח ע"כ דר"י במה דקתני וסד בסיד ר"ל דבעי הרחקה וסידה דאל"כ למה נקט בא בידים אלא ודאי לאשמועינן דדוקא בא בידים בעי תרוייהו אבל לא בא בידים לא וק"ל:

ד"ה משום דמשתכי וכו'. וה"ר מרדכי הביא ראיה מהירושלמי דגרסי' התם הכא אתמר שהסלעים מרתיחין והתם אתמר אין מרתיחין וכו' כצ"ל ור"ל דהכא ס"ל לתנא דמתני' שהסלעים מרתיחין מדקתני סלעים גבי הדברים שצריך להרחיק מן הכותל משום שמוסיפין הבל והתם בשבת ס"ל לתנא דאין מרתיחין מדלא קתני סלעים בהדי הדברים שמוסיפין הבל שאין מטמינים בהם:

ד"ה המבריך את הגפן וכו' אע"ג שאינו רחוק ג' טפחים ויונק עם הגפן וכו' דמיירי כשזורע הצדדים ברחוק מג' טפחים מגפן היוצא וכו'. דברי התוס' נראין כסותרים זה את זה אבל כלל דבריהם הוא שמתחת הקרקע אע"ג שאינם רחוקים מהגפן ג' טפחים ויונקים הזרעין והגפן מהקרקע המפסקת ביניהם אפ"ה מותר כיון שאין יונקין הזרעים מהגפן עצמה אבל מ"מ צריך שלמעלה מהקרקע יהיה הזרעים מעט רחוקים מהגפן שלשה טפחים כדי שלא יהא ערבוב למעלה ומשכחת לה ע"י שמבריך הגפן ומכסה באמצע בעפר אם כן ב' הקצוות של הגפן היוצאין למעלה מהקרקע הן רחוקין זה מזה כמה טפחים ולכך כשזורע באמצע שניהם מן הצד אבל חלק הגפן המכוסה בארץ יכול להיות שיהיה נראה למעלה מן הקרקע רחוק מכל קצה הגפן היוצא למעלה מן הקרקע

ג' טפחים אבל הוא בתוך ג' טפחים לחלק הגפן המכוסה בארץ שזרע הזרעים בשדה קרוב אצלו ויונק עם הגפן מחלק קרקע המפסיק קצת ביניהם ואפ"ה מותר כיון שאין יונקין ממש מהגפן עצמה אבל אם בא לזרוע על גבי חלק הגפן המכוסה בארץ על גבה ממש צ"ל על גבה עפר ג' טפחים דאל"כ יכנס הזרע ממש בתוך הגפן עצמה וירכיב הזרע בתוך הגפן ממש ולכך פריך המקשה למימרא דזרעי' לצדדין קא משתרשי והא תנן וכו' ותני עלה אבל זורע את הצדדים וכו' ואי ס"ד דלצדדין קא משהרשי היאך מותר לזרוע את הצדדים הא יכנסו שרשי הזרעים לתוך הגפן שבצדה ממש שאין ביניהם ג' טפחים וירכיב הזרע בתוך הגפן ממש וק"ל:

דף יט:

ד"ה התם בשופכין וכו' אע"ג דתני ליה אמת המים קתני מי רגלים דס"ד וכו' כצ"ל ואין להקשות בין לפי מה דס"ד דמשום צניעותא לישתרי בין לפי מה שתירצו התוס' דס"ד דמשום דמי רגלים כלים כרגע אם כן ליתני מי רגלים וכ"ש אמת המים דאין זו קשיא דס"ד דמי רגלים מקלקלים טפי הכותל יותר משאר מים ולכך צריך להרחיק אבל שאר מים לא וק"ל:

ד"ה מאי איריא רקיק וכו' השתא ס"ד דנקיט רקיק דוקא משום דאית ביה תרתי וכו'. יש להקשות לפי זה מנא ליה להמקשה דנקיט רקיק משום דאית ביה תרתי דלמא לא נקיט ליה אלא בשביל שהוא רך ועשוי ליפול ומשום האי טעמא לחוד אינו ממעט ולא בשביל שאינו מבטלו וא"כ לא תקשי ליה אפילו עבה נמי וכן נמי כל הני תיובתות דמותיב עליה מקופה מלאה תבן ומכל הני דפריך והא חזו ליה לא פריך עליה אלא בשביל דס"ל דטעמיה דרב טוביא משום דלא מבטל ליה והשתא דטעמא הוא משום דעשוי ליפול לא תקשי עליה מידי ויש לישב משום דס"ל לגמרא דע"כ הא דנקיט רקיק משום דאית ביה תרתי הוא דאי בשביל שהוא רך וסופו ליפול לחוד א"כ מאי איריא רקיק הא איכא מיני טובא שהן דקין ונימוקין וסופן ליפול כמו השלג והברד וכיוצא דמייתי לקמן אלא ודאי בשביל שיש בו עוד טעמא דלא מבטל ליה נקט ליה ולכך פריך שפיר מאי אירי' רקיק וכו' ומשני לא מבעיא וכו' אפילו דקיק דס"ד דלא חזי ליה קמ"ל דאפילו רקיק חזי ואינו מבטלו ולכך אינו ממעט ועיקר טעמו הוא משום דלא מבטל ליה ולכך פריך נמי עליה כל הני תיובתות דמותיב ליה וגם אין להקשות על מה דפריך הגמרא ותיפוק ליה משום דהוה ליה דבר שמקבל טומאה וכו' ומאי פריך דלמא אין הכי נמי דטעמו משום דהוי דבר שמקבל טומאה והא דמשני נמי לא מבעיא קאמר הכי קאמר לא מבעיא עבה

דחזי ליה וכו' אבל רקיק דלא חזי ליה דממאס אימא ביטולי בטליה קמ"ל דאפ"ה אינו ממעט מטעם דהוי דבר (שאינו) [שהוא] מקבל טומאה ואפי' אי נימא דלישנא דמשני לא מבעיא קאמר וכו' לא משמע הכי מ"מ יש להקשות דהכל קשיא דמנ"ל לגמרא דלא הוי טעמא דרב טוביא משום דה"ל דבר המקבל טומאה ולא יצטרך לאוקמי בדוחק שנילושה במי פירות וגם לא תקשי עליה הני תיובתות דמותיב דאין זה קושיא דס"ל לגמרא דע"כ טעמיה דרב טוביא לא הוי משום דה"ל דבר המקבל טומאה משום דאם כן מה אתא לאשמועי' זה מבואר במשנה שם דכל המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה ועוד למה נקיט רקיק איכא מילי טובא דמקבלי טומאה וק"ל:

ד"ה רואין כל שאלו ינטל וכו' משום דסופו ליטול חבית וכו'. ר"ל וכיון שסופן ליטול יטול התבן והגרוגרות עמהם וכל שסופו ליטול ואין מבטלו שם אינו חוצץ דא"כ למאי דפריך וכו' תקשה אמאי צריך שיכולין לעמוד. ר"ל דהא מיניה גופא מוכח שכל שסופו ליטול אינו חוצץ וק"ל:

דף כ.

ד"ה היא גופא תיחוץ וכו' שפקקו את המאור. פירוש שסתמו את החלון בכד קטן של חרס כדי לחוץ מפני הטומאה וליכא למימר דביטלו הטפיח דא"כ היה בונה בשבת פי' משום דהוי כאילו הוסיפו בנין בכותל וסתמו החלון בשבת:

בא"ד כגון העשוי לנוח. ר"ל שאינו כלי המיטלטל שאין מטלטלין אותו מפני כובדו אלא עשוי שיעמוד תמיד במקומו:

בא"ד ואסור לשנותם וכו'. ור"ל התיבה אסור לשנות לתשמיש אחר כיון שהיה מתחלה כלי לס"ת ואם היו מבטלים אותה הוי כאלו עשו ממנה כותל ומחיצה בפני הפתח. ד"ה בחבית של מתכת וכו' ונראה לר"ת דהכא איירי כגון שהגרוגרות בולטות וכו'. ר"ל וכיון שאין נראות כלל לתוך הבית אינו טמא משום אהל דלא מאהיל על המתכת כלל:

דף כ:

ד"ה דלית ביה שיעורא פי' דאין שיעור לחספא למעט מפותח טפח וכו'. ר"ל שמיירי שהיה החלון כ"כ גדול שאינו מספיק בסתימת החרס לבד שאף אחר סתימת חרס נשאר פותח טפה ולכך צריך לצרף המלח שיסתום גם הוא עם החרס:

בא"ד אלא וכדתנן בויו"ו וה"פ ואמאי מלח ממעט וכו'. ר"ל הא דהוצרכה הגמרא להביא מתניתין דשבת משום דהוקשה לה אמאי מלח ממעט וכו' וק"ל:

ד"ה ושל חמור ג' וכו' וכן הרחיים הבנין עשוי כמין כסא וכו' ורגליו מתוחות למטה וכו' כדתנן במס' זבים פ"ד על חמור של רחיים של יד כצ"ל ומייתי ראיה מדקתני חמור של רחיים של יד ש"מ דגם רחיים של חמור טוחן ביד והא דקתני בתוס' וכו' ושל חמור ג' מן האצטרובל וכו' ר"ל ומדקתני של חמור משמע דשל חמור אינה של יד דאל"כ למה אצטריך למתני תו ושל חמור לא משום דבשל חמור אין טוחנין ביד נקיט הני דתרוייהו טוחנין ביד אלא דסתם של יד היא עומדת על גבי קרקע ולא אע"ג בנין ושל חמור נקראת העומדת על הבנין ולכך תני בתר הכי ושל חמור וכו' וק"ל:

ד"ה מאי שנא רישא ומ"ש סיפא וכו' אבל מפטיש ורחיים לא פריך וכו'. אין להקשות מנ"ל להתוס' דלמא אה"נ דהא דפריך מ"ש רישא ומ"ש סיפא פריך מכל הסיפא גם מפטיש וריחיים זה אינו דא"כ לא מיתרצא מידי לפי שנויא דרבא דלא משני כי אם תינוקות אלמא דלא היתה קושית המקשה כ"א מתינוקת ובאשר"י משמע דגריס במתני' אבל עושה כלים ויוצא ומוכר בשוק ואינו יכול למחות בידו ולומר איני יכול לישן לא מקול הפטיש וכו' ולגירסא זו הוי פירושא דמתניתין הכא חנות שבחצר יכול למחות וכו' ר"ל בחנות שמוכר בחצר לאחרים דהוו נכנסים ויוצאין אבל עושה כלים ר"ל בהחצר ויוצא לשוק אע"פ שהכלים והמלאכה שהוא עושה בחצר היא משמעת קול כגון שהוא צריך להכות בפטיש או לטחון ברחיים כיון שאינו מוכר בחצר כ"א בשוק וליכא נכנסים ויוצאין אינו יכול למחות בידו לומר איני יכול לישן וכו' ולפי פי' זה א"ש דלא פריך מפטיש וריחיים דשם ליכא נכנסים ויוצאים אבל מהא דקתני ולא מקול התינוקות הוה ס"ד דר"ל תינוקות הבאים לתוך החצר לקנות מן החנות לכך פריך שפיר מ"ש רישא ומ"ש סיפא וכו':

דף כא.

גמ' התקינו שיהיו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותן כבן ט"ז וכו'. ר"ל מחמת שהיה הדרך רב ורחוק לא מכניסין אותו עד שהיה בן ט"ז או יותר והואיל והיה גדול לא היה ציית לרבו ומיד שהיה רבו כועס עליו היה מבעט ברבו ויוצא ובא יהושע בן גמלא והתקין שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר ולכך כיון שהיה הב"ה בעירו היו מכניסין אותו אפי' בעודו קטן כבן ו' וז' ואי איכא חמשין מותביני' תרי ואי איכא מ' עיין ברי"ף ובהרא"ש דיש בו פירושים שונים:

תוס' ד"ה כבן ו' וכבן ז' כבן ו' בבריא וכו'. ויש לדקדק שלא פירשו התוס' מידי על מה דקתני לעיל מיניה כבן ט"ז כבן י"ז ונ"ל דלעיל א"ש דבא לומר שהיו מאחרים להכניס

הבנים לבית המדרש עד שהיו כבן י"ו וקצתם לא מכניסים עד שהיו בני י"ז והוי בלא זו אף זו אבל הכא דבא לומר שהיו מקדימין להכניס אותן כשהן עדיין קטנים היה לו לומר בהפוך ומכניסין אותן כבן ז' וקצתן מכניסין אותן אפי' כשהוא רק בן ו' וק"ל:

דף כב.

גמ' וקמא היכי סמיך וכו'. פי' וקמא הכותל הא' היכא סמך וס"ד דה"פ דמתני' מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו ונפל אותו הכותל לא יסמוך כותל אחר לכותל חברו אא"כ הרחיק לכך פריך והכותל הא' שנפל היאך היה רשאי מתחלה לסומכה ומשני רבי יהודה ה"ק הבא לסמוך ר"ל דה"פ דמתני' מי שבא לסמוך כותלו לכותל חברו לא יסמוך וכו' ולא איידי שהיה לו כותל ונפל אלא שבא עתה לסמוך מתחלה וק"ל:

תוס' ד"ה וקמא היכא סמיך וכו' וא"ת לרבא דאמר וכו' קמא היכי סמיך וכו'. ר"ל האי הראשון היאך סמך כותלו סמוך למיצר אע"ג שלא היה עדיין שום כותל לשכנו הא לרבא אסור לסמוך אע"ג דעדיין אין כאן דבר הניזוק ואם כן הואיל ואמרו חכמים ז"ל שבשביל דוושא כדאמר בגמרא צריך הפסק ד' אמות בין ב' כותלי היה לו לראשון להרחיק כותלו מן המיצר ב' אמות כדי דכשיבוא שכנו לבנות גם כן כותל ירחיק ג"כ ב' אמות מן המיצר ויהיה ביניהם הפסק ד' ולמה הטילה המשנה כל הרחקות הד' אמות על הב' דקתני לא יסמוך וכו':

בא"ד ואפי' לפר"ת דלמסקנא שרי רבא לכולהו וכו'. ר"ל לפי מה דגריס ר"ת בשמעתין דחרדל אלא אמר רבינא קא סברי רבנן על המזיק להרחיק את עצמו וכו' וע"ש:

דף כב:

גמ' הכא במאי עסקינן מן הצד וכמה וכו' כמלא רוחב חלון. ובהרי"ף והרא"ש גריס וכמה טפח:

רש"י ד"ה וכמה שלא יאפיל לתנא דברייתא דלא יהיב שיעורא. משמע מדברי רש"י דס"ל דהא דקתני בברייתא כדי שלא יאפיל לאו נתינת טעם הוא אלא שיעורא הוא ור"ל כנגדן צריך להרחיק כשיעור שלא יאפיל:

דף כג.

מתניתין מרחיקין את השובך וכו' ולא יעשה אדם שובך וכו'. רוצה לומר מרחיקין את השובך איירי בהיזק העיר ולא יעשה אדם שובך היינו בשדה ומשום היזק זרעים של שדות אחרים כדמשמע בפרש"י וכן כתבו התוס':

גמ' אלא א"כ היה רחוק מן הישוב ל' ריס. ע"כ צ"ל דישוב אינו ר"ל העיד עצמה דהא אין עושין שובכין בעיר דאפי' חוץ לעיר קתני מתניתין ג' אמה כ"ש שאין עושין בעיר עצמה אלא ר"ל כל מקום מעמד שובכי העיד כולו שהוא נ' אמה מן העיר נקרא ישוב והוי כאילו אמר מרחיקין מן שובכי העיר ל' ריס ומישט שייטי ל' ריס ותו לא והא תניא כו' צריך ליישב היאך היה המקשה מפרש ההיא דקתני אין פורסין וכו' אא"כ רחוק מן הישוב ל' ריס והכא קתני אפי' מאה מיל בלא מתני' דהכא וע"ד התוס' שפי' בד"ה והתניא וכו' מיושבת כל הסוגיא והא דקאמר במתני' ר"י אומר ד' כורים מלא שגר היונה לא קשיא עליה כלום דאיהו נמי מצי סבר דמישט שייטי טובא אלא דריצתה מה שמרחפת בפעם א' הוא ד' כורין:

דף כה.

אילימא תדירא ברוחות והא אמר רב חנן וכו' ורוח דרומית קשה מכולן וכו'. לפום ריהטא משמע דתדירה ברוחות ר"ל שהוא מנשב תדיר וקשה וע"ז פריך והא א"ר חנן וכו' דרוח דרומית קשה מכולן ומשני מאי תדירה תדירה בשכינה וא"כ לפי המסקנא רוח דרום קשה מרוח מערב וכו' אבל בתוס' משמע דרוח מערבית הוא קשה וא"כ צריך לפרש דלפי ס"ד דתדיר היינו תדירה ברוחות ר"ל שהיא מנשבת תדיר לא שהיא קשה ופריך והא רוח צפונית היא תדירה טפי שהיא מנשבת עם כולן ומשני מאי תדירה וכו' וא"כ לפי זה נוכל לומר דרוח מערבית היא קשה וחזקה משאר רוחות אלא שרוח צפונית תדירה טפי והא דקאמר דרוח דרומית קשה מכולן ר"ל שהיא קשה לעולם לא שהיא חזקה מכולן:

תוס' ד"ה אין עושין בורסקי וכו' משום דרוח מערבי שהוא קשה ירחיק ויוליך הריח מן העיר וכו'. נראה הא דלא פירשו התוס' כפירוש רש"י דהוי הטעם משום דאין רוח מזרחית קשה תדיר וכו' משום דאם כן לרוח צפונית הוה ליה לעשות טפי שלפי ריהטא דשמעתין משמע שהיא נוחה טפי וק"ל:

דף כו.

ד"ה זיקא הוא דקא ממטי ליה וכו' והא דפריך מגץ ולא מצי לאוקמי ההיא דגץ כרבנן משום דלא פליגי רבי יוסי ורבנן לענין חיוב תשלומין וכו'. ר"ל מידי דלא הוי גירי דיליה אפילו רבנן מודו דאינו חייב בתשלומים וגבי גץ קתני דחייב אפי' בתשלומים א"כ אפי'

כרבנן לא אתי א"ו מדחייב נבי גץ בתשלומין ע"כ צ"ל דחשיב כחו לגמרי וא"כ לרבי יוסי נמי חייב וק"ל:

דף כו:

ד"ה גזלן הוא וכו' ונראה כפי' הקונטרס דאע"ג דמותר לסמוך וכו'. ר"ל ולא הוי גזל ואפי' הכי אין מביאין ממנו בכורים משום דבעינן מארצך וכו' אלא שיש לדקדק הא בהדיא אומר עולא אילן הסמוך למיצר וכו' גזלן הוא וכו' ונראה דלפי זה הוי פירושו האילן הוא גזלן כלומר שהוא יונק משדה אחר וגוזל היניקה אבל אין ר"ל שבעל האילן נקרא גזלן ואין לזה דין גזל שהרי מותר לסמוך ולא בעי הרחקה כולי האי בין לרבי יוסי בין לרבנן וק"ל:

דף כז.

גמ' היינו דלא רק ולחומרא לא דק. יש לדקדק לפי' ר"ח דפי' לעיל גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים משום דאין מביאין גזל על המזבח א"כ מה חומרא יש במה שמביא בכורים באילן הסמוך למיצר חברו בתוך ט"ז ושני שלישים הא מביא גזל על המזבח וא"כ ה"ל לעולא לדקדק ולמימר דבתוך ט"ז וב' שלישים אין מביאין בכורים וצ"ל דאפילו לר"ה לא הוי גזל ממש ולא הוי כ"כ איסורא להביא בכורים ולכך לא דקדק עולא וק"ל:

רש"י ד"ה לא דק וכו' הואיל וקרוב לשיעור זה קאמר ולא איכפת ליה. כצ"ל והא דאיתא בספרים אמה ואחת ט"ס הוא:

ד"ה ובוידוי לא גרסינן ליה במתניתין וכו'. ר"ל במתניתין שמביא בסמוך לזה דקתני בה רבי עקיבא קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים ויש ספרים הוה כתוב בהן גם כן ובודוי:

תוס' ד"ה ה"ג וכו' תהיה רצועה אחת של קצ"ו ברוחב שליש כצ"ל:

בא"ד הרי אילן המשנה ל"ג ושליש על ל"ג ושליש כצ"ל והשאר צריך למחוק עד דרך אחרת:

בא"ד ורבינו משולם מפרש וכו' נשאר תתי"ו וג' רביעי אמה ולא גרסינן הוא ז' מאה ושיתין וכו' כצ"ל:

[**בא"ד**] חסר רביעית אמה. פי' שהיא חצי אמה על חצי אמה משום דכל אמה אורך ואמה רוחב יש בה ד' חצי אמה על חצי אמה וק"ל:

ד"ה לחומרא ולא דק וכו' אבל חוץ לט"ז פעמים מביא פעמים אינו מביא. נראה דר"ל דבתוך ט"ז אינו מביא כלל עכ"פ אבל חוץ לי"ו פעמים מביא דהיינו כשהוא אמה שלמה

חוץ לט"ז או מעט יותר מחוץ לשני שלישי אמה ופעמים אינו מביא כשהוא בתוך ב' שלישי אמה ולכך נקט עולא שש עשרה שהוא מלתא דפסיקא באמות שלמות שאינו מביא אבל יתר מכאן אמה מביא על כ"פ גם בתוך אותה האמה היתירה פעמים מביא ופעמים אינו מביא ומה דקאמר בגמ' והיינו לא דק ולחומרא לא דק ר"ל כיון דביתר מכן פעמים יש מקום להחמיר ולהביא בכורים לכך לא דק ונקיט שיעורא דפסיקא ליה שיש כו להקל ולא להביא וק"ל:

דף כז:

ד"ה בחטה וכו' וא"ל דכל שהוא דהכא לאו דוקא וכו'. ויש לדקדק למה צריכים התוס' להכריח מסוף קדושין דכל שהוא דוקא משמעתין דהכא גופא יש להוכיח דדוקא קאמר דאמר דיקא נמי דקתני כל שהוא ש"מ ר"ל ואי איירי באילן הא אילן אינו יכול להיות נטוע על מקום כל שהוא ואי כל שהוא לאו דוקא מה דייק דלמא באילן איירי וכל שהוא לאו דוקא ויש לתרץ דכשמעתין ליכא להכריח דלעולם איכא למימר דמתניתין כל שאינו מגיע לאמה כגון ג' טפחים קרי ליה כל שהוא וזה ר"ל כמ"ש התוס' דכל שהוא דהכא לאו דוקא ר"ל דג' טפחים מקרי ליה כ"ש כיון שאינו מגיע לאמה שלמה ובשמעתין קאמר שפיר דיקא נמי דאי באילן איירי לא ה"ל למתני קרקע כ"ש דסתם מקום אילן הוא אמה כמו דאיתא לעיל מזה בתוס' ד"ה כמה מרובע וכו' בפירוש של רבינו משולם דמקום האילן הוי אמה על אמה וק"ל:

דף מב.

מתניתין דהאומנין והשותפין וכו' ברשב"ם ד"ה אין להם חזקה וכו' חוץ מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר וכו' וה"נ גבי אומנין אפי' דבר שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר ועשוי לשלחו לאומן וכו'. הלשון דקאמר וה"נ גבי אומנין אפי' דבר שאינו עשוי להשאיל וכו' נראה קצת אינו מיושב לפום ריהטא. אבל יש ליישב דה"ק דכמו דבעלמא בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר אין להם חזקה מטעם דעשוים להשאיל ולהשכיר ולכך אינו יכול המחזיק בו לומר לקוח הוא בידי דאל"כ מאי בעו אצלי משום דכיון דעשוי הוא להשאיל ולהשכיר אמרינן בשאלה או בשכירות בא לידו ה"נ גבי אומן הואיל ועשוי לשלח כלי כזה לאומן הלכך אפי' אינו עשוי להשאיל ולהשכיר הואיל ועשוי לשלחו לאומן לתקנו אין לו חזקה כאלו היה עשוי להשאיל ולהשכיר דאמרינן דלאו בתורת מקח בא לידו אלא בתורת אומנות:

ד"ה שותפין וכו' ובסדר משנת ר' גרשון ה"ג השותפין כו' והאריסין אבל אומנין לא קתני וכו' דכ"ע יש שותף שאין לו חזקה וכו'. ר"ל דמסיק לקמן דאפילו לשמואל דס"ל שותף יש לו חזקה אעפ"כ יש ענין שותף דאין לו חזקה כדמחלק בגמ' בין נחית לכולה ובין נחית לפלגא ואם כן אפילו שמואל תני במתני' השותפין וכיון דתני השותף אין לו חזקה כ"ש אומן ולכך לכ"ע לא תנן במתני' האומנין וזה טעמו של ר' גרשון דלא גריס במתניתין האומנין אלא שיש לדקדק על סברתו של ר"ג דהיאך אפשר לומר דלשמואל לא תני במתני' האומנין הא היינו פלוגתייהו דאבוה דשמואל ולוי ושמואל כדאיתא בגמ' דאמר בהדיא שמואל תני אומן אין לו חזקה וצ"ל דס"ל לר"ג דלמסקנא דגמרא דלשמואל נמי יש ענין דשותף אין לו חזקה לא הוי פלוגתייהו בהא דאבוה דלשמואל ולוי לא תני אומן ושמואל תני אומן אלא שבזה פליגי דאבוה דשמואל ולוי תני שותף אין לו חזקה בכל ענין וכ"ש אומן ושמואל אומר אומן אין לו חזקה בכל ענין אבל שותף יש ענין שיש לו חזקה והא דאיתא בגמ' דפליגי דאבוה דשמואל ולוי תני שותף וכו' שמואל תני אומן אין לו חזקה היינו לפי מאי דס"ד מעיקרא אבל לפי המסקנא לא פליגי בהא אי אית לן למיתני במתני' שותף או אומן אלא דלכ"ע תני שותף ולא תני אומן ולא פליגי אלא בדין שותף דלדידהו בכל ענין אין לשותף חזקה ולשמואל יש ענין דשותף יש לו חזקה:

דף מב:

תוס' ד"ה אבל שותף יש לו חזקה וכו' וא"ת א"כ ליתני במתני' שותף וכו'. התוס' לא ס"ל כסברת ר"ג שכתב הרשב"ם בשמו אלא דס"ל דגם לפי המסקנא לא תני שמואל שותף אלא אומן ולכך הקשו כיון דגם לפי המסקנא אפילו לשמואל יש ענין לשותף דאין לו חזקה ואם כן גם לשמואל ליתני במתניתין שותף אין לו חזקה ואע"ג שאינו בכל ענין שיש גם כן ענין שותף שיש לו חזקה אעפ"כ ה"ל למיתני שותף אין לו חזקה בשביל ההוא ענין שאין לו חזקה כמו שתני אריס וכו' ויש לחלק ר"ל שיש לחלק בין אריס ובין שותף ר"ל דבשלמא אריס דקתני משום דמצינו בו ענין שלם דאין לו חזקה כמו אריס בתי אבות ולכן תני לה במתני' אע"ג דיש בו ענין ג"כ דיש לו חזקה כגון שאר אריסים אבל שותף הוא הכל ענין אחד ופעמים שיש לו חזקה ופעמים שאין לו חזקה דיש בו חילוק בין היכי דנחית לכולה ובין היכי דנחית לפלגא וגם חילוק זה בעצמו אמרי לה להאי ניסא ואמרי לה להאי ניסא ולרב אשי אפילו בנחית לכולה יש בו חילוק בין היכא דיש בו דין חלוקה ובין היכא דאין בו דין חלוקה וכיון דיש בו כמה חלוקי דינים לא תני ליה במתניתין משום דאיכא למטעי ביה:

ד"ה שותף כיורד ברשות וכו' דלמא לענין שנוטל בשבח המגיע לכתפים וכו'. ר"ל דמסתמא גם המקשה הזה לא נעלם ממנו הקושיא שקשיא על דברי שמואל לימא שותף אין לו חזקה וע"כ צריך לשנויי דקמ"ל שנוטל בשבח המגיע לכתפים וכו' כדלקמן ואם כן קשה מאי מקשה לאו למימרא דשותף אין לו חזקה מנ"ל הא דלמא הא דקאמר שמואל שותף כיורד ברשות לאו למימרא דשותף אין לו חזקה אלא הא לחוד אתא לאשמועינן שנוטל בשבח המגיע לכתפים וכ"ת דמשמע ליה דבכל ענין מדמה ליה לאריס ר"ל דמשמע למקשה כיון שאמר שמואל שותף כיורד ברשות כלו' דינו כדין אריס משמע ליה בכל דיני אריס בין לענין חזקה בין לענין שבה המגיע לכתפים דאל"כ היה הלשון דחוק שיאמר שמואל שותף הוי כאריס ולא יהא דומה לו ממש דאריס אין לו חזקה ושותף יש לו חזקה אלא ודאי גם לשותף אין לו חזקה זה אינו דיוק דדלמא שמואל יש לו חזקה ס"ל ושמואל לא איירי באריס בתי אבות אלא בשאר אריסי וכשאמר שותף כיורד ברשות דהיינו כאריס לא אתי לאשמועינן דין חזקה אלא שנוטל בשבח המגיע לכתפים ואין הלשון שאמר כיורד ברשות דחוק שהרי דומה ממש לשאר אריסי הן בחזקה הן בשבח המגיע לכתפים דשאר אריסי נמי יש להם חזקה ולפי דרך זה יתורץ מה שמקשין העולם דלמה להו להתוס' להקשות מתחלה דלמא לענין שבח המגיע לכתפים איירי ולבסוף פריך דלמא בשאר אריסי קאמר ר"ל להקשות בקצרה הקושיא השניה דמנ"ל להמקשה למיפרך משמואל דאמר שותף כיורד ברשות דמי לאו למימרא דשותף אין לו חזקה דלמא אדרבה שמואל איירי בשאר אריסי דיש להם הזקה ואתא לאשמועינן דשותף הוי כיורד ברשות דהיינו שאר אריסים ויש לו חזקה אבל לפי הדרך שכתבנו לא קשיא מידי משום דאי לא אתא שמואל לאשמועינן שום דין אחר כ"א דין חזקה ע"כ צריכין אנו לומר שאיירי באריס בתי אבות ואתא לאשמועינן דכמו שאריס בתי אבות אין לו חזקה כדתנן במתני' אריסין אין להם חזקה דמוקמינן לה באריס בתי אבות ה"נ שותף אבל ליכא למימר דאיירי בשאר אריסי ואתא לאשמועינן דשותף יש לו חזקה כמו אריס דא"כ תלי שותף בדלא תניא דאריס גופיה לא תנן בשום מתני' דיש לו חזקה ולכך מקשו התוס' מתחלה דדלמא שמואל לא אתי לאשמועינן מדין חזקה כלל אלא אתא לאשמועינן שנוטל בשבח המגיע לכתפים וכ"ת מ"מ משמע ליה למקשה מינה נמי דאין לו חזקה דאל"כ היה לשונו דשמואל דחוק דאמר שותף כיורד ברשות דמי ולא יהיה דומה לו ממש וע"ז מקשה דדלמא איירי בשאר אריסים דיש להם חזקה ואם כן הוה דומה לו ממש אבל מ"מ שמואל לא אתא לאשמועינן דרך חזקה אלא דין שנוטל בשבח

המגיע לכתפים דיש לו חזקה לא שמעינן מאריס משום דאריס גופיה לא תנן דיש לו חזקה ודו"ק נ"ל:

ד"ה שבח המגיע לכתפים וכו' ולאו פירכא היא וכו' אלא כלומר כל דבר שסופו ליתלש כגון פגין או בוסר וכו'. אבל יש לדקדק הא הכא בשמעתין דקאמר שנוטל בשבח המגיע לכתפים וכו' פשוט הוא שהשותף נוטל כדין אריס אפי' בפירות גמורים העומדים ליבצר א"כ ש"מ דאפי' פירות גמורים מקרו שבח המגיע לכתפים ונראה דכל פירות מקרו שבח המגיע לכתפים ר"ל שהוא שבח הראוי לשאת אותו מן השדה בכתף אבל מ"מ אין ענינם שוה בכ"מ אלא הכל לפי הענין בפ"ק (דב"ק) [דב"מ] דאיירי בב"ח דלא גבי מטלטלים דלוקח הוי פי' שבח המגיע לכתפים פירות שעדיין צריכין לקרקע ואין עומדין עדיין ליבצר כגון פגין או בוסר ובשמעתין דאיירי בשותף דנוטל בשבח כאריס הוי פירושו שבח המגיע לכתפים אפילו פירות גמורים העומדים ליבצר וק"ל:

בא"ד ולרב אלחנן נראה וכו' אלא משמע דשבח מגיע לכתפים נמי הוי נכסים ששיבחו מאליהם. ר"ל והכי הוי שיטת בעייתו דרבא שבח ששבחו נכסים מאליהן מהו ובאיזה מאליהן קמיבעיא להו בשבח הבא מאליהן כגון שבח המגיע לכתפים ר"ל שראוי לשאת מן השדה בכתף דהיינו פירות אותו מאליהן לא קמיבעיא לי כי מבעיא לי שבח הבא מאליהן שאינו ראוי לשאת בכתף כגון דיקלא ואלים וכו':

בא"ד ואומר רשב"א דאין תימה לפירוש רש"י כו' אמאי חשיב להו וכו' הלא גם להם יש פירות בארצם וכו'. נראה דהוי כאילו הן ב' תמיהות אחד דאמאי חשיב לפירות כמו נכסים שנפלו ממקום אחר הלא הן באים מאליהן מהקרקע כן נראה מדברי הישוב שמיישב התמיהה דהא מיבעיא ליה בדיקלא ואלים כ"ש פירות דאית לאחשבינהו טפי וכו' כדמוכח גבי בכור דפליגי רבי ורבנן וכו' ומסיים ומצינו למימר שפיר שיטלו אחיו בפירות וכו' וק"ל. אלא שמה דקאמר ואע"פ שגם אחיו לקחו נגדם (חסר):

בא"ד אבל לפר"ת א"ש דה"פ שנוטל דוקא בשבח המגיע לכתפים וכו'. מקשין העולם הא לפירוש רש"י נמי יש ליישב סוגיא דהכא מפ' יש נוחלין שהביאו התוס' לעיל משמע דפירות חשובים טפי שבח הבא מעלמא יותר מדיקלא ואלים וכו' דדקלא ואלים הוי שבח הכא מאליו ממש וא"כ יש לישב סוגיא דהכא דה"ק שנוטל דוקא בשבח המגיע לכתפים דהיינו פירות כפירוש הקונטרס בזה נוטל דוקא בשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע כדין אריס אבל באין מגיע לכתפים דהיינו דיקלא ואלים וכו' אינו נוטל כדין אריס אבל לי נראה דאין זו קושיא כלל דאין לפרש סוגיא דהכא הכי משום דסבירא ליה לגמ' דאפי' אריס גמור אינו נוטל בשבח דיקלא ואלים וכן דייקא לישנא

דהתוס' דקאמר ואע"ג דאריס נוטל בשבח דאתי מעלמא ממילא וכו' משמע אבל בשבח דאתי ממילא ולא מעלמא כמו דיקלא ואלים אין אריס נוטל:

דף מג.

גמ' ת"ש האומר תנו מנה לבני עירי וכו' ואמאי לסלקו בי תרי וכו'. ופירש הרשב"ם לבני עירי לצרכי בני עירי לחומת בני העיר ולכל צרכי רבים ולסלקו בי תרי מינייהו שלא יהנו בו כלל ויתנו מכיסם כנגד המנה של צבור עכ"ל מדברי הרשב"ם מבואר דס"ל דבכל צרכי רבים שייך סילוק דהיינו או שיקבל עליו שלא יהנה מאותן דברים או שיתן מכיסו מה שמגיע עליו כנגד אותה מנה לבד בס"ת דלא שייך בה סילוק ובסילוק הא' דהיינו שלא יהנה א"ש דלא שייך בס"ת דכיון דלשמיעה קאי ע"כ יהנה ממנה דהא ע"כ איירי שאין להם ס"ת אחרת וכל אדם מחויב לשמוע קריאת התורה אלא שהסילוק הב' שכתב שיתנו מכיסם כנגד אותה המנה צריך לישב א"כ כס"ת נמי נימא הכי שיתן מכיסו חלקו מה שמגיע עליו כנגד המנה של צבור כמו בשאר צרבי צבור ונ"ל דיש לחלק בין שאר צרכי רבים לס"ת דבס"ת כיון דאותו חלק שנותן מכיסו אינו מספיק לקנות בעד אותן מעות ס"ת אם כן כשיקנו הצבור ס"ת בעד אותה המנה וגם כן ישמע קריאתה ע"כ יהנה מאותה המנה ולא שייך לומר שבאותו חלק מעות שהוא נותן מכיסו הוא משלם אותה ההנאה דהנאת הס"ת דהיינו השמיעה אין לה ערך ואין לה תשלומין הלכך לא שייך בה סילוק אם לא שיקנה לו ס"ת בפני עצמו אבל בשאר צרכי רבים כגון חומה ודומיהם אע"ג דאין באותו חלק מעות שנותן מכיסו כדי לבנות החומה או לעשות בו צרכי רבים מכל מקום כשנותן חלקו מכיסו כנגד אותה מנה של צבור הרי כבר שילם להם אותה הנאה שיגיע לו מאותה המנה ולכך שייך שפיר סילוק כן נראה לי לישב פירוש הרשב"ם אבל שאר הפוסקים סבירא להו דלאו דוקא נקטה הגמ' ס"ת אלא הוא הדין בכל שאר צרכי רבים לא שייך בהן סילוק דאי אפשר לו שלא יהיה לו הנאה מהם והא דנקטה הגמרא לעיל שאני ס"ת דלשמיעה קאי לרבותא נקטה דאע"ג דאינה אלא לשמיעה ואין בה הנאת הגוף וגם מצות לא ליהנות ניתנו אפי' הכי מקרי הנאה ולא שייך בה סילוק וכן הברייתא תני ס"ת לרבותא ועיין בב"י בטור ה"מ סוף סי' ל"ז אלא שלפי זה יש לדקדק המקשה שמותיב מהברייתא דתנו מנה לבני עירי דהיינו לצרכי רבים כמו שפירש רשב"ם ומאי מקשה הא כבר תירץ לו המתרץ בשנויא דבספר תורה לא שייך סילוק והוא הדין בשאר צרכי רבים והמתרץ שתירץ הכא נמי בספר תורה למה לא משני שאני צרכי רבים דלא שייך בהו סילוק ונראה דלפי סברת הפוסקים לא סלקא אדעתא

דמקשה דתנו מנה לבני עירי דקתני בברייתא הוי פירושו לצרכי רבים דבני העיר אלא היה מפרש דר"ל שיתנו מנה לבני העיר לחלק להם ביניהם לכיסם ולכך פריך שפיר וליסלקו בי תרי וכו' וימחלו חלקם ולדיינו ומשני הכא נמי כס"ת רוצה לומר דהא דקתני תנו מנה לבני עירי הוו פירושו לצרכי רבים דבני העיר ונקט ספר תורה והוא הדין שאר צרכי רבים אלא דנקיט ספר תורה איידי דקתני בברייתא קמייתא בני העיר שנגנב להם ספר תורה מוקי נמי ברייתא זו בספר תורה וק"ל:

דכיון דרווח רווח. פי' רשב"ם דכיון דרווח שיש להם מעות רווח כלומר הרי יש להם מעות ולמה יתנו כלום כל זמן שאין צריכין עכ"ל ולפי פשוטו פירושו דחוק מאד דמה קאמר למה יתנו כלום וכו' דלכך יתנו כדי שיסתלקו ויהו כשרים לדון אבל הבית יוסף בטור ח"מ סימן ל"ז נראה מדבריו שהוא מפרש דברי הרשב"ם שרוצה לומר דאע"ג דעכשיו יסלקו הבי תרי ויתנו קצבתם אע"פ כן יהיה להם הנאה מהמנה אחרי כן שכל זמן שיהיה להם להעניים מעות מאותה מנה לא יצטרכו ליתן להם וז"ל הב"י שם אחר שהביא שם ברייתא זו כתב ופירש רשב"ם או דקיץ להו כמה יש לתת וכו' דכיון דרווח במנה זו רווח ואפילו אם יתנו עתה לסוף נהנים הם עכ"ל אלא שיש לתמוה שאין זה לשון הרשב"ם בפירושו בגמ' וגם הב"י בעצמו הביא לשונו לעיל מיניה בסימן ז' כמו שהוא בגמרא:

בגמ' בכל שמעתין קאמר בלשון הקושיא ואמאי ליסלקו בי תרי מינייהו ולדיינו. וצריך עיון דהוי ליה למימר וליסלקו בי תלתא ולדיינו דלדין בעינן בית דין של שלשה ואי גרסינן וליסלקו בי תרי מינייהו ויעידו הוה אתי שפיר טפי:

תוס' ד"ה אין לי עסק בה וכו' אבל בשדה דלא שייך למימר הרי את לעצמך וכו' לא משמע גבי שדה אין לי עסק בה אלא סילוק דין ודברים כדמוכח בכריתות עיין שם דף כ"ד:

ד"ה הכי גרסינן ותסברא וכו' אלא הכא נמי בס"ת כצ"ל. ולפי גירסת התוס' כן צריך לגרוס בגמ' ת"ש האומר וכו' ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר ואמאי ליסלקי בי תרי ולדיינו ומשני ותסברא עניים שקלי דייני מפסלי אלא הכא נמי בס"ת ואמאי קרי להו עניים וכו':

דף מד.

ד"ה כדרבין וכו' ואיירי ברייתא דוקא שלא באחריות וכו'. רוצה לומר שלא באחריות כלל בין אחריות דאתי מחמתיה ובין אחריות דעלמא ולכך במוכר לו שדה אין מעיד לו

מפני שמעמידה לפני בעל חובו שלא יהא לוח רשע ולא ישלם ונגד הלוקח לא יהיה לוה רשע משום דמיירי שלא באחריות מכרה לו אבל אם קבל עליו אחריות דאתי מחמתיה ולא קיבל עליו אחריות דעלמא הוה מותר לו להעיד עליה כדלעיל בדף שלפני זה ובמכר לו פרה וטלית יכול להעיד שהרי אינו מעמידה לפני בעל חובו וגם לא קיבל עליו שום אחריות אם יקחנה מיד הלוקח ולכך אינו נוגע בעדותו כלל אבל אם מכר לו הפרה והטלית באחריות דאתי מעלמא אינו מעיד לו עליה שהרי אם יקחוה מיד הלוקח יהיה המוכר חייב לשלם לו ונוגע בעדות הוא אבל במלתיה דרבין משמיה דשמואל דלא קאמר אלא אינו מעיד הא דנקט שלא באחריות לרבותא נקטיה דהא אם מכר לו באחריות כל שכן שלא היה לו להעיד לו עליה כן הוא כוונת התוס' ולי נראה די"ל הא דנקיט במלתיה דשמואל שלא באחריות היינו שלא באחריות דאתי מחמתיה דאי קבל עליה אחריות דאתי מחמתיה ולא קבל עליה אחריות דעלמא יכול להעיד לו עליה דהשתא אין לחוש שמעמידה לפני בעל חוב כדלעיל בשמעתין ודו"ק. מקשין העולם על מלתיה דשמואל דאמר אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני בעל חובו כדי שלא יהא לוה רשע ולא ישלם וכי חשיד אינש להעיד שקר שהיא עבירה חמורה בשביל שלא יהא לוה רשע ולא ישלם ומתרצין שעדות שקר הוא דבר שאינו מפורסם כי מי יודע שהוא משקר בעדותו ולכך אינו חושש לדבר אבל כשאינו משלם לבעל חוב ויהא לוה רשע ואינו משלם הוי מידי דפרהסיא ומתבייש בדבר ולכך יש לחוש שיעיד שקר כדי שלא יהא לוה רשע ולא ישלם ולי נראה דאינה קושיא כל כך משום דכל דבר שיש לאדם הנאה בו ומעיד עליו יש לו דין עד הקרוב שאדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות מן התורה אפילו ידעינן ביה בודאי שאינו משקר בעדותו שהרי אפילו משה רבינו ע"ה פסול להעיד לאהרן אחיו מן התורה וק"ל:

דף מד:

רשב"ם ד"ה לא צריכא הא דקאמרי מעיד וכו' ופי' ר"ח ידעינן ביה בהאי וכו' צריכין לאסהודי הכי זה האיש לא נתפרש ממנו וכו'. כל זה הוא מדברי ר"ח ועיין בטור ח"מ סימן ל"ז:

תוס' ד"ה והוא דכתב ודלא כאסמכתא מספקא לן אי במטלטלי אגב מקרקעי דוקא או אפי' מקרקעי לחודיה. צ"ע בדברי התוס' הללו דמאי מספקא להו דהא קרקעות משועבדין למלוה על כל פנים אפי' אם לא כתב בשטר אחריות דקי"ל אחריות ט"ס וא"כ מאי צריך למכתב בקרקעות דלא כאסמכתא ויש לישב כגון דאין לו קרקע בשעת הלואה

וכתב ליה דמשעבד ליה הקרקעות שיקנה אחרי כן ואז יש לספק אם צריך למכתב בשטר דלא כאסמכתא ודו"ק:

דף מה.

ד"ה אבל מסר לו שלא בעדים וכו' ולקמן פריך לה. ר"ל היינו הא דפריך לקמן בסוף הסוגיא מתיב רב נחמן בר יצחק אומן אין לו חזקה הא אחר יש לו חזקה:

בא"ד לא מסתבר ליה לרב נחמן לאוקמא בראיה בלא ידיעה דלא שכיח כדפריך לעיל מיניה אי איכא עדים לחזי עדים וכו'. כצ"ל ור"ל הא דפריך לעיל מזה מהנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי וכו':

דף מה:

רשב"ם ד"ה בפני אמרת לפלוני וכו' דבריו של אומן קיימין הכי קס"ד השתא כצ"ל:

תוס' ד"ה המפקיד אצל חברו בעדים וכו' ותירץ ר"ח וכו' ותו ליכא למיפרך מידי מנאנסו כצ"ל:

בא"ד ועל פירוש זה קשה לר"ת דמאי פריך לקמן מראה עבדו וכו' אי דאיכא עדים וכו' כצ"ל. הא מהני ראה וכו' דבלא ראה נאמן הוא בשבועה וכו' כצ"ל:

בא"ד דכיון דלא הימניה בשבועה וכו'. רוצה לומר כיון דהפקיד לו בעדים כדי שלא יכפור בו ויאמר לו לא הפקדת בידי מעולם וישבע על זה לשקר ומשום חשש זה הפקיד אצלו בעדים הוי כאלו אמר ליה אל תחזור לי אלא בעדים הלכך אפילו היכי דיש לו מגו אינו נאמן לומר החזרתי דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שקבלו בעדים והוי כאלו קבל הפקדון בתנאי שלא יהא נאמן לעולם לומד החזרתי אא"כ יחזיר לו בעדים:

בא"ד דאי לאו הכי תקשה מאי פריך לאביי וכו' דקסבר דא"צ להחזיר לו בעדים וכו' כצ"ל:

דף מו.

ד"ה אלא דליכא עדים הקשה ריב"ם דהיכי מצי לאוקמי וכו' הא אמרינן וכו' יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך וכו' כצ"ל. ואומר ר"י דלא קשה מידי דחדא פלוגתא היא וכו'. רוצה לומר דלא קשיא מידי משני טעמים ותירוצים חדא רוצה לומר תירוץ אחר דהא דאיתא בפרק כל הנשבעין שאם שכרו שלא בעדים מתוך שיוכל לומר וכו' אינו דברי הכל אלא פלוגתא הוא עוד תירוץ אחר דהכא ליכא האי מגו:

ד"ה אי דאיכא עדים וכו' ופירוש ר"ת נראה לר"י מאד דחוק עיין ברב אלפסי דגם הוא אית ליה שיטה אחרת בסוגיא דשמעתין ואפשר שהיא היתה פירוש של ר"ת וכן משמע בשלטי הגבורים ע"ש:

ד"ה שפיר קאמר דלא משוי ליה ראה וכו' ונראה לו לפרש וכו' דאי בעי אמר החזרתי או לא היו דברים מעולם וכו' כצ"ל דראה דקתני בברייתא משמע ליה בכל ענין ראייה אינו נאמן וכו' כצ"ל ר"ל דמדקתני בברייתא סתמא ראה משמע ליה ראייה בעלמא אפי' באינו ראייה גמורה אינו נאמן:

דף מו:

ד"ה שלח רב נחמן וכו' תדע דבכל הגמרא לא תמצא רב נחמן בר יעקב וכו' ועוד דאמרי בהשולח אמר רב נחמן בר יצחק אנא אמינא וכו' אמרי משמיה דרב נחמן וכו'. וצריך ליתן טעם דמפני מה לא נזכר שם רב נחמן בר יעקב שמו ושם אביו דהא שם ג"כ יש רב נחמן אחר אצלו ואפשר מפני ששם אמר רב נחמן בר יצחק עצמו אנא אמינא וכו' ורבנן אתו ממחוזא אמרי משמיה דרב נחמן וכו' ורב נחמן בר יצחק הזכירו סתם כיון דלא הזכיר שמו של עצמו והוי כאילו לא הזכיר אצלו רב נחמן אחר אבל כשהגמרא מזכיר רב נחמן אחר אצלו מזכירו לרב נחמן בר יעקב בשמו ובשם אביו וק"ל:

דף מז.

ד"ה ה"ג כגון דקאמר בפנינו הודה וכו' ועוד כיון דאיכא עדים וכו' למה צריכין להחזיק וכו'. ר"ל למה לי חזקת ג' שנים בלא חזקת ג' שנים נמי כו':

ד"ה פעמים שבן בן גזלן וכו' והא דקאמר לעיל בן בן גזלן יש לו חזקה. נ"ל דסבירא להו להתוס' דהא דקאמר לעיל דבן בן נזלן יש לו חזקה הוי פירושו אפי' היכא דבא בטענתא דאבא דאבוה דהיינו גזלן דאי איירי דבא בטענתא דאביו ר"ל שטוען שירשה מאביו דהיינו בן הגזלן פשיטא דיש לו חזקה ומאי קמ"ל אלא ע"כ איירי היכי רבא בטענתא דאבא דאבוה ר"ל שאביו ירשה מאבי אביו דהיינו הגזלן ואם כן ע"כ הוי הטעם משום דטענינן ליורש דאי הוה אביו קיים היה טוען אנא הדר זבינתה מינך ואם כן ע"כ לא גרסינן הכא פעמים שבן בן הגזלן אין לו חזקה ותירצו דהיינו דוקא משום דאמר בפנינו הודה וכו' על כרחך רוצה לומר דבן בן הגזלן טוען שבפניו הודה המערער לאבי אביו הגזלן שמכרה לו דאי רוצה לומר שבפניו הודה לאביו דהיינו בן הגזלן הדר קשיא פשיטא דיש לו חזקה אלא ודאי רוצה לומר שטוען שבפניו הודה לאבי אביו דהיינו הגזלן ואם

כן יש לדקדק מאי שנא דבן גזלן כשטוען שבפניו הודה לאביו דהיינו הגזלן אין לו חזקה וכשהבן בן גזלן טוען בפני הודה לאבי אביו הגזלן יש לו חזקה וצ"ל דדוקא כשמערער על בן הגזלן יכול המערער לטעון דהודאה שהודה לאביו הגזלן לאו הודאה היא דאי לאו דאודי' לי' הוי ממטי ליה ולחמריה לשחוור לכך המתין עד שירשה בן הגזלן ובא עתה לערער עליו אבל כשהמערער לא בא לערער על בן הגזלן כי אם על בן בן הגזלן והוא טוען שבפניו הודה לאבי אביו ההודאה הוי הודאה דאי מחמת פחד הודה לו היה לו לערער תיכף על בן הגזלן ולמה המתין עד שבאה ליד בן הבן ולכך הוי חזקה אבל אי לא טעין בפני הודה אפילו בן בן הגזלן אין לו חזקה כשבא בטענתא דאבא דאבוה רוצה לומר בטענת ירושה לבר ולא טענינן ליורש דאי הוה אביו קיים וכו' משום דלא שכיח:

דף מז:

ד"ה אבל בשטר קנה וכו' ומסתבר דטעמא דרב כטעמא דשמואל וכו' בתוס' דהנזקין דף נ"ח ד"ה אבל בשטר קנה משמע דהאי מסתברא תירוץ בפני עצמו הוא ור"ל דטעמא דרב דאמר בשטר קנה משום דבשטר סתם אמרינן אחריות מעות סופר וכמו שכתב לו אחריות דמי ואם כן יש לתרץ דההיא דפרק מי שהיה נשוי דמשמע שם דאפילו בשטר לא קנה לא איירי בשטר סתם אלא שמפורש בו דלא קבילה עלה אחריות ולכך אפילו לרב לא קנה וז"ל התוס' שם ולמאי דמפרש הר"ר אליעזר משנז"א דרב ושמואל פליגי הכא באחריות ט"ס וכו' עד וההיא דכתובות כשפירשה דלא קבלה אחריות מיירי ע"ש:

דף מח.

ד"ה יקריב אותו וכו' מקופיא מכפרת מקיבעא לא מכפרת. רוצה לומד מעונות הקלים כגון דבר הצף על פני המים ויצף הברזל מתרגמי' וקפאי מקיבעא ר"ל דבר הקבוע:

ד"ה גט מעושה וכו' וכן משמע בירושלמי וכו' ישראל שעשה כמעשה עכו"ם כשר כו' תני ר' חייא עכו"ם שעשו כמעשה ישראל וכו' פסול כך הגירסא בכאן לפנינו ורוצה לומר ישראל שעשה כמעשה עכו"ם שישראל כפאוהו על ידי עכו"ם והעכו"ם אמרו עשה מה שישראל אומר לך ועכו"ם שעשו כמעשה ישראל הוי פירושו שהעכו"ם כפאוהו על ידי ישראל והישראלים אמרו עשה מה שהעכו"ם אומר לך פסול ועיין בגיטין דף פ"ח ע"ב בתוס' ד"ה ובעכו"ם חובטין וכו' דשם מייתי הגירסא בהפוך ע"ש ובמרדכי שם ואם כן צריך לפרש התם ישראל שעשו כמעשה עכו"ם דפסול הוי פי' שישראל אמרו עשה מה

שהעכו"ם אומרים לך ועכו"ם שעשו כמעשה ישראל דכשר הוי איפכא שהעכו"ם עשוהו ואמרו עשה מה שישראל אומרים לך וק"ל ע"ש:
בא"ד והא דאמר בגיטין וכו' לאו היינו לפני עכו"ם דלפני עכו"ם היינו כשהעישו נעשה על פי דייני עכו"ם כצ"ל:

דף מט.

ד"ה וכדרב כהנא וכו' וי"ל שאני התם שעושה תנאי גמור אבל הכא וכו'. ויש לדקדק אם כן הדרא קושיא לדוכתה דמה מייתי מדרב כהנא דאמר נחלה הבאה לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה וכו' ודלמא רב כהנא איירי שעושה תנאי גמור שהרי אמר אדם מתנה עליה דמשמע תנאי גמור ומיירי ג"כ שהתנה אותו מאן דבעי להתנות אבל סילוק אימא אין הכי נמי דאינו מועיל ויש ליישב דעל כרחך רב כהנא לא איירי בעושה תנאי גמור דא"כ מאי קא משמע לן בלא דידיה ידעינן דיכול להתנות בתנאי גמור להסתלק מדבר שלא בא לעולם מידי דהוי אשאר כסות ועונה וכו' וכי תימא דדלמא לעולם אימא לך דרב כהנא איירי שעושה תנאי גמור דהיינו שאמר דרך תנאי אלא שאשמועינן אע"ג דאיהו לא היה ליה להתנות אלא הצד שכנגדו איבעיא ליה להתנות אפילו הכי מועיל ולא אמרינן פיטומי מילי נינהו אף אנו נאמר לך יהי כן מ"מ שמעינן כיון דאיהו לא ה"ל לאתנויי לא תנאי הוא שמע מינה לא מטעם תנאי הוא אלא מטעם סילוק ואם כן שמעינן שפיר דאפילו דרך סילוק יכול אדם לסלק עצמו אפילו מדבר שלא בא לעולם בנחלה שאינה מדאורייתא דהא בדרב כהנא נמי לא מקרי תנאי כיון דאיהו לא הוה ליה לאתנויי א"כ הוא הדין בלשון סילוק ממש דמועיל וק"ל:
בא"ד אבל אלשון דין ודברים לא צריך לאתויי ראייה וכו' כצ"ל:

דף עו.

ד"ה ספינה במסירה וכו' ועוד קשה לר"י דלפר"ת מאי דוחקיה לשנויי כאן בסימטא כו' לוקמה תרוייהו בסימטא וכו'. ר"ל אבל לפי רשב"ם ור"י דס"ל דבסימטא לא קנה מסירה כי אם בד"ה דוקא לכך א"ש דלא מוקי תרוייהו בסימטא וכו':
בא"ד וארשב"א וכו' בכל מקום ששונה במסירה הוה דוקא במסירה ולא במשיכה הלכך לא אפשר לאוקמא לה אלא בר"ה. ויש להקשות הלא גם בר"ה א"א לאוקמה דהא כיון דמסירה חשובה קנין אפי' בר"ה א"כ בכל מקום ששנה מסירה משמע מסירה דוקא אבל משיכה לא קני אפילו בסימטא דהא מהאי טעמא פריך התם בקדושין לרב דאמר

בהמה גסה במשיכה ממתני' דקתני במסירה משום דמשמע ליה דוקא במסירה אפי' בר"ה וכ"ש בסימטא אבל במשיכה לא קניא אפי' בסימטא כמו שכתבו התוס' לעיל מזה בסמוך לפי פירושו של ר"ת והכי קתני בברייתא בדברי רב דספינה נקנית במסירה ולא ממעט משיכה וכמו שהקשו התוס' לעיל מזה בדוגמא זו לפי' רשב"ם אברייתא דקתני הספינה נקנית במשיכה ולא ממעט מסירה בר"ה ותירצו דנקט משיכה בסימטא דלרבותא דאותיות וכו' אבל לפי' ר"ת דקשה אברייתא דקתני מסירה ולא ממעט משיכה לא שייך לתרוצי הכי וי"ל דלפר"ת דוקא התם בקדושין דמתני' דקתני דיני קניינין וקתני דבהמה גסה נקנית במסירה משמע במסירה דוקא דהיא חשובה לפר"ת אבל במשיכה לא קני כלל אפי' בסימטא דאל"כ לתני במתני' רבותא דנקנין במשיכה בסימטא וכ"ש במסירה אפילו בד"ה אבל בברייתא זו דספינה דהכא דקתני פלוגתא דר' וחכמים דקתני דרבי ס"ל ספינה נקנית במסירה וחכמים פליגי עליה וס"ל דלא קנה עד שימשכנה וכו' לא שייך למימר דמדקתני ד' דספינה נקנית במסירה דס"ל דוקא מסירה אבל משיכה לא קנה כלל אפי' בסימטא דא"כ לתני משיכה וכ"ש מסירה דהא מוכרח היה למתני מסירה לאשמועינן פלוגתא דרבי וחכמים דפליגי במסירה ולמסקנא פליגי כדפירש אבל מ"מ א"א לאוקמי תרוייהו בסימטא ובקפידא פליגי דהא עכ"פ כיון דקתני רבי דספינה נקנית במסירה דהיא חשובה הלשון משמע קצת דממעט משיכה בשום אופן לכך מוקי לה בר"ה לומר דבא למעט משיכה בר"ה אבל בסימטא קנה משיכה:

דף עו:

ד"ה אמר רב פפא וכו' כ"ע לית ליה דר' והכא בדרב פפא קמפלגי. ר"ל דר' מאיר ס"ל דצריך למכתב ליה קני השטר אבל א"צ למכתב וכל שעבודיה דאית ביה ורבנן ס"ל צריך למכתב וכל שעבודיה כרב פפא ומיירי שמסר לו הש"ח וגם כתב ליה קני לך השטר ולא כתב וכל שעבודיה כו':

דף צב.

תוס' ד"ה זרעוני גנה וכו' דהכי אמרינן בהמקבל דתנן המקבל שדה מחברו וכו'. פירוש האי המקבל רוצה לומר שחוכר את השדה מבעל השדה בכך וכך כורין לשנה שיזרע אותה דאלו בקבלנות ממש לא שייך לומר מנכין לו מן הדמים שכל מה שגדל בשדה הן חולקין הן רב הן מעט למחצה או לשליש ולרביע כפי המנהג המדינה ועיין שם ברש"י:

בא"**ד** וי"ל דהתם מיירי במכת מדינה וכו'. רוצה לומר דלעולם הסברא הוא דתלינן יותר מניעת הצמיחה בחסרון הזרע דלא היה חזי לזריעה ממה שנתלה בחסרון הזמן ולכך אתי שפיר הכא דחייב באחריות והא דתליא התם בחסרון הזמן ולא נתן הטעם משום שיכול לומר שהמניעה שלא צמחו היה בחסרון הזרע משום דהתם לא שייך לתלות בחסרון הזרע דלית לן למימר שכל בני באגי זרעו זרע שאינו ראוי לזריעה אי נמי הכא מיירי דאיגלאי מלתא למפרע וכו' רוצה לומר דנוכל לומר דתלינן טפי בחסרון הזמן ואתא שפיר ההיא דהמקבל והא דחייב הכא באחריות ולא תלינן לומר הא דלא צמחו לפי שלא זרע אותה בזמן הראוי משום דאיירי דאיגלאי מלתא וידוע הדבר שאותה הזרע לא היתה ראויה לזריעה וגם המוכר בעצמו ידע שלא היתה ראויה לזריעה:

דף צג.

ד"**ה** איכא למימר מקמא אתא וכו' וסמוך מיעוט דמפילות וכו'. נ"ל דכתבו זה משום דהוקשה להם מה תי' במה שאמר איכא למימר מקמא אתא וכו' דהא אם תניח סברא זו לאמת וקיים דאזלינן בתר רובא דרוב בהמות מתעברות ויולדות ולא תתלה לומר שמא עד שלא נגחה ילדה משום דבממון אזלינן בתר רובא אלא תלינן דמחמת השור הפילה אם כן אין כאן ספק כלל מאי אמרת שמא מקמא אתא וכו' הא השתא נמי בענין זה הוי נמי רובא לחיובא חדא דאימא מאחוריה אתא ואי נמי מקמא אתא איכא נמי למימר מינגח נגחה והפילה דהא אפילו היכא דמקמא אתא אפשר נמי בנגיחה אלא דאיכא למימר נמי דמחמת ביעתותא קודם שנגחה הפילה ואם כן הדר איכא רובא לחיובא ותירצו דלאו משום האי טעמא לחוד דאיכא למימר דמקמא אתא משוינן ליה ספיקא אלא העיקר טעם הוא משום חילוק האחד דאימר בלי סבת השור ילדה כך דאיכא מיעוט דמפילות בלא שום גרמת השור וסמוך מיעוטא דמפילות למיעוטא דמחמת ביעתותא הפילה ואיתרע לה רובא דנימא דרוב מתעברות ויולדות והאי מחמת גניחה הפילה כל זה איתרע אלא אמרינן דשמא קודם נגיחה בלא שום גרמת השור הפילה מאי אמרת רוב מתעברות ויולדת והאי מחמת השור הפילה הא איכא נמי למימר אפילו יהא כך דמחמת השור הוא ואיכא נמי דוכתא לפטורא דאימא מקמא אתי ומחמת ביעתותא הפילה ולכך משוינן ליה ספיקא וק"ל:

דף צג:

תוס' ד"ה חייב מפני שהוא כנושא שכר וכו'. למה היה לו להיות כנושא שכר וי"ל דמרבינן מפצע תחת פצע וכו' מכל מקום אונס שקרוב לפשיעה כעין אבדה חשיב ליה בהשואל קרוב לפשיעה ואדם המזיק חייב והוה ס"ד וכו' וחייב כמו נושא שכר ולפי זה צריך לפרש הא דקאמר מפני שהוא כנושא שכר דהכי קאמר מפני שהוא כעין אבדה וחייב בה אדם המזיק כמו שחייב בה הנושא שכר:

דף צד.

גמ' מאי לאו הוא הדין לחטין ולשעורין. ר"ל דאל"כ מאי שנא עדשים מחטין ושעורים דהמקשה לא ידע שום חילוק ביניהם ולכך הוה סלקא דעתיה דהוא הדין לחטין ולשעורין דמקבל עליו רובע עפרורית והא דלא תנא עפרורית גבי חטים ושעורים משום דגבי חטים ושעורים משכחת דברים טינופים אחרים כגון קטנית גבי חטים ונשבית גבי שעורים ואורחא דמלתא קתני וגבי עדשים לא משכח לשנות כי אם עפרורית ולכך תנא עפרורית גבי עדשים והוא הדין גבי חטין ושעורין לכך בתר דשני ליה שאני עדשים דמעקר עקרי להו פריך אלא טעמא דעדשים וכו' תפשוט מינה וכו' ר"ל דבשלמא מעיקרא דלא סלקא דעתין שיש חילוק בין עדשים לחטין ושעורין ואע"ג דלא קתני עפרורית כי אם גבי עדשים אין בכך כלום דליכא למטעי כיון דליכא שום טעם לחלק ביניהם והוה סלקא דעתין דהוא הדין חטים ושעורים דמאי שנא והוה סלקא דעתין למפשט מינה דבכל מילי מקבל רובע עפרורית אבל השתא דאמרת *שיש* טעם נכון לחלק בין עדשים לחטים ולשעורים א"כ נפשוט מינה אפכא דדוקא גבי עדשים מקבל עפרורית אבל גבי חטים ושעורים לא מקבל כלל דאל"כ ה"ל לתנא למיתני נמי עפרורית גבי חטין ושעורים ולא הוה ליה למיתני גבי עדשים כיון דאיכא למימר דדוקא גבי עדשים מקבל עפרורית משום דמיעקר עקרי להו משא"כ גבי חטים ושעורים אלא ודאי התנא דוקא נקט הכי וק"ל:

תוס' ד"ה נותן לו דמי חטים וכו' דמחייב בגזל חמץ ועבר עליו הפסח ובא אחר ושרפו כן צריך להגיה. ולר"י נראה וכו' שאינו שוה לשום אדם כלום אלא לגזלן ליפטר כו' כצ"ל והספרים שלפנינו חסרים והשתא אתי שפיר דריב"ם סבירא ליה דברייתא זו אתא כרבי שמעון דסבירא ליה דבר הגורם לממון כגון גזל חמץ ועבר עליו הפסח ובא אחר ושרפו חייב השורף לשלם לגזלן אע"ג דהחמץ אינו ממון דהא אסור בהנאה הוא מכל מקום אם לא נשרף והיה בעין היה הגזלן יכול לפטור עצמו בו להשיבו לנגזל והיה אומר לו הרי שלך לפניך כדאיתא שם במתניתין אבל עכשיו מוכרח הגזלן לשלם להנגזל חמץ אחר

או ממון בעד החמץ שגזל ממנו והיינו גורם לממון שגורם להגזלן לשלם להנגזל ממון אחר וה"ה הכא בבורר צרור מתוך גורנו אע"ג שהצרור אינו ממון מכל מקום הבורר גורם שחברו יצטרך ליתן במקומו ללוקח חטים יפים ולר"י נראה דהכא אפילו לרבנן הוי ממון דדוקא התם דהחמץ אסור לכולי עלמא ואינו שוה לשום אדם אלא שהגזלן יכול לפטור עצמו בו אבל הכא גבי בורר צרור וכו' מקרי שפיר ממון אפילו לרבנן:

ד"ה סאה שיש בה רובע וכו' ואלישנא דקנסא פריך וכו'. ר"ל דהרשב"ם דאיירי נמי שעדיין לא זרעו וא"כ לא שייך הכא קנסא לכך דחק ופירש דאלישנא דדינא פריך אבל התוס' שמפרשים דאחר שנזרע ונשרש איירי שייך שפיר קנסא על שעבר וזרע כלאים נראה יותר לפרש דאלישנא דקנסא פריך כמו שמפרש והולך:

דף צד:

תוס' ד"ה אימא סיפא ולא גרסי' ת"ש דלמאי שדחה דחומרא בעלמא הוא אין סברא וכו'. נראה מה שכתבו התוס' דלמאי שדחה וכו' אינו נתינת טעם אהא דלא גרסינן ת"ש אלא פירושו הוא על קושיית המקשה ור"ל שהמקשה פריך אהא שדחה דחומרא בעלמא הוא פריך מרבי יוסי דאמר יבור ואי אמרת חומרא בעלמא הוא אין סברא שיקנוס ר' יוסי ובמאי פליגי רבנן ורבי יוסי לא מסתבר ליה דבהא פליגי דרבי יוסי סבר דרובע לא שכיחא וכו' כן נראה משמעות לשון התוס' דפירוש המקשה הוא והא דלא גרסי התוס' ת"ש אפשר שטעמא הוא דלפי גירסת הגמרא דגרסי בה אי אמרת בשלמא ביותר מרובע לא יתיישב אגירסא דתא שמע אלא הלשון משמע שהוא קושיא אשנויא דלעיל שדחה דחומרא בעלמא הוא וכי תימא דהכל טעמא מאי למה לא פשט הפשטן מרבי יוסי דסיפא דקניס היתרא משום איסורא וסבירא ליה כרב הונא דאמר אם בא לנפות מנפה את כולו כמו שפשיט לקמן בסמוך מדברי ת"ק דשנים שהפקידו וכו' דלא קניס ודלא כרב הונא והדר פשיט מסיפא מרבי יוסי דקניס כרב הונא י"ל משום דסבירא ליה להפשטן דליכא למפשט מרבי יוסי דאיכא למימד דאיסורא דכלאים שאני דחמיר ולכך קניס ביה ר' יוסי אבל מת"ק דמיקל פשיט שפיר מקל וחומר כמו שפירש הרשב"ם לעיל וק"ל:

ד"ה קונסין אותו וכו' והתם אינו מפסיד המלוה אלא דהשטר חוב פסול דהתם לפי שלא נעשית עבירה בגוף המלוה וכו'. ר"ל ומה שמדמה התם שט"ח שיש בו רבית לשטרי חוב המוקדמים הכי מדמה ליה דכמו שבשטר חוב שיש בו רבית דבמה שנעשית בו עבירה

קניס ר' מאיר שמפסיד הכי נמי בשטרי חובות המוקדמים במה שנעשה בו העבירה דהיינו הש"ח מפסיד לר' מאיר וק"ל:
ד"ה וחכמים אומרים גובה את הקרן וכו' וי"ל דלא תשימון לאינשי במלוה ולוה וערב משמע להו ולא עדים ולהכי לא מיפסלו ור"ל אבל מכל מקום עוברים :

דף צה.

ד"ה התם הן חסר הן יתר אמר ליה והכי פירושו התם בית כור הן חסר הן יתר אמר ליה וכו' ולהכי היכי דאמר ליה בית כור סתמא אית לן למימר דיותר מרובע לא הוי מחילהכ וכו'. הם בלאו אע"ג דלא מיפסלי וק"ל:
לשון התוס' לפי הספרים שלפנינו מגומגם ונראה לי דתיבות ולהכי היכי הוא ט"ס וכך צ"ל וכיון דאמר ליה בית כור מסתמא אית לן למימר וכו' וכונת התוס' הוא דהא דקאמר התם הן חסר הן יתר אמר ליה ר"ל בית כור הן חסר וכו' אמר ליה והעיקר תלוי כיון שהזכיר לו בית כור ודאי לבית כור שלם נתכוין הלכך מסתמא אית לן למימר דיותר מרובע לא הוי מחילה אבל בסאה כשאומר סאה מסתמא סאה עם טינופיה קאמר וק"ל:
ד"ה כל יתר מכן וכו'. ואם נודע כל זמן שהוא עסוק וכו' כיון דכל הפחות צריך ליטע היתר וכו' כצ"ל:
ד"ה נותן לו יין הנמכר בחנות וכו' הא מרתף של יין קאמר והא לאו יין הוא כצ"ל ואומר ר"י דאע"ג דהוי חלא. ר"ל לענין ברכה מקרי יין שפיר ר"ל בלשון בני אדם מקרי יין:
בא"ד ואם תמצא לומר אפילו למאן דאמר חלא מקרי חמרא אם כן לימא דלכ"ע וכו' והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד. כצ"ל:

דף צו.

ד"ה בפרשב"ם הבודק את החבית וכו' נטל הימנו מעט וכו'. דאל"כ היאך מותר לטועמו קודם שהפריש ממנו תרומה ומעשר דהא על כרחך האי חבית עדיין לא נתקנה וטבל הוא עדיין דאם לא כן היאך יכול להפריש עליה לכך פירש דנוטל הימנה מעט ומאותו מעט הפריש תרומה ומעשר ואח"כ טועמו ושתה הימנו:
תוס' ד"ה הבודק את החבית וכו' והא דקאמר לקמן הא טעמיה ולא עקר הזקיקו לפרש כן. ר"ל הזקיקו להרשב"ם לפרש כן כלומר דבשביל דקאמרה הגמרא בסמוך הא טעמיה וכו' זה דחקו להרשב"ם לפרש דשתה הימנו דכן משמע לישנא דטעמא וכיון דשתה הימנו הוזקק לפרש דנטל ממנו מעט וכו' כדלעיל ע"ש:

ד"ה מאי טעמא האי מעילאי עקר ובו' אבל אין לומר שכבר נעקר טעמו מתחתיו שלשה ימים דאין סברא לומר שיהא חומץ גמור למטה ולמעלה הוי ריחיה חלא וטעמיה חמרא. כן הוא בספרים שלפנינו משמע מלשון זה וכשטעמו למעלה טעם בו שהיה ריחיה חלא וטעמו חמרא וזה אי אפשר דאי (הוי) בשעת טעימה היה ריחיה חלא בידוע הוא שאחר שלשה ימים יהא כולו חומץ גמור וא"כ היאך סלקא דעתין להיות מפריש עליה תרומה והולך עכ"ל נראה לי להגיה דאין סברא לומר שיהא חומץ גמור למטה ולמעלה הוי ריחיה וטעמיה חמרא. ותיבת חלא הוה טעות סופר ודו"ק:

ד"ה מאי טעמא האי חמרא מתתאי עקר וכו' וצריך לומר דנקיט הכי לפי שסובר שכך הוא האמת וכו'. על כרחך הא דקאמרי לפי שסובר שכך הוא האמת ר"ל אין לפרש דר"ל שרבי יהושע הכי סבירא ליה דהא הגמרא קא מפרשא טעמיה דריב"ל וא"כ מנא ליה להגמרא דסבירא ליה לריב"ל הכי אלא על כרחך צריך לומר דר"ל דהגמרא סבירא לה שכך הוא האמת דמתתאי עקר וא"כ יש לדקדק לדידן דקי"ל כרבי יוחנן דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא היאך אנן מפרשין הברייתא דקתני כל שלשה ימים ודאי מכאן ואילך ספק דאין לפרש כל שלשה ימים הראשונים ודאי יין כר' יוחנן כיון דסבירא ליה דכן הוא האמת דמתתאי עקר אם כן אימר כבר עקר בשעת טעימה ולאו אדעתיה גם אין לפרש כריב"ל כל שלשה ימים האחרונים ודאי חומץ דהא קיימא לן ריחיה חלא וטעמיה חמרא המרא וצריך לומר על כרחך דאי אפשר לפרש בענין אחר אלא בזה האופן דהיינו כל שלשה ימים האחרונים ודאי חומץ וכגון דאשתכח חלא סיפקתא כדלקמן בסמוך מכאן ואילך ספק אפי' מתחלת טעימה דאימר מתתאי עקר ולאו אדעתיה ודו"ק:

בא"ד וליכא למימר האי טעמא דמתתאי עקר לחוד וקסבר ריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא דא"כ וכו' כצ"ל:

ד"ה כל שלשה ימים הראשונים וכו' ומיהו נראה דהיכי דלא טעמיה בשעת לקיחה דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראייה. כצ"ל ור"ל דלא טעמו בשעת לקיחה ואחר שלשה ימים מצאו שהוא חומץ והלוקח לא נתן עדיין המעות למוכר אז אמרינן המוציא מחבירו וכו' כיון דלא טעמו בשעת לקיחה הוי ספק דשמא קודם מכירה היה כבר חומץ גמור ואין הלוקח צריך ליתן הדמים למוכר ויותר מתיישב לומר דהכא תוך שלשה וכו' והתם לאחר שלשה ואמר ליה למקפה ד"ל ולכך מחלק רבי יוסי בר חנינא דאם בכליו של לוקח אין המוכר חייב באחריותו ואם הוא בכליו של מוכר אומר לו הלוקח הא יינך והא קנקנך כיון דלא יכול לומר לו לא אבעי לך לאשהויי כיון דאמר ליה למקפה ורבי חייא בר יוסף פליג עליה כדלקמן:

דף צו:

ד"ה ושמואל אמר חמרא אכתפיה דגברא שוור פי' ר"ש. כצ"ל:

בא"ד ונראה לפרש לר"ת וכו' היין כיון שנשאו בכתפים נתקלקל ע"י שנענע וכו'. וצריך לומר דרבי יוחנן דאמר לעיל תוך שלשה ימים ודאי יין ולא חיישינן שמא נתקלקל על ידי נענוע איירי שלא נשאו אלא הניחו מונח על מקומו:

בא"ד ולפר"ש קשה דבשכרא עבד עובדא כוותיה דרב וכו'. ולפי' ר"ת צריך לפרש עבד עובדא כוותיה דרב דבשכר לא חיישינן לנענוע דאין מזיק לו נענוע כל כך וכוותיה דשמואל בחמרא דיין מתקלקל טפי ע"י נענוע משכרא וק"ל:

ד"ה אחד שכר תמרים וכו'. אלא אפילו דבש תמרים מברך שהכל כדאמר בכיצד מברכין וכו' ולא כמו שפירש בהלכות גדולות דהיינו דוקא דתרו לה במיא כן צ"ל ורוצה לומר דהלכות גדולות דהא דקאמר האי דובשי דתמרי מברכין עליו שהכל היינו דתרו לה במיא דזה אינו דהא יהיב טעמא משום דזיעה בעלמא הוא והיכי דתרו לה במיא לא מקרי זיעה אלא היוצא מן הפרי קרי זיעה ואפילו היוצא מן הזיתים וענבים וכו' אי לאו דמפיק ליה בהעור והרוטב שסופג את הארבעים וכו'. פירוש לענין ערלה ותרומה ועיין שם דק"כ:

בא"ד ועוד דמייתי עלה ברייתא דתרומה ובו'. רוצה לומר שם בכיצד מברכין אההיא דדובשי דתמרי מייתי ברייתא דתרומה וכו':

ד"ה אין הלכה כאחרים וכו' ומאי קושיא שאני תמד דפורצני וכו'. רוצה לומר מאי פריך נימא דמתני' דפריך מינה איירי בתמד דפורצני והברייתא דעלה קאי רבא ומפרש פלוגתא דאחרים ורבנן קתני שם בהדיא שמרי יין:

ד"ה כל חמרא וכו' אל יחסר המזג שאם יש שם כ"ג כנגד סנהדרי קטנה וכו' כצ"ל דרביע דסנהררין לא חזו לדיני נפשות ונפקא לן מקרא דבעו כ"ג כצ"ל:

בא"ד ויש מפרשים דאל יחסר המזג היינו מזג יין הראוי לשבעים חלקים מים. כצ"ל וכשתחלוק שבעים חלקים לשלשה חלקים יגיע לחלק אחד כ"ג וכנגד חלק אחד מהן צריך יין דהיינו רביע יין וק"ל:

ד"ה וביותר מכדי מדתו מי פליגי וכו' דמצי לשנויי דרבי יהודה אינו אלא חומרא לענין מכל וקשה דתנן בסוף פרק קמא דחולין וכו'. כצ"ל:

בא"ד מאי קושיא נימא לעולם ר' יהודה ובמעשר אפילו לא החמיץ וכו' וי"ל דפשיטא ליה אפילו החמיץ אינו כי אם מחמיר עליו וכו'. הלשון מגומגם ואי אפשר לישב ונראה דכך צריך לגרוס וי"ל דפשיטא ליה אפילו בלא החמיץ אפילו אינו כי אם מחמיר אם

כן ספיקא הוי וכו' ורוצה לומר דפשיטא ליה להמקשה דשם דרבי דאיירי אפילו בלא החמיץ אפילו יהא כך דאינו כי אם מחמיר לא היה מחמיר בלי טעם אלא ודאי מספקא ליה אם נחשבנו יין או לא ולכך הוא מהמיר לענין טבל אם כן כיון דספיקא הוא לא היה לו לפסול המקוה לרבי יהודה ולכך ליכא לאוקמא מתניתין דהתם דקתני ופוסל את המקוה כר' יהודה וק"ל נ"ל:

דף צז.

ד"**הלא** צריכא כגון שתמדו במי גשמים תימה דהכא משמע שיש חילוק בין גשמים לשאר משקים. רוצה לומר בין גשמים לשאר משקים ומים דמים הן גם כן בכלל שאר משקים ורוצה לומר מדנקטא הגמרא מי גשמים משמע שיש חילוק בין מי גשמים לשאר מים ומשקים ומה שפירש רשב"ם דבמים בעינן דניחא ליה ר"ל דלרשב"ם אין כוונת הגמרא שנקטה מי גשמים לחלק בין גשמים לשאר מים אלא החילוק הוא בין מים ליין דבמים בעינן דניחא ליה וביין לא צריך דניחא ליה ולכך אוקמה כגון שתמדו כמי גשמים דאי תמדו במים ששאב מן הבור פשיטא דידעינן דהן ניחא ליה אבל כשהן מי גשמים שירדו מעצמן וכדמסיק כגון שתמדו מאליו לא ידעינן בהו דניחא ליה אבל כל זמן שהוא נחשב ליין לענין מעשר ותרומה מכשיר בכל אופן דביין לא צריך דניחא ליה ולכך כתבו התוס' ואינו נראה לרשב"א וכו' ומאשר יבא עליו מים מפקינן הכשר לכל משקים ואע"ג דכתיב עוד קרא אחר לשאר משקין דכתיב וכל משקה אשר ישתה וגו' הא בפ"ק דפסחים מוקי ליה לשאר מילי ולא לענין הכשר דשאר משקין וא"כ כל מיני משקין מפקינן מחד קרא מאשר יבא עליו מים ואתו כולהו בין מים בין יין ושאר משקין מהאי קרא וא"כ מהיכי תיתי לן לחלק בין מים ליין. ונ"ל דבגשמים בעינן תרתי כו'. ר"ל דלעולם דלענין דבעי' דניחא ליה דילפינן מקרא אין חילוק בין מים ליין דבכל משקין בעינן דניחא ליה דהא מחד קרא מפקינן לכולהו אלא שיש חילוק בין מים לגשמים דגשמים אין קרוי משקה מן הסתם עד שיחשוב אותן מתחלה שיהיו משקה ולכך בגשמים בעינן תרתי וכו' והכא גבי תמד מסתמא ניחא ליה ולכך כשהוא יין הוא מכשיר כיון דניחא ליה והוא משקה מן הסתם אבל כל זמן שאינו יין אע"ג דמסתמא ניחא במה שנתמד מ"מ כיון שהוא מי גשמים לא מכשיר עד שיחשוב אותן שיהא משקה כ"ג המשך דברי התוס' בד"ז:

דף צז:

ד"ה עד שיתן לתוכו מים וכו' ורש"י פי' שיתנו חי בכוס וכו' ור"ת מפרש דחי דהתם היינו מזוג ולא מזוג וכו'. מקשין התלמידין לרש"י ולר"ת דמצינו דוכתא דמזוג אסור לרש"י כשמוזגם בכוס אחר ולר"ת כשמזגו כראוי וא"כ לישני הכא בגמרא דמר זוטרא משמיה דרב דלעיל א"ש למעוטי מזוג דהא אשכחן חלוקה דמזוג אסור ואין זה קושיא כלל דמר זוטרא משמיה דרב אומר אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח דמשמע דהפסול לגבי מזבח פסול ג"כ לקידוש היום וא"כ ליכא למימר כלל דאתו למעוטי מזוג אפי' לרש"י ולר"ת דלגבי מזבח פסול בכל ענין ואין חילוק בין מזגו בכוס זה או בכוס אחר וכן אפילו מזוג ולא מזוג פסול מה שאין כן גבי קידוש הלכך אם בא מר זוטרא למעט מזגו בכוס אחר לרש"י או מזוג גמור לר"ת לא היה לו לתלות הענין בראוי לנסך על גבי מזבח דהא לא דמו להדדי וק"ל:

ד"ה ואם ידוע שאינו מחמיץ וכו' וליכא למימר דיש חילוק בין תקפה להחמיץ דהכא וכו'. ר"ל דהחמיץ היינו שנעשה חומץ גמור באופן דהוי מקח מעות ולכך לא שייך רבית דבדבר שחייב באחריות מן הדין לא שייך רבית אבל תקפה דהתם לאו היינו החמיץ דהכא אלא שנעשה היין קצת חזק יותר מהרגיל שמן הדין לא היה המוכר חייב באחריות זה אם לא התנה כן עמו ולכך הוי רבית דהא אמרינן בברכות וכו' ולפי זה אין דברי התוס' מסודרים יפה ויותר היו הדברים מסודרים אם היו גורסים האי ועוד קשה לר"י דמה רבית שייך שם וכו' דמקשו בתר הכי קודם וליכא למימר דיש חילוק בין תקפה להחמיץ וכו' וק"ל ועיין שם בפרק איזהו נשך ותמצא דשם סברת התוס' איפכא מדהכא:

דף צח.

תוס' ד"ה האי מאן דזבין וכו' פרש"י דאין החנוני אלא שליח בעלמא. ר"ל שכן התנה עם המוכר שיהיה היין באחריותו ולא יהא החנוני (אלא) כמו שליח בעלמא ליטול שכר טרחו ולכך מקשים התוס' א"כ מגופה מלתא דרבא לא שמעינן חידוש וק"ל:

דף צח:

ד"ה ר' ישמעאל אומר רפת בקר הוא זה וכו' נראה דכי היכי דהכא גבי תנאי בנין וכו'. צ"ל דהתוס' מסיפא דמתניתין דקתני בית קטן ו' על ה' מייתי ראייה לא מדברי רבי ישמעאל דקאמר רפת בקר הוא זה דהא קי"ל כר"ע מחבירו וסבירא ליה דהסיפא אתי אליבא דכ"ע דאפילו לר"ע בעינן שש על שמנה דלא פליג ר"ע אלא בבית חתנות אבל

בבית שבונה לעצמו צריך להיות גדול מבית של חתנות כמו שכתב הרשב"ם ה"נ לענין מחלוקת אחין או שותפין ר"ל שאין חולקין אלא א"כ יהיה לכל אחד בית של שש על שמונה ואע"ג דתנן בפ"ק דף י"א אין חולקין את החצר עד שיהא ד' אמות לזה וד' אמות לזה צ"ל דהתוס' ס"ל דיש חילוק בין בית לחצר ועוד דשם בפ"ק מסיק דד' שאמרו חוץ משל פתחים ואין חולקים עד שיהא ח' אמות לזה וח' אמות לזה ע"ש:

בא"ד דהא דאמרינן אי איכא ד"א לזה וד"א לזה חולקין מוקמינן בפרק קמא דסוכה בחצר המתחלקת לפי פתחיה. דברי התוס' הללו אי אפשר ליישבן דהכי איתא בפרק קמא דסוכה תנו רבנן בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המזוזה וכו' ואין האחין והשותפין חולקין ופריך שם בגמרא טעמא דלית ביה ד"א הא אית ביה ד"א חולקין והתנן אין חולקין את החצר עד שיהא בו ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אלא אימא אין בו דין חלוקה בחצר דאמר רב הונא חצר לפי פתחיה מתחלקת ורב חסדא אמר נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות והשאר חולקין בשוה והני מילי בית דלמבוי קאי יהבינן ליה חצר האי דלמסתר קאי לא יהבינן ליה חצר ופירש רש"י הכי קאמר אין בו דין חלוקה בחצר ומהו דין חלוקה כדר"ה ורב חסדא חצר לפי פתחיה מתחלקת חצר שהיו בתים פתוחים לה וחלקוה שני אחים זה נטל שלשה בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול אם באו לחלוק אוירא של חצר זה שנטל ג' בתים הקטנים נוטל שלשה חלקים כמנין שלשה פתחים וזה נוטל רביע וכו' ובית קטן זה הפחות מארבע אמות אין לפתחו דין חלוקה ליטול בחצר לא לרב הונא ולא לרב חסדא עכ"ל הרי לך מבואר דהא דמוקמינן שם בחצר המתחלקת לפי פתחיה לא אמתניתין דאין חולקין את החצר עד שיהא בו ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה קאי אלא אברייתא דקתני בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות וכו' ואין האחין והשותפין חולקין בו ומוקמינן לה דר"ל שאין נותנין לפתחו חלק בחצר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וא"כ ע"כ צ"ל שהספרים שלפנינו בתוס' דהכא מוטעים ונראה שכך צריך לגרוס דהא דתנן אין חולקין את החצר עד שיהא בו ארבע אמות לזה וכו' דמשמע אי איכא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה חולקין היינו דוקא חצר אבל בית לא והא דקתני בברייתא בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אין האחין והשותפין חולקין דמשמע דאי אית ביה ארבע אמות חולקין מוקמינן בפרק קמא דסוכה בחצר המתחלקת לפי פתחיה ודו"ק נראה לי אלא שעדיין יש לדקדק על התוס' דהכא דלענין חלוקת אחין ושותפין צריך גם כן שיהיה בית של שש על שמנה לזה ושש על שמנה לזה והא מדברי המקשה דפריך בפרק קמא דסוכה על ההיא ברייתא דלעיל טעמא דלית ביה ארבע אמות הא אית ביה ארבע אמות חולקין והא

תנן אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אם כן משמע כדברי המקשה דמדמה בית לחצר וכי אית ביה ארבע אמות לזה וד' אמות לזה חולקין שפיר וצריך לומר דהתוס' סבירא להו דהמקשה פריך מק"ו מחצר דמדברי הברייתא משמע דאי אית ביה בכל הבית ארבע אמות על ארבע אמות חולקין ולכך פריך והא תנן אין חולקין את החצר וכו' דאפילו חצר דאינו עשוי לדירת קבע אפילו הכי בעי שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אבל לפי האמת דמשנה המשנה אימא אין בו דין חלוקה בחצר וכו' אין חולקין שום בנין עד שיהא בו שש על שמנה לזה ושש על שמנה לזה כדאיתא במתניתין דהכא לענין תנאי בנין כן נראה לי ליישב סברת התוס' אבל יתר כל הפוסקים סבירא להו דדין חלוקת בית הוא כדין חלוקת חצר ואם יש לכל אחד ארבע על ארבע מקרי שפיר בית כדמשמע בפרק קמא דסוכה ומחלקין בין דין תנאי בנין דהכא ובין דין חלוקה (ועיין במרדכי דפרקין ובטור ח"ה סימן רי"ד):

מתני' בית קטן שש על שמנה. פירוש שאמר ליה סתם עשה לי בית ולא אמר בית סתמא וגם לא פירש לו כמה יהא מדת הבית ואז יד הבונה על העליונה לעשות לו הפחות והקטן שבבתים ואשמועינן תנא דמתניתין דלא יעשנו פחות משש זהו העולה מפירוש רשב"ם:

דף צט.

גמ' ודלמא שלחופי הוי משלחופי. פירוש שכנף האחד פרוש ושוכב על כנף כרוב השני ששני הכנפים פרושות זו על גב זו:

דף צט:

גמ' ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה בית הקילון אגי מוכר לך נותן לו אמה לתוכה וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן לאגפיה. כן צ"ל:

תוס' ד"ה נותן לו שתי אמות לתוכה וכו' ומה שהוא קרויה אמה. ר"ל אבל לפי גירסא דגרס אמה מכאן ואמה מכאן והן הן השתי אמות שהזכיר בראשונה ולתוכה ר"ל לתוך השדה אתי שפיר שקרויה אמה משום שאין רחבה של אמת המים כי אם אמה אחת ולפי זה צ"ל לגירסא זו דגם אמת בית הקילון כיון שקרויה אמה הוי גם כן רחבה אמה כמו באמה בית השלחין אע"ג שאין דומין בשיעור אגפיים אבל הטור ח"מ לא כתב כן אלא כתב דרוחב אמה בית הקילון לא הוי כי אם חצי אמה וע"ש בסימן רי"ז גם ע"ש בחדושי מה שכתבתי על דברי הב"י:

דף ק.

תוס' ד"ה כגון שאבדה להן דרך וכו'. ועוד קשה לרשב"א דאי ניחא ליה אליבא דרב גידל טעמא דמתניתין משום דדמי מתניתין לאבדה לרבה בר רב הונא לא תיבעי דמודה הוא באבדה וכו' ר"ל דהא דאמר רבה בר רב הונא אמר רב דאין הלכה כר"א היינו דאיהו לא מוקי הא דאמר ר"א באבדה להן דרך כדאמר מאן דמתני הא לא מתני הא אבל היכא דבאמת אבדה להן דרך גם רבה בר רב הונא מודה דהדין הוא כך דמה שבירר ביררו וכיון דמדמית מתניתין לאבדה להן דרך אם כן לרבה בר רב הונא אמר רב נמי אתי שפיר מתניתין דשלו לא הגיעו כמו לרב גידל וק"ל:

דף ק:

מתני' דכוכין צורת מערה דרבנן הוא כזה*:

דף קא.

גמ' ותו הא תנן חצר הקבר בתוכו טהור. פי' ואם איתא דהכא כוכין לבראי לחצר שדי להו הרי העומד בתוך החצר מאהיל ע"ג הכוכין ואמאי טהור ואע"ג שפירש הרשב"ם לעיל שלכך רומן של הכוכין ז' טפחים כדי להיות אויר טפח בין הקרקע לארון שלא לטמא העוברים דרך המעבר וא"כ מאי פריך המקשה הכא הא אפילו מאהיל ע"ג כוכין לא נטמא כיון שיש אויר טפח ולכך אתא שפיר דקתני העומד בתוכו טהור מ"מ פריך שפיר דהא כתבו התוס' לעיל מדרבנן מיהא מטמא אע"ג דהוי פותח טפח ולא התירו אלא ללכת למקום מצוה וכו' ולכך פריך שפיר אמאי העומד בתוכו טהור:

תוס' ד"ה ורחבן ששה ואפילו למ"ד בסוכה שהאדם תופס אמה וכו' כצ"ל:

בא"ד דהא מקוה אינו אלא אמה על אמה ברום ג' אמות. ובשבת פרק המצניע (שבת דף צ"ב) ד"ה אשתכח דלמעלה מי' הוה קאי כתבו התוס' אע"ג שהאדם אורך גופו הוא ג' אמות מכתפו ולמטה מלבד ראשו וא"כ ברום ג' אמות היכי טובל ותירצו דכשיכניס במים יעלו המים למעלה מראשו ע"ש:

ד"ה אי לבראי וכו' ה"ה דהוה מצי למפרך הא קא נגעי אהדדי וכו'. ר"ל דהא אורך הכוכין ד' אמות והחצר כולה אינו כ"א שש על שש וא"כ שמצד פתח המערה המזרחית והכוכין שמצד פתח המערה המערבית שפונים לצד אורך החצר זה שכנגד זה נגעי אהדדי שאורך הוא ח' אמות והחצר אינו כ"א ו' אמות וכן הכוכין של פתח המערה דרומית והכוכין של פתח המערה צפונית וק"ל:

ד"ה דעביד ליה כמין נגר וכו' ועוד יש לפרש דלכל הפחות הפתח רחב ב' אמות ומחצה ואותו שבימין רחוק אמה מקרן זוית וכו' הציור הוא כזה* לפי זה נוגע הכוך האחד בתוך השני ה"א וכן לפי תירוץ הראשון של הרשב"א שפירש שלעולם ירחיק הכוך שבימין אמה ושבשמאל יעשה בקרן זוית נוגעים הכוכין זה לזה צריך שלא יהיה האמות מצומצמות כ"כ ויהיה קצת הפסק ביניהם והואיל והכוכין עשויין כמין נגר בהפסק כל דהו היה די וק"ל:

דף קא:

גמ' אמר רב אשי במעמיק דאי לא תימא הכי ד' מערות לר"ש היכי עביד להו וכו' עיין לעיל בצורה שציירתי לך אליבא דר"ש ותראה שהכוכין הן מצויירין זה ע"ג זה שבענין אחר א"א שהרי הכוכין של מערה המזרחית ע"כ הולכין לצד דרום ולצד צפון והכוכין של המערה הדרומית הולכין על גביה וכן לצפון ויש לדקדק לפי הי"מ דמפרשי דעביד להו לקרן זויות דהיינו בשני הזויות שאצל הפתח הפנוי חצי אמה מצד זה וחצי אמה מצד זה שבמערה המזרחית ובמערה הדרומית והצפונית ג"כ היו עושים כן א"כ ע"כ יהיו ד' מערות זו ע"ג זו וכל אחת רומה ז' טפחים והא גובה של המערה אינו כ"א ד"א כמ"ש הרשב"ם לעיל בשם התוס' וא"כ אפילו במעמיק א"א לעשות זו ע"ג בגובה המערה וצ"ל דמעמיק גם כן בקרקעית המערה וק"ל:

כדאמר רב שישא וכו'. בניפלי ה"נ בניפלי פי' רשב"ם ולר"ש הכוכין שהן בתוך הד"א של המערה ב' קברים של נפלים הן שאין ארכן אלא חצי אמה וכו' והא הכוכין כל א' ארכו ד"א והמערה כולה אין ארכה כ"א ח' אמות לר"ש כל אורך ד"א של כוך השני לא הוי עושה כ"א קברי נפלים ובד"א הנשארים לא היו אפשר לעשות כ"א ב' כוכין גדולים וא"כ נמצא סך החשבון הכוכין לר"ש דהיינו י"ג כוכין ד' מכאן וד' מכאן וכו' וצ"ל שבאותו צד לא עשה כ"א ב' כוכין גדולים ארוכים ובד"א שאצל הפתח בחצי אמה הפנויה בסדר הכותל עשה ג' כוכין קטנים אותו שבחצי אמה הפנויה היה ארכו חצי אמה ורחבה חצי אמה והשנים הנשארים שבתוך ד"א היה כ"א ארכו חצי אמה שהאורך הולך לצד מערה השניה ורוחב הכוך הוא אמה וביניהם אמה פנוי ונמצא שבכל צד היו ד' כוכין כדתני מתניתין במילתיה דרבי שמעון כי לא היו כל הכוכין הקטנים שוין כמו שאין כל הנפלים שוין וק"ל:

דף קב.

גמ' רואין את האמצעים כאילו אינן והשאר מצטרפין וכו'. וי"ל אם נאמר רואין האמצעית כאלו אינן אין כאן ג' שיהיה שכונת בית הקברות וצ"ל דר"ל שיש כאן יותר מג' אלא שהן רצופין ולכך כשאנו אומדין את האמצעים כאלו אינן נשארו עדיין ג' וק"ל:

ר"ש ד"ה ובודק ממנו ולהלן כ' אמות וכו' ואח"כ בודק שש אמות דחצר מפני המערות הפתוחות לה מכאן ומכאן לר"ש נמי דהיינו בדיקה עשרים אמות כנגד החצר בשביל שתי המערות שמכאן ומכאן כן צריך להגיה. ור"ל שצריך ג"כ לבדוק מדרום לצפון עשרים אמות בשביל שיש עוד שתי מערות מכאן ומכאן לר' שמעון לרוחב החצר בצד דרום וצפון וק"ל:

תוס' בד"ה המוצא מת מושכב וכו' ותימה לפירושו מאי אשמועינן אטו ס"ד דמושכב כדרכו יגרום שיהיה לו תפיסה כיון שידוע שהוא ישראל וכו' הלשון הוא מגומגם וצ"ל דה"ק אטו ס"ד דמושכב כדרכו יגרום שיהיה לו תפיסה וכשהוא מושכב שלא כדרכו לא יהיה לו תפיסה אפילו היכי דידוע לן שהוא ישראל זה אינו סברא שלא יהיה לו תפיסה כיון שידוע שהוא ישראל ועכ"פ סברת התוס' אינו כסברת הרשב"ם שהרי הרשב"ם ס"ל דבשאינו מושכב כדרכו אפילו אם הוה ידוע שהוא ישראל אין לו תפיסה שהרי כתב אי נמי אם ישראל הוא באקראי בעלמא השליכוה שם וכו' הלכך אין להם לא תפיסה ולא שכונת בית הקברות וק"ל:

בא"ד ועוד קשה דלא הוי דומיא דמת פרט להרוג וכו'. ר"ל דלפי' ר"י לא הוי מיעוטא דפרט למצוי דומיא למיעוטא דפרט להרוג ולמיעוט דמושכב פרט ליושב ולמיעוט דכדרכו פרט לראשו בין ארכבותיו דכל הני מיעוטין אתו למעט שלא יהא לו דין קבר והמיעוט של פרט למצוי הוא בהיפך דאתי לומר דכשהוא מצוי וידוע שהוא ישראל יש לו תפיסה ולאשמועינן דלא קאי עליה האי מיעוטא דמושכב כדרכו וכו' וזה אינו שיטת הגמרא וק"ל וכך צריך להגיה ועוד קשה דלא הוי דומיא דמת פרט להרוג ולא דומיא דמושכב פרט ליושב כדרכו פרט לראשו בין ארכובותיו:

בא"ד והא דאמר בנזיר דבעיא שלשתן ידועין או תחלה פ"ה וכו' ואין נראה לר"י דלא שייך כאן הלכתא גמירי דהוי דבר שיש בו טעם וכו' כצ"ל:

ד"ה מד' אמות ועד ח' וכו' כשיעור שיש במשנתינו שהוא אמה בינתיים לכולי עלמא כצ"ל:

בא"ד דאיכא התם מאן דאמר דלב"ה בודק אמה ומניח שנים כצ"ל דפלוגתא דב"ש וב"ה הוא שם אבל ודאי קשה לפ"ה דאמר ר"ש בסמוך רואין וכו' כצ"ל:

ד"ה וכגון שבדק באלכסונא פי' הקונטרס דאלכסון ד' על ששה הן ב' אמות באלכסון של חמשה על ה' כצ"ל ולא יתכן וכו' באמת שבלא זה ג"כ דברי הרשב"ם תמוהים הן שהוא כתב דמ"ש ה' על ה' מד' על ששה דאידי ואידי חד שיעורא הוא שר"ל באם תקח האמה שבאורך ד' אמות על ו' ותניחנה ברוחב הוי כמו ה' על ה' וא"כ הוא הדין אפילו יהא כך שהאלכסון הוא שתי אמות הלא אף בשתצטרף האלכסון של שתי אמות ה' על ה' לא יהיה הכל ביחד כי אם ז' אמות והוא כתב לעיל מזה ואלכסון של ד' אמות על ו' הרי שמנה אמות שכן הוא מוכרח לפרש כדי שיתורץ קושיית המקשה שהקשה אי רבנן תמני סרי הויין ובריית קתני עשרים אמה וק"ל:

דף קב:

ר"ש ד"ה אדעתא ליטלו לחזור ולפנותו משם לא מנחי הלכך לגמרי נקברו שם כולן ע"י הדחק ואקראי בעלמא וכו' כצ"ל ור"ל דלא נקברו האמצעים כדי לחזור ולפנותן משם אלא כולן נקברו שם ע"י הדחק באקראי ר"ל שלא נתכוונו לעשות מקום זה בית הקברות ולקבור שם יותר ולכך לא חשבינן ליה שכונת ב"ה ודו"ק:

דף קג.

ר"ש ד"ה אמאי אין נמדדין עמה וכו' ויכול לפדות כל אחד ואחד בפני עצמו כמקדיש שתי שדות וכו' כצ"ל:

תוס' ד"ה אין נמדדין עמה וכו' ועוד מה הוי פריך בתר הכי וכו' התם ודאי קדשי לפי שמקדישו בפירוש וכו'. ואין להקשות השתא נמי מה פריך מהא דתניא וכו' דהא השתא נמי יש לדחות דשאני התם לפי שמקדישו בפירוש די"ל דדוקא לענין שיהא קדוש יש לחלק בין מקדישו בפירוש להיכי שאין מקדישו בפירוש אבל לענין דין פדיון לפי חשבון הכתוב בפרשה אין סברא להלק בזה וק"ל:

דף קד.

ר"ש ד"ה אמר רב הונא ט' קבין שאמרו וכו' ולא בתורת עשיית החשבון ליפות כחו דמוכר וכו' כצ"ל:

תוס' ד"ה אלא לאו ש"מ סתמא נמי כהן חסר הן יתר וכו' וי"ל דר' יצחק לא קאמר אלא להצטרף לפחות מרובע לסאה כך היא גירסת הספרים שלפנינו ור"ל דר' יצחק אירי שכבר חסר מן הבית כור אלא שהחסרון ההוא אינו מגיע לרובע לסאה שהוא ז' ומחצה לכור רק שמגיע לסאה פחות מרובע וכשיש ג"כ באותו שדה טרשין בית ד' קבין אז

מצטרפים עם אותו החסרון הראשון כדי שיגיע החסרון יותר מרובע לכל סאה דהיינו ז' ומחצה לבית כור וי"ס גורסים להצטרף לפחות יותר מרובע לסאה ר"ל כדי שיעלה הפחת יותר מרובע לסאה והיא היא:

דף קד:

גמ' ואי איכא מלתא יתירא לט' קבין הדר. כן היא הגירסא לפירוש רשב"ם וכצ"ל ברשב"ם:

ועוד ברשב"ם בסה"ד כיון דמפיק להו מתורת מחילה ליכא למימר בהו יפוי כה דלוקח. צ"ל יפוי כח דמוכר:

דף קה.

ר"ש ד"ה חלוקין עליו חביריו דלדידהו הוי ממון המוטל בספק וחולקין וכו'. הא דכתב הרשב"ם דטעמא דהנך רבנן משום דס"ל דממון המוטל בספק חולקין דמשמע מדבריו דרבי אבא ר"ל דלרבנן החולקים על בן ננס הוי נמי הדין הכא באומר מדה בחבל וכו' דחולקים חפחת לא הוי אליבא דכ"ע דהא לשמואל דמוקי לה בבא באמצע החדש אבל בא בתחלת החדש כולו למשכיר וכי' הוי טעמייהו דהנך רבנן כיון דמספקא לן אמרי' דכל המוציא מחבירו ע"ה ומאן דתפיס תפיס כדלקמן בשמעתין וא"כ לדידיה הכא בדינא דמדה בחבל וכו' לרבנן דמספקא להו אי תפוס לשון ראשון או אחרון הוי הדין דהולכין אחר פחות שבלשונות והמוכר המוחזק בקרקע ידו על העליונה כדבסמוך בשמעתין ולא כמו שמשמע מדברי הרשב"ם שחולקים אלא דלרב נחמן הוי טעמייהו דר"ש ור"י משום ממון המוטל בספק כמו שאכתוב בסמוך:

ד"ה והאמר שמואל וכו' דלמא לשון ראשון אית לן למתפס כצ"ל:

ד"ה בסוף החודש כולו לשוכר וכו' כרב וכר"נ דפליגי עלה דההיא משנה וכו'. ר"ל דרב אמר אי הואי התם הוה יהיבנא כולו למשכיר משום דאיהו סבר כבן ננס דתפוס לשון אחרון כדאיתא לקמן בשמעתין ורב נחמן קאמר נמי אפילו בא בסוף חודש כולו למשכיר ולא משום דתפוס לשון אחרון אלא אפילו היכי דאפיך מיפך דאמר בדינר זהב לחדש בי"ב דינרין לשנה ואפ"ה כולו למשכיר משום דקרקע בחזקת בעליה עומדת וכיון דמספקא לן אי תפיס לשון אחרון או לשון ראשון אוקמיה הקרקע בחזקת בעליה ואפילו בא בסוף החודש הוי כאלו בא בתחלת החודש והוי השוכר המוציא מחבירו ע"ה שהספק לא עכשיו נולד אלא מתחלת החדש נולד ורשב"ג ור"י דמתני' דהתם דאמרו

יחלוקו סבר רב נחמן דטעמייהו משום דס"ל כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל לרבנן דפליגי עליה דסומכוס וס"ל המע"ה דכ"ע כולו למשכיר:

תוס' ד"ה ובא מעשה לפני רשב"ג ור"י וכו' משמע מהכא דמספקא ליה לר"י אי תפוס לשון ראשון או אחרון לשמואל דאוקי לה בבא באמצע החודש. יש לדקדק למה נקטו התוס' לשמואל והא אליבא דכולי עלמא בין לרב בין לר"נ לכולהו להוי טעמייהו דרשב"ג ור"י משום דמספקא להו אי תפיס לשון ראשון או אחרון ואפשר דנקטי שמואל משום שהוא מפרש דברי רשב"ג ור' יוסי:

בא"ד תמורת עולה תמורת שלמים דבריו קיימים והיינו תפוס לשון שניהם. פירוש וירעה עד שיסתאב וימכר ויקנה בחצי דמיו עולה ובחצי דמיו השני שלמים והיינו משום דתפוס לשון שניהם דא"ל דהוי מטעם דמספקא ליה ולכך סבר חולקין דמיו חצי לעולה וחצי לשלמים דאי יש לספק דשמא כולה עולה אין ראוי לקנות בחצי דמיו שלמים וכן אם יש לספק בדמי כולו שהוא שלמים אין ראוי לקנות בחצי עולה אלא ודאי תפוס לשון שניהם ס"ל:

בא"ד ובנזיר ובמנחות וכו' אית ליה לר"י בגמר דבריו אדם נתפס. ר"ל באומר הרי עלי מנחת שעורים דס"ל לר"י דאין בדבריו כלום דמנחה אינה באה כי אם מן החטים ולא מן השעורים ולכך דבריו בטלים:

בא"ד וההיא דנזיר ומנחות וכו' דמפרש דבריו וכו'. ר"ל שאמר בפירוש הרי עלי מנחת שעורים וכן בנזיר אמר בפי' הריני נזיר מן התמרים וע"ש:

ד"ה אבל בא בתחלת החודש וכו' ואפ"ה בסוף חודש כולו לשוכר משמע דאי תפס מוציא וכו'. ר"ל דא"ל דהטעם הוא דבסוף החדש נקרא המשכיר המוציא דהא קרקע בחזקת בעליה עומדת ולעולם השוכר נקרא מוציא אלא ודאי הטעם הוי משום שהשוכר שהוא המוציא כבר תפס ודר בה ולפי זה גם שמואל סבירא ליה כרב נחמן דקרקע בחזקת בעליה עומדת אלא דשמואל ס"ל בבא בסוף החודש כולו לשוכר מטעם דתפס ורב נחמן ס"ל כיון דקרקע בחזקת בעליה עומדת לא שייך בה תפיסה והוי כאלו בא בתחלת החדש שהספק לא נולד עכשיו אלא בתחלת החדש נולד:

בא"ד וי"ל דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור וכו'. ר"ל דאע"ג דלפום ריהטא סלקא אדעתין לומר דכיון דבמחליף פרה בחמור אמרינן המוציא מחבירו עליו הראייה ואי תפס לא מפקינן מיניה כל שכן גבי זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי דאין שום אחד מהן מוחזק דהוה לן לומר כל דאלים גבר מכל מקום לא מסתבר להגמרא לומר כן אלא מסתברא ליה דדוקא במחליף פרה בחמור וכו' התם דוקא אמרינן המוציא מחבירו

עליו הראיה ואי תפס לא מפקינן מיניה אבל היכא דאין אחד מהם מוחזק לא מסתברא לומר מתחלה דכל דאלים גבר אלא הסברא נותנת לומר להם יחלוקו ולא להניחם לתפוס וכו':

בא"ד אבל באמצע החודש לא שייך כ"כ אודי אודויי על החצי וכיון דאודי אודויי על הכל משום הכי יחלוקו. כן נראה להגיה ור"ל אבל באמצע החודש לא שייך כ"כ לומר דאודי אודי על החצי כיון שהמתין ושתק עד אמצע החודש ונימא כיון דאודי על החצי אודי על דכל זה לא שייך כל כך ומשום הכי אמרינן דיחלוקו כנ"ל ודו"ק:

דף קה:

ד"ה פירושי קא מפרש וכו' ולא גרסינן לפי זה אי אתמר בהא ולא אתמר בההיא דעל זה אינו מפרש כלום דאמאי לא שמעינן וכו'. ר"ל דכי גרסינן אי אתמר בהא ולא אתמר בההיא משמע דבא לפרש ולתרץ אמאי לא שמעינן ההיא דהמשכיר מהא דאיסתרא ולפי פירושו של הרשב"ם אינו מתרץ זה כלל אלא שמתרץ דלא שמעינן ההיא דאיסתרא מההיא דהמשכיר לכך כתבו התוס' דלא גרסינן לפי פירוש הרשב"ם אי אתמר בהא וכו' אלא הכי גרסינן מהו דתימא פירושי קא מפרש וכו' אלא צריך ליתן טעם למה לא גרסינן לפי' הרשב"ם איפכא אי אתמר בההיא ולא אתמר בהא ובא לפרש דלא שמעינן האי דאיסתרא מההיא דהמשכיר ולא מוחק כל הגירסא וגריס מהו דתימא וכו' ואפשר דר"ל דלא צריך לגרוס ליה דכיון דבא לפרש דלא שמעינן הא דאיסתרא מההיא דהמשכיר בלא אי אתמר בההיא וכו' הכי משמע פשיטא דמלתא דפריך על ההיא דאיסתרא מאי קמ"ל וכו' הא אמר רב חדא זימנא בההיא דהמשכיר ומשני דלא נשמע מההיא דהמשכיר דמהו דתימא וכו' קמ"ל:

בא"ד ולר"י נראה וכו' והכי פירושו אי אתמר בהא ולא אתמר בההיא דהמשכיר הוה אמינא פירושי קא מפרש ההיא דהמשכיר וכו' כצ"ל ושיטתו של ר"י היא כשיטתו של רש"י דאתא לתרץ דלא שמעינן ההיא דהמשכיר מהא דאיסתרא אלא שהוא מפרש דפירושי קא מפרש קאי אההיא דהמשכיר ואצטריך כל תלת מילי דרב וכו' דברי התוס' בפני עצמן הן ולא קאי אפירושו של ר"י דלעיל מיניה:

דף קו.

ד"ה הכי גרסינן פחות משתות הגיעו וכו' אבל ספרים דגרסי פיחת שתות הגיעו ופירש רב יהודה וכו' כצ"ל וגירסת התוספות היא בהפוך מגירסת הרשב"ם שהרשב"ם גורס

פיחת שתות הגיעו והתוס' גורסים פחות משתות הגיעו דלספרים שגורסים פחות שתות הגיעו הקשו הא דקאמר בגמרא לרב הונא הכי קאמר פחות משתות ושתות בכלל הגיעו וכו' ומאי קאמר הכי קאמר וכו' דמשמע דאצטריך להוציא מתניתין מפשוטה ולתרצה אליבא דרב הונא הא אם הגירסא היא פיחת שתות הגיעו לא אצטריך שום פירוש לרב הונא דבהדיא אתיא מתניתין כוותיה דקתני בהדיא פיחת שתות מהבית כור הגיעו ויתר משתות עד שתות ינכה וסתם עד הוא עד ולא עד בכלל ואם כן אתיא מתניתין ממש כרב הונא אלא ודאי הגירסא הוא פחות משתות הגיעו דמשמע דוקא פחות משתות הגיעו אבל שתות ינכה כיתר משתות כרב יהודה ולהכי צריכה הגמרא לפרש דלרב הונא הכי קאמר פחות משתות ושתות בכלל הגיעו וכו' וכי תימא כיון שהגירסא היא פחות משתות הגיעו א"כ תקשה לך נמי בהפוך הא דקאמר בגמרא לרב יהודה הכי קאמר פחות משתות הגיעו וכו' הא לפי גירסא זו להדיא אתי' מתניתין כוותיה וי"ל דמשום דעד שתות ינכה לא משמע כוותיה משום הכי קאמר וכו' עד שתות ושתות בכלל ינכה משום דסתם עד לא הוי עד ועד בכלל:

דף קו:

ד"ה ושמואל אמר מקמצין וכו' אלא מפרש ר"י וכו' ולענין זה לא בטלה מחלוקת שאם יפול השדה וכו'. וצריך ליישב לפי' זה היאך יתפרש לשון מקמצין לפי ענין זה וצריך לומר דלפירוש זה הוי פירושו של מקמצין ר"ל ממעטין החלוקה בכל מה דאפשר דלשון מקמצין לשון מיעוט וכילות הוא כידוע:

דף קז.

תוס' ד"ה ובא בעל חוב וכו' וי"ל דהכא מיירי כגון דעשאו אפותיקי ולא כאפותיקי דהמקבל וכו' דבהמקבל איירי דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה ולכך אינו יכול לסלקו בזוזי אבל הכא איירי דעשאו אפותיקי סתם ולא אמר לו לא יהא לך פרעון אלא מזה ולכך יכול לסלקו בזוזו ולא מהני מה שעשאו אפותיקי אלא לענין שיכול לטרוף כל אותה שדה ואינו צריך ליטול מכל אחד חלק דמגיע עליו:

ד"ה אדרבה וכו' תימה לר"י דהשתא אי לא הוה אלא תרי וכו' הוה אמינא דמאה :

דף קכב:

גמ' וכ"ת קא סתם לן כרבי יוחנן בן ברוקא סתם ואח"כ מחלוקת היא וכו'. יש לדקדק מה בכך וכי לא מצינו בגמרא כמה וכמה סתם ואח"כ מחלוקת ומה שייך להקשות זה כלל והרשב"ם רצה לכלל זה במאי דפריך ועוד מאי אלא כאשר מבואר בדבריו אבל דוחק הוא דהא הקושיא דראשונה שמקשה סתם ואח"כ מחלוקת לא שייכא להקשות כלל ונראה דיש ליישב דהכי קאמר דסברת המקשה דמלשון התנא דנקיט אחד הבן ואחד הבת וכו' משמע דהבן בין הבנים פשיטא דיורש הכל אלא אפי' בת בין הבנות דעיקר מאי דאתא לאשמועינן הוא דבת שוה לבן וא"כ מלשון זה משמע דבבן היא הלכתא פשוטא משום דהכי קים לן ואם איתא דהכא סתם לן כר' יוחנן בן ברוקא אין הלכה כן משום דהא הוי סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם וק"ל:

שם ברשב"ם ד"ה והבנות ניזונות בנכסים מועטים. יש לדקדק מפני מה מוקי לה דוקא בנכסים מועטים הא יכול לפרש דמיירי בין בנכסים מועטים בין בנכסים מרובים דבנים אין נוטלים משום מזונות כי אם משום ירושה וזה לשון הר"ן והבנות נזונות וכו' מיירי אף בנכסים מועטים כדתנן לקמן פרק מי שמת והניח בנים ובנות וכו':

בא"ד ולא הבנים כדתנן לקמן בתחלת מי שמת מי שמת והניח בנים ובנות וכו'. כצ"ל:

ד"ה הא נמי תנינא שהיה צלפחד בכור וכו' וכשמת חפר ואח"כ צלפחד לא היה צריך להשמיענו א' הבן וא' הבת וכו' פשיטא דירשוהו בניו הן חלק פשיטותו הן חלק בכורתו. נ"ל דהא דכתב הרשב"ם וכשמת חפר ואח"כ צלפחד לא היה צריך להשמיענו דנוטלין חלק בכורה לא קאי אמתניתין דבנות צלפחד דאמתני' דבנות צלפחד לא שייך להקשות מה צריך להשמיענו דטובא השמיענו דא"י מוחזקת היא כדאיתא לעיל בגמרא (דף קי"ט) דאם לא כן היה ראוי דהא אפילו חפר המוריש עדיין לא זכה בארץ וא"כ אפילו היה צלפחד בחיים כשנכנסו לארץ לא היה נוטל חלק בכורה בנכסי חפר אביו ובמה דתנן ושהיה בכור נוטל שני חלקים אשמועינן דארץ ישראל מוחזקת היא ולעיל פריך ממתני' דצלפחד ארב נחמן דמשני הכי קאמר א' הבן וא' הבת נוטלין בראוי כבמוחזק רוצה לומר חלק פשיטות ופריך הא נמי תנינא בנות צלפחד וכו' פי' הרשב"ם ואע"ג דהוי ראוי גבי צלפחד אביהן דאפילו אם מת בחיי חפר קאמר וכו' דהא לא מפליג תנא דמתני' וכו' ולא דייק לה הרשב"ם דאיירי אפילו מת צלפחד בחיי חפר מטעם דאי איירי שמת חפר בחיי צלפחד לא היה צריך לאשמועינן דנטלו בנותיו חלקו של צלפחד בנכסי חפר משום דאפילו היכא שמת חפר קודם שמת צלפחד צריך שפיר להשמיענו דבת הבן היא כבן לירש עם האחים כמו שפירש לעיל הרשב"ם במתני' בדף קי"ז ומה שכתב הרשב"ם

כאן וכשמת חפר ואח"כ צלפחד לא היה צריך להשמיענו היינו אחר שכבר ידעי' דבת הבן היא כבן לירש עם האחין בחלק פשיטות אז פשיטא הוא גם כן דגומל חלק בכורה של אביו כשמת הזקן ואח"כ מת בנו הבכור אבל קודם דידעינן דין חלק הפשוט גם חלק בכורה אינו פשיטא וא"כ צריך לומר הא דמקשה הגמ' אשנוייא דרב פפא דמשני אחד הבן ואחד הבת נוטלין חלק בכורה על דרך פירוש רשב"ם דפירש דרוצה לומר אפילו היכא שמת הבכור בחיי האב הא ממתני' דפריך הא נמי תנינא דבנות צלפחד דנטלו חלק בכורת אביהם בנכסי חפר על כרחך צריך לומר דדייק דאיירי אפילו היכא שמת צלפחד בחיי חפר מדלא מפליג תנא דמתני' מידי כמו שכתב הרשב"ם לעיל כדפריך אשנוייא דרב נחמן והא דכתב הרשב"ם הכא וכשמת חפר ואח"כ צלפחד לא היה צריך להשמיענו אין רצונו לומר דמתני' דצלפחד לא היתה צריכה להשמיענו אלא רוצה לומר מתניתין דהכא אחד הבן ואחר הבת ובא הרשב"ם להוכיח משנויא דרב פפא דמשני דמתני' דאחד הבן ואחד הבת אשמועי' דנוטלין חלק בכורה דרוצה לומר אפילו היכא שמת הבכור בחיי הזקן כמו שפירש לעיל דאי רוצה לומר דוקא היכא שמת הזקן בחיי הבכור זה לא היה צריך התנא דמתני' דאחד הבן ואחד הבת להשמיענו דנוטלין חלק בכורה דכיון דכבר ידעי' דנוטלין חלק פשיטות של אביהן דמה לי חלק פשיטות ומה לי חלק בכורה אבל ממתני' דבנות צלפחד אינו מוכרח דאפילו בהיכא דמת חפר בחיי צלפחד צריך להשמיענו דנוטלין חלק בכורה אע"ג דחפר בעצמו לא זכה בארץ משום דארץ ישראל מוחזקת היא כדלעיל וק"ל:

תוס' ד"ה סתם ואח"כ מחלוקת הוא וכו' אלמא דלכל הפחות חשיב ההוא כרבים לגבי יחיד רוצה לומר והתם חשיב ר' שמעון כרבים לגבי רבי יהודה ולכך ודאי הלכה כר"ש והכא דרבים פליגי אר' יוחנן בן ברוקא וכיון דסתם הכא כרבי יוחנן בן ברוקא סתם חשוב כרבים והוי כמו רבים כנגד רבים אם כן אינו ודאי דהלכה כמותו אבל מ"מ יכול להיות הלכה כמותו והגמרא קאמר ואין הלכה כסתם דמשמע דודאי הוא שאין הלכה כן:

דף קכג.

גמ' עליך אמר קרא אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. נראה הא דלא הביא התנא מקרא זה היינו משום דמהאי קרא גופיה לא הוי ידעי' פי' דלענין ברכה מיירי אלא מדכתיב בתריה ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי וכו' דלא מיירי אלא בבכורה שלקח מעשו בתפלתו ובקשתו והוא פירוש דקרא דלעיל מיניה דכתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי מזה ידעינן פירושו דקרא דכראובן ושמעון יהיו לי דרוצה

לומר שיטול יוסף חלק כשני אחים דהיינו ראובן ושמעון ועל דרך זה צריך לפרש דברי הרשב"ם ויש לדקדק דקראי סותרים זה את זה דבקרא ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף משמע דבכורתו של ראובן נתנה ליוסף ובקרא ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך ונו' משמע דבכורתו של עשו נתנה ליוסף וצריך לומר דזה וזה גרמה ומחמת שהיה ליעקב בכורתו של עשו בכללן אתה מוצא שבעים בפרטן חסר אחת ובפרשב"ם בפרטן כשהוא מונה אותן אחד אחד למעלה בפרשה אי אתה מוצא אלא ששים ותשע וכו' ומבני לאה חסר דכתיב בכלל דידה שלשים ושלש ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושנים מקשין העולם למה לה להגמרא להקשות בכללן אתה מוצא שבעים וכו' היה לה להקשות בני לאה גופה שבכללן כתיב ל"ג ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב ועוד היה לו להקשות דכתיב כל הנפש הבאה ליעקב וגו' כל נפש ששים ושש ואם כן אם יוסף ובניו שהיו במצרים הוי ששים ותשע וכתיב כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים ולי נראה דאדרבה הגמרא פריך יותר בקיצור דאי הוה מקשה מבני לאה גופא דכתיב גבה בכללן ל"ג ובפרטן כשתמנה אותן אחד אחד תמצא ל"ב היה צריך למנותן אחד אחד אבל השתא פריך בפשיטות דבכללן כתיב שבעים נפש ובפרטן אינו ר"ל כשאתה מונה אותם אלא רוצה לומר הא דכתיב כל הנפש הבאה ליעקב וכו' כל נפש ששים ושש פירוש אותן שבאו למצרים ויוסף ושני בניו שהיו במצרים א"כ לא הוו כ"א ס"ט וק"ל:

תוס' ד"ה תיומת היתה עם בנימין ובעלמא אמרי' תיומת היתה עם כל השבטים. רוצה לומר איכא מאן דאמר דסבירא ליה הכי והא דאינו מונה אותן משום דמתו קודם שבאו למצרים אבל ר' חייא בר אבא לא סבירא ליה הכי דא"כ לא הוה משני מידי וגם אבא חליפא לא הוה פריך מידי מבנימין וק"ל:

דף קכג:

גמ' האי זרוע ולחיים היכי דמי אי דאתי לידי' פשיטא וכו' יש מקשין למה לה להגמרא לאוקמיה במכירי כהונה וכו' לוקמא כגון דאתי לידיה בטבלייהו עד שלא הורמו דהשתא לא קשה פשיטא דאשמועי' דמתנות שלא הורמו כהורמו דמי ונ"ל דלא קשה מידי דברייתא משמע דאתי לאשמועי' דין בכור דנוטל מיניה פי שנים ולא מקרי ראוי ואי איירי דכבר אתי לידיה דאביהן בטבלייהו ובא לאשמועי' דזכי בהון אבוהון ולא יוכל הנותן לחזור בו דין זה אינו תלוי בבכור אלא בשל כהן דאתו מתנות כהונה לידיה

בטבלייהו וכדאשמועי' בפרק הזרוע בחולין ויליף ליה התם מפסוק דוזה יהיה משפט הכהנים ע"ש:

תוס' ד"ה היתה מוחכרת וכו' ה"נ אי אמר וכו' ר"ל אלא דהכא מיירי שלא אומר להם הבכור מידי רק שאחר ששילם המחכיר או המשכיר להם את השכירות רוצה הבכור ליטול ממנו פי שנים לכך סבירא להו לרבנן דמקרי ראוי ואינו נוטל ממנו פי שנים ולרבי נוטל ממנו פי שנים אע"ג דלא אמר להו מידי אבל אין הכי נמי דלכ"ע יכול הבכור לומר תיכף ומיד תחלוקו עמי כדי שיהא עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים או אטול פי שנים:

בא"ד והא דלא נקיט חכרוה ושכרוה היתומים וכו'. נ"ל דהמשך דברי התוס' הם כך ורוצה לומר כיון שאמרנו שיש חילוק בין היכא דאמר הבכור או תחלוקו או אטול פי שנים להיכא דלא אמר דאז כשבאין לחלוק השכירות ולא אמר הבכור ולא מידי אין הבכור נוטל פי שנים בשכירות לרבנן א"כ ה"ה נמי היכא דחכרוהו ושכרוהו היתומים ולא אמר להן הבכור ולא מידי נמי אין נוטל הבכור פי שנים לרבנן כ"א אליבא דרבי אם כן למה נקט תנא דברייתא אליבא דרבי הניח להן אביהן פרה מוחכרת או מושכרת ולא נקט חכרוה יתומין דהוי רבותא טפי דהוי כמו שבח שהשביחו יתומים דהיינו בנו בתים וכו' ולאשמועינן דאפילו הכי נוטל הבכור באותו שכירות פי שנים לרבי דבשלמא בלא סברא זו הוה סבירא לן הא דלא נקט חכרוה ושכרוה היתומים משום דהתם אפילו לרבנן נוטל הבכור פי שנים כדאמרינן בבכור ופשוט שהניח להן אביהן עבד או בהמה טמאה עובד לזה יום א' ולזה ב' ימים ולכך נקט תנא דברייתא לרבי הניח להן אביהן פרה מוחכרת דבהא אין הבכור נוטל פי שנים לרבנן ולר' נוטל פי שנים דברייתא זו כר' אתיא ולכך הוי אתי לן שפיר אלא דהוי קשיא לן דאפילו בהיות מוחכרת ומושכרת ביד אחרים בחיי אביהן הוה לן למימר שיטול הבכור פי שנים אפילו לרבנן דומיא דהניח להן אביהן עבד או בהמה טמאה דעובד לזה יום א' ולזה כ' ימים ומחמת שלא יקשה לנו זה הוכרחנו לומר דמשום הכי אינו נוטל הבכור פי שנים בהיות מוחכרת לרבנן משום דלא אמר להן הבכור תחלוקו עמי וכו' והשתא כיון דאתית להכי כיון דבהא תליא מילתא א"כ גם היכא דחכרוה ושכרוה היתומין אינו נוטל פי שנים לרבנן כיון דלא אמר הבכור תחלוקו עמי בי אם לרבי נוטל פי שנים א"כ קשיא דהוי ליה לתנא דברייתא למנקט חכרוה ושכרוה היתומים דהוי רבותא טפי ותירצו התוס' דאדרבה היתה מוחכרת ומושכרת הוי טפי רבותא דאע"ג דהיתה הפרה חכורה ושכורה בחיי האב ולא היתה ברשותו בשעת מיתה והוה לן למימר דגם הפרה גופיה נחשבת ראוי ולא יטול ממנה הבכור פי שנים ואתי תנא דברייתא לאשמעי' דלא חשבינן לה ראוי ונוטל אפילו מן השבח פי שנים אליבא

דרבי כן נראה לי לפרש המשך דברי התוס' אבל יש שרוצין לפרש דכונת דברי התוס' הוא דר"ל דקשיא להו למה ליה לתנא למנקט היתה מוחכרת או מושכרת דאינו נוטל פי שנים כ"א אליביה דרבי ולא לרבנן ולא נקט חכרוה ושכרוה היתומים דאז הוא נוטל פי שנים אפילו לרבנן ולפי ענ"ד א"א לפרש כן דאם כן מאי מקשו התוס' הא האי ברייתא כר' אתיא ולכך נקט דינא בכה"ג לאשמועי' דאע"ג דלרבנן אינו נוטל פי שנים דס"ל דהוי ראוי ואפילו הכי לרבי נוטל פי שנים דאליביה דרבי מיתניי' ברייתא זו וק"ל:

דף קכד.

ר"ש ד"ה אחד מיצרא וכו' ורבי איכא למימר דהך סברא נמי דחד מיצרא נפקא ליה מהיקשא ר"ל דמהיקשא יכול למילף כל מילי דאין היקש למחצה ולכל מילי איתקש חלק בכורה לחלק פשוט אבל לקמן בסמוך בד"ה שאם אמר איני נוטל וכו' שכתב ורבנן נמי תרתי שמעת מינה מדכתיב לתת שמעינן דמתנה קרייה רחמנא וכו' ומדכתיב לו דלא זבח בה בכור עד דאתא לידו התם איצטריך תרי לימודים משום דאין אנו יכולין ללמוד תרי מילי מחד יתורא אבל מהיקשא ילפינן שפיר תרי מילי וק"ל:

דף קכד:

תוס' ד"ה מספקא ליה אי הלכה כר' מחבירו וכו' ונראה לר"י דהכי מספקא ליה אי הלכה וכו' שפסקו בהדיא ר"ל דכ"ע מודו דאמרו הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו אלא דמספקא ליה לרבה בר חנה אם בהדיא אמרו דהלכה כחביריו או לא אלא שאמרו סתמא ולא מחביריו ואם כן יש להסתפק בפירושם א"כ מה רצו בזה שאמרו ולא מחביריו אי ר"ל שהלכה כחביריו ולא כרבי או ר"ל שבמקום שחולק ד' עם חבירו בודאי הלכה כר' ולא כחבירו כלל וכלל אבל במקום שחולק ר' עם חביריו יכול להיות גם כן דהלכה אפי' כחביריו ולכך אמר רבה בר חנה עשה כדברי ר' עשה עשה כדברי חכמים עשה ורב נחמן אמר רב ס"ל דבפי' אתמר דהלכה כחביריו ולכך אמר דאסור לעשות כרבי ורב נחמן דידיה ס"ל דסתמא אמרו ולא כחביריו ולא פירשו בהדיא שהלכה כחביריו וא"כ נוכל לומר כר' ונוכל לומר ג"כ דהלכה כחביריו ולכך אמר דמותר לעשות כדבי ורבא דאמר מטין אתמר דכי אמרו ולא כחביריו אז לא אמרו דהלכה כחביריו אלא אמרו מטין אחד דברי חביריו ולכך לכתחלה יש לעשות כדברי חכמים ולא כדבי אבל אם עשה ברבי עשוי:

ד"ה אין הבכור נוטל פי שנים במלוח וכו' דהא פשיטא דאחד שיחלוקו וכו' ר"ל אלא ודאי אין בשטר שום גוף אלא כולו שבח דאינו אלא ניר בעלמא ולכך ס"ל לרבנן דאין הבכור נוטל פי שנים וק"ל:

ד"ה גבו מעות יש לו וכו' הא דאין הבעל יורש נזקי אשתו וכו' כצ"ל:

בא"ד ואין לפרש דהכי פריך ונוקמה לרבה בגבו מעות ולרב נחמן אף בגבו קרקע וכו' כצ"ל:

בא"ד למה ליה למנקט קרקע דגבו מעות נמי הוי ראוי וכו' אלא משום דלרב נחמן לא מצי למנקט אלא חדא וכו'. לפי המסקנא דהכא ופרש"י דלרב נחמן אית ליה בין גבו מעות בין גבו קרקע אין לו אם כן לרב נחמן נמי הוי מצי למנקט תרתי וכמו שהקשו התוס' בדבור שאחד זה על פי' רשב"ם אלא שהשתא מקשו התוס' שאפילו את"ל השתא דהמקשה דהתם אינו רוצה להקשות לפי המסקנא דהכא לפי שלא רצה להאריך ולכך מקשה בפשיטות וכקיצור ממה שדברו רבה ורב נחמן בהדיא דהיינו קרקע לרב נחמן וכמו שתירצו התוס' בדבור שאחד זה מ"מ אי הוי טעמו של דב נחמן דאמר הכא גבו מעות יש לו כפי' רשב"ם דהיינו משום דמעות יהיב ומעות שקיל א"כ אפי' לפי מה שדבר רב נחמן השתא בהדיא הוי התם גבי נזקי אשתו גם אם גבה מעות ראוי א"כ לא הוי ליה להמקשה למנקט התם לרב נחמן קרקע אלא ג"כ מעות ואי ר"ל התם לרב נחמן אף בגבו קרקע א"כ הוי ליה למנקט לרבה בין גבו קרקע בין גבו מעות דלפי האמת ס"ל לרבה בגט פשוט דשיעבודא לאו דאורייתא אפילו גבו קרקע הוי ראוי אלא ודאי צריך לומר דלפי מה שדבר רב נחמן השתא הכא בהדיא גבו מעות יש לו לא הוי טעמו כפי' רש"י אלא טעמא אחרינא דשייך גם גבי נזקי אשתו דהוי גבה מעות מוחזק ולכך לא הוי מצי למנקט התם לרב נחמן לפי מה שדבר הכא בהדיא אלא חדא דהיינו בגבו קרקע נקט נמי לרבה חדא וא"כ על כרחך לא יתיישב טעמו דפרשב"ם דהכא ע"כ פירשו התוס' דטעמו של רב נחמן דאמר גבו מעות יש לו הוי משום דדרך בעלי חובות לפרוע בחובם מעות ולא קרקע וכו' וזה הטעם שייך ג"כ התם גבי נזקי אשתו ולכך אתי שפיר דנקט התם לרב נחמן בגבו קרקע משום דלא רצה להקשות התם אלא ממה שדבר רב נחמן בהדיא הכא כמו שתירצו בדבור שאחר זה:

דף קכה.

תד"ה לטעמייהו דבני מערבא קאמרינן וכו' ועוד דבפ' שור שנגח ד' וה' ה"ל למפרך ולוקמה בין לרבה ובין לרב נחמן בין גבו מעות ובין גבי קרקע וכו' ויש לדקדק כיון דרצו

התוס' השתא שיקשה המקשה דהתם לפי המסקנא מדהכא א"כ לפי מה שפירש ר"ת דלפי מסקנא אית ליה לרב נחמן בין גבו קרקע ובין גבו מעות יש לו ואם כן לפירושו קשה טפי מלפרשב"ם דלפר"ת קשה מאי פריך התם ולוקמה לרב נחמן כגון שגבו קרקע וצ"ל דאין ה"נ דגם לפי' ר"ת יקשה זה וגם לפי' ר"ת צריך לתרץ על דרך שתירצו התוס' בסמוך לרש"י דהמקשה דהתם לא רצה להאריך וגם לא רצה לדקדק איך ס"ל רבה ורב נחמן לפי האמת אליביה דנפשייהו לפי המסקנא דהכא ולא פריך אלא ממה שדברו רבה ורב נחמן הכא בהדיא דרב נחמן אמר קרקע אין לו ורבה אמר מעות אין לו אלא שבסמוך מיישבים התוס' דבמסקנא דהתם אמאי לא משני אליביה דרב נחמן צריך לאוקמי' בגרושה אפילו לרבנן:

בא"ד מ"מ היכא דלא מכר הוי מוחזק כיון שהיה משועבד לו בחובו. כן צ"ל וכן בא"ר בסמוך והשתא לפר"ת לרבנן נמי צריך לאוקמיה בגרושה הספרים שלפנינו חסרים הרבה חסרון הניכר וצריך להגיהם:

דף קכה:

תוס' ד"ה לירתי ולא לירתי ירתי וא"ת הא דאמרי' בפרקין וכו' הא אפילו לא היה שלישי אלא אמר נכסי לך דאחריך לפלוני ותו לא מת שני בחיי ראשון יחזרו ליורש ראשון. ר"ל לא ליורשי שני דכי היכי דאמרי' הכא כשאמרה ובתרא לירתאי דהיינו בדהא ס"ל לרב ענן דדוקא ברתא אבל לא לבן ברתא ה"נ היכי דאמר ואחריך לפלוני דהיינו שני אם מת שני בחיי ראשון אין לבן שני כלום דלפלוני קאמר ולא לבנו. כן נראה שהיא כונת התוס' אבל דבריהם אינם מוכרחים דיש לחלק דהיכא דאמר לירתאי דמשמע יותר ולא לירתי ירתאי מהיכי דאמר לפלוני או נוכל לומר בהיפך דאפילו למ"ד לירתי ואפילו לירתי ירתאי אפ"ה היכי דאמר ואחריך לפלוני אם מת אותו פלוני בחיי ראשון אין לבנו כלום כיון דלא בא ליד אביו מעולם ולא אמרינן בכה"ג דקנאם השני בקבר והורישם לבנו וע"ל בתוס' דף קל"ו ע"ב ד"ה לא קנה לוקח וכו' וק"ל:

ד"ה אמר רב פפא וכו' ולהכי לא חשיב בעל במתני' פ' יש בכור וכו' משום דבעל יש לו שבח וכו' ר"ל דשם במתני' קתני בהדיא כלם אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמוחזק ולהכי לא קתני שם בעל דהא בעל נוטל בשבח ודו"ק ע"ש:

ד"ה ואין הבכור נוטל פי שנים וכו' דאפילו לרבנן הוי מלוה מוחזק וכו' כצ"ל:

בא"ד לגבי כתובת אשה חשובה מלוה המוחזקת וגובה אשה כתובתה ממלוה וכו'. ר"ל לר' טרפון אפילו קודם שגבו אם גבו ולר"ע לאחר שגבו קרקע ומטלטלין לאחר תקנת

הגאונים והטעם דלא חשיבה מלוה ראוי משום דכיון שהאשה יש לה שטר חוב שהיא כתובתה והלוה היה משועבד גם להאשה בחיי אביהן מדרבי נתן וכמו שמסיימו התוס' בסוף דבור זה כדתנן בהכותב וכו' ינתנו לכושל שבהן ר"ל ומפרש שם בגמ' דהיינו כתובת אשה ועל זה קאי לישנא דהתוס' שכתבו אלמא אפילו לרבי עקיבא אי לא דצריכה שבועה היתה גובה וכו' ופרש"י שם במתני' אע"ג דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לא לכתובת אשה ולא לב"ח הכא דלאו ברשותייהו מנחי ס"ל לר' טרפון דמוציאין מיד הלוה או מידו או מיד שהפקדון אצלו ונותנין לב"ה ולכתובה שנשתעבד בה המת מחיים עכ"ל:

בא"ד ואין לומר דההיא כרבי אתיא וכו' דליכא מאן דפליג אלא כולי עלמא אית להו מלוה מוחזקת וכו' כצ"ל:

דף קמז:

ברשב"ם ד"ה ומודה שמואל שאם נתנו המלוה כו' אי נמי ע"י קנין וכו' ומיהו אם עמד חוזר אם מתנת ש"מ במקצת היא כדפסקינן לקמן עכ"ל. דברי הרשב"ם הללו א"א לי ליישבם דהא אדרבה הוא דמתנת ש"מ במקצת דבעי קנין יש לה דין מתנת בריא ואם עמד אינו חוזר וכדתנן במתני' דהכא שייר קרקע כל שהוא מתנה קיימת וכדמפרש גמרא לקמן בפרקין ואם הרשב"ם ר"ל בלא קנין אפילו לא עמד נמי לא קנה דמתנת ש"מ במקצת בעי קנין ואי מסירת השטר לא השיב קנין לענין אם עמד א"כ אפילו לענין לא עמד נמי לא ליחשיב קנין ואי חשיב קנין כשמת וכמ"ש הרשב"ם דכיון דמסרו לידו בחייו אין לך קנין גדול מזה א"כ אפילו לענין אם עמד ליחשב קנין ולא יהא יכול לחזור ודו"ק:

בתוס' ד"ה המוכר שטר חוב לחבירו וכו' פירש רשב"ם וכו' הוה מוחל צריך להחזיר ללוקח מה שנתן לו. נ"ל דט"ס הוא הדא דהא הרשב"ם לא כתב האי לישנא אלא כתב שצריך להחזיר לו מעותיו ועוד דאם איתא דהרשב"ם כתב בהדיא שצריך להחזיר ללוקח מה שנתן לו לא יותר א"כ מה מוסיף ר"י על דבריו וכתב דא"צ להחזיר אלא מעות שנתנו בו הלקוחות כו' הלא גם רשב"ם כתב הכי ע"כ נ"ל דצריך להגיה פירש רשב"ם וכו' צריך להחזיר ללוקח מעותיו ואומר ר"י וכו' ר"ל דר"י מפרש שלא תטעה בדברי רשב"ם לומר שצריך להחזיר ללוקח כל דמי הסך הכתוב בשטר לכך פירש דא"צ להחזיר אלא המעות שנתן לו הלוקח וק"ל:

בא"ד והיאך תמחילנה לר"מ דאית ליה דינא דגרמי. ר"ל והלא תהיה חייבת לשלם כל דמי הכתובה ללוקח וכ"ת לא יהא לה במה לשלם ללוקח כשתמחול מ"מ כיון שלא תרויח כלום במה שתמחול ואדרבה תשאר עליה חוב ללקוחות בכדי כל הכתובה ליכא

למיחש שתמחול וישאר עליה חוב ללוקח גם באפשר שתהיה לה לאחר זמן במה לשלם אלא ודאי הדין הוא שלא תצטרך לשלם ללוקח כי אם מה שנתן לה בה לכך איכא למיחש שתעשה קנוניא עם בעלה ותמחול לו כתובתה והוא יתן לה בעד הכתובה סך מה יותר ממה שנתן לה הלוקח וא"כ תרויח המותר וכי תימא מה יפסיד הלוקח ולמה לא יקנה הכתובה בטובת הנאה הלא אם תמחול לבעלה תהיה חייבת להחזיר לו מעותיו מה שנתן לה מ"מ אין מי שיקנה אותה משום דכל לגבי בעלה ודאי תמחול לו ולמה ליה לאטרוחי בכדי ועוד שמא תאמר שלא נתן לה בעלה כלום בעד שמחלה לו ותאמר שאין לה במה לשלם א"כ גם מה שנתן לה חלוקה יפסיד וק"ל:

בא"ד לאו דוקא נקט שטרא מעליא שהרי לא תחזיר אלא מה שנתנו לה חלוקה וכו'. צ"ל דזה לא קאי אלא אשורף שט"ח וחזר ומחלו אבל בשורף שט"ח של חבירו אה"נ שצריך לשלם לו כל דמי החוב אבל שיטת התוס' לא משמע כן אלא דקאי גם על שורף שטר חוב של חבירו או י"ל שגם בשורף שט"ח של חבירו אין צריך לשלם אלא דמי שוויו שהיה עומד לימכר בהם לפי שעבוד נכסיו של לוה ולפי אלמותו וכן משמע מדברי הרא"ש שם בפדק הכותב ע"ש אבל מדברי הטור ח"מ סי' שכ"ו משמע דבשורף שט"ח של חבירו צריך לשלם כל הסך הכתוב בשטר וע"ש:

בא"ד וא"ת מ"מ מפסדת הרבה שהרי גרושה היתה וכו'. ר"ל אפילו את"ל דאפילו למאן דדאין דינא דגרמי אין צריך המוהל לשלם כ"א מה שנתן בו היינו כשמכר לו שט"ח שעדיין לא הגיע זמנו לגבות אבל הכא שאמה היתה גרושה וכבר הגיע זמנה לגבות כתובתה א"כ היו הלקוחות א"כ גובין כתובתה מבעלה וא"כ כשהבת מחלה הכתובה לאביה הפסדתם כל סך הכתובה וא"כ למאן דדאין דינא דגרמי היתה הבת צריכה לשלם ללקוחות כל דמי כתובתה וא"כ מה הרויחה הבת במה שמחלה הכתובה לאביה ואומר ר"י דשמא הבת היתה קטנה ולא היו הלקוחות יכולין לגבות ממנה כלום מה שהזיקה אותם ומ"מ מחילתה מחילה כיון שהגיעה לפעוטות אבל לענין חיוב תשלומין עדיין קטנה היא ואין מוציאין ממנה מה שתזיק והשתא לפי זה אין ראיה מכאן לדברי ר"י דהשתא איכא למימר דלעולם למאן דדאין דינא דגרמי צריך המוחל לשלם כל דמי השט"ח ואעפ"כ נתן לה ר"נ עצה שתמחול כתובתה לאביה משום דקטנה היתה ולא היו הלקוחות יכולים להוציא ממנה מה שהזיקתם אבל אם לא מחלה הכתובה לאביה היו הלקוחות גובין הכתובה מאביה שכבר נתחייב הכתובה לאמה והם קנו אותה ממנה וכן הוא מבואר בתוספות דכתובות שם בדף פ"ו וז"ל ד"ה תזיל ותמחול לכתובתה דאמה לגבי דאביה קשה לר"י דמה הרויחה הא אמרי' בסמוך מאן דדאין דינא דגרמי מגבי

דמישטרי מעליא ורב נחמן דאין דינא דגרמי וכו' וי"א דקטנה כמו הפעוטות דמתנתן מתנה ולא מיחייבא מדינא דגרמי ולר"י נראה מתוך כך דלא מיחייב מדינא דגרמי אלא דמים שנתנו על כתובתה ולא כל הכתובה ונמצא שמרויחה הרבה עכ"ל מבואר בהדיא דלפי פירוש הי"מ אין ראיה לדברי ר"י והי"מ לא מפרש כדברי ר"י ומכל הלין נ"ל דהאי וא"ת דהכא והתירוץ שמתרץ ואומר ר"י דשמא קטנה היתה אינו מדברי ר"י דלעיל מיניה אלא גליון הוא ופליג אדברי ר"י דלעיל והוי כאילו אמר שאף לדברי ר"י עדיין אינו מתורץ מה הרויחה במחילתה שהרי עדיין קשה מ"מ הפסדתם הרבה והיתה צריכה לשלם ללקוחות כל הכתובה שהפסדתם וא"כ מה הרויחה אלא ע"כ צ"ל דקטנה היתה וכו' וא"כ אין ראיה ג"כ לדברי ר"י ודו"ק:

בא"ד לא שבק לדידי ויהיב לאחריני וכו' לשלם הכל אם ימחול וכו' בושתה לבא לב"ד לתבוע מבעלה מה שמחל. כצ"ל:

בא"ד וא"ת מ"מ יטרוף לקוחות שלא כדין שהרי יחזרו עליה ממה שנתנו בה לכל הפחות וכו'. ר"ל דאם היתה מוחלת בלא שובר היו הלקוחות חוזרים שתשלם להם מה שנתנו לה בה לכל הפחות והשתא שיחזרו לבעל השובר יפסידו הלקוחות וצ"ל דהשתא ס"ל לתוס' דכשיוציא הבעל השובר ויטרוף מהלקוחות ר"ל שלא ישלם להם לא יוכלו הלקוחות לחזור על האשה שתשלם להם מה שנתנו לו בה וזה דבר תימה:

בא"ד ומיהו לפי מה דפרישית בפ"ק דמציעא דבגרושה ליכא למיחש להכי הוה א"ש. כצ"ל ור"ל דשם בפ"ק דמציעא דף כ' ד"ה ש"מ איתא לדשמואל הקשו שם דליחוש שמא מכרה במעמד שלשתן דאינה יכולה למחול ותירצו דלא תקנו מעמד שלשתן בכתובה דאינו חייב עד אחר גירושין אין לחוש שמא מכרה אחר גירושין במעמד שלשתן כי אחר גירושין מסתמא מכרה בדמים יקרים וכשמוציא הבעל שוברו שקדם הא צריכה לשלם ולא תרויח כלום בקנוניא ולא חיישינן אלא שמא מכרה בעודה תחתיו בטובת הנאה שהיא דבר מועט ואינה צריכה לשלם אלא מעט ומרווחת הרבה ומשני איתא לדשמואל ואם היתה מוחלת לבעלה לא תפרע ללקוחות אלא דבר שנתנו לה ותרויח הרבה עכ"ל ר"ל ולכך אין מפסידין הלקוחות במה שמחזירין לבעל השובר דבלא שובר נמי היתה יכולה למחול ולא היתה צריכה לשלם להם אלא מה שנתנו לה וזה גם כשיוציא השובר צריכה לשלם להם מה שנתנו לה וא"כ לפי זה גם הקושיא שהקשו התוס' הכא לעיל מזה ומיהו קש מ"מ יטרוף לקוחות שלא כדין שהרי יחזרו עליה ממה שנתנו לה לכל הפחות לא קשה כלל דהא השתא נמי שיש לו שובר כשיוציא בעל השובר תצטרך לשלם להלקוחות מה שנתנו לה בה ודו"ק:

ד"ה אלא אינה כשל תורה וכו' מה שפירש רבינו יעקב שאין להוכיח מכאן דמכר שטר חוב אינו חל מן התורה וכו' כצ"ל ודו"ק (וע"ל בפרק הספינה שם בתוספות ותמצא שכן הוא):

דף קמח.

בגמ' את"ל לאחר לא הוי שיור חוץ מפירותיו מהו אמר רבא אמר רב נחמן את"ל דקל לאחד ופירותיו לאחר לא הוי שיור מקום פירי חוץ מפירותיו הוי שיור ואליבא דרב זביד דאמר שאם רצה להוציא בה זיזין מוציא אמר ליה ר' אבא לרב אשי אנן אדרשב"ל מתנינן לה וכו'. כך היא הגירסא לפי פרשב"ם. והא דאיתא בספרים שלפנינו מ"ט דכל לגבי נפשיה בעין יפה משייר הוא לפי הגירסא האחרת דכתב הרשב"ם וכך היא הגירסא האחרת את"ל לאחר לא הוי שיור לעצמו מהו אמר רבא אמר רב נחמן את"ל דקל לאחד ופירותיו לאחר לא הוי שיור מקום פירי דקל לאחד ושייר פירותיו לעצמו הוי שיור מ"ט כל לגבי נפשיה בעין יפה משייר א"ל ר' אבא לרב אשי וכו' וצ"ע לפי גירסא זו מאי קאמר את"ל לאחר לא הוי שיור שייר פירותיו לעצמו מהו הא בנתן דקל לאחד ופירות לאחר נמי הוי האבעיא אי אמרינן דכשנתן להראשון הדקל ושייר לעצמו הפירות שייר ג"כ לעצמו מקום הפירות דהיינו הענפים וכן כשנתן להשני הפירות אי אמרינן דשייר לעצמו מקום פירי אי לא. ויש ליישב בדוחק דה"ק את"ל לאחר לא הוי שיור ר"ל דכשנתן הדקל לאחד ואחר כך נתן גם כן הפירות לשני אמרינן ודאי כשנתן מתחלה הדקל לראשון היה ג"כ אז בדעתו ליתן הפירות להשני ולכך ודאי נתן להראשון כל הדקל ולא שייר מקום פרי עם הפירות אבל כשנתן הדקל לאחד ושייר הפירות לעצמו ולא נתנם אח"כ לשום אדם אמרינן שפיר דהואיל ושייר לעצמו הפירות שייר לו ג"כ מקום הפירות דכל לגבי נפשיה בעין יפה משייר ודו"ק. ועל גירסתו של הרשב"ם נמי קשיא דגריס את"ל לאחר לא הוי שיור חוץ מפירותיו מהו מה תלי האבעיא דחוץ בנתן הדקל לאחד ופירותיו לאחר דקאמר את"ל לאחר לא הוי שיור חוץ מפירותיו מהו דר"ל דשייר הפירות לעצמו אי אמרינן מכח לישנא יתירה דקאמר חוץ דשייר לו ג"כ מקום הפירות או לא זאת האבעיא אינו תלוי באחר והכי הוי ליה למיבעיא נתן הדקל לאחד ושייר הפירות לעצמו שייר מקום פירי או לא את"ל דלא שייר אמר חוץ מפירותיו מהו וכן קשה בהאבעיא דבית לאחד ודיוטא לאחר ועוד קשה באותה האבעיא מאי קא מיבעיא ליה באומר בית לאחד ודיוטא לאחר מי איכא להאי בעל דיוטא שיור מקום בחצר להוציא זיזין או לא מהיכי תיתי דנימא דיש לו שיור מקום בחצר הא אפילו דמכר הבית סתמא

ושייר הדיוטא לעצמו אין לו שיור מקום בחצר אלא באומר על מנת שהדיוטא העליונה שלי דאז יש לו מקום בחצר להוצאת [זיזין] מחמת יתור לשון וא"כ מהיכי תיתי לומר שיש לבעל הדיוטא שיור מקום להוצאת זיזין כשאומר בית לאחד ודיוטא לאחר וישבתי הקושיות ע"פ דרכי הישיבה ששתי הגירסות הם צודקות יחדיו והבעיין דלעיל הוה בעי ג' איבעיות והכי קאמר מיבעיא ליה דקל לאחד ופירות לאחד הוי מקום פרי שיור או לא ואת"ל לא הוי שיור שייר פירות לעצמו מהו הוי מקום פירי שיור משום דכל לגבי נפשיה בעין יפה משייר או לא את"ל דאפי' שייר הפידות לעצמו לא הוי שם מקום פירי שיור אמר חוץ מפירותיו דקאמר יתור לשון מהו ואליביה דרב זביד וכו' דקאמר דכשאמר על מנת לישנא יתירה יש לו שיור מקום בחצר כשלא אמר ע"מ אלא אמר חוץ מהו וכן בהאי בעיא דבית לאחד ודיוטא לאחר בעי ג' איבעיות והכי קא מיבעיא ליה אמר בית לאחד ודיוטא לאחר ר"ל שאמר לראשון בית אני מוכר לך אבל הדיוטא אמכור לאחר ובעי דהאי דקאמר לראשון שימכור הדיוטא לאחר הוי נמי לישנא יתירה וכשמוכר אח"כ הדיוטא לשני יש לבעל הדיוטא שיור מקום בחצר כמו באומר על מנת שהדיוטא שלי או לא ואת"ל דאין לו שיור מקום בחצר כשמוכר הדיוטא לאחר לעצמו מהו ר"ל שאמר בית אני מוכר לך והדיוטא אחזיק לעצמי יש לו שיור מקום בחצר דהוי כאומר על מנת שהדיוטא שלי או לא ואת"ל דאין לו שיור מקום בחצר משום דאין זה לשון תנאי אמר חוץ מהדיוטא מהו הוי כאילו אמר ע"מ או לא ומה שלא הזכיר האבעיא האמצעית בפירוש משום שהיא נפשטת מתוך תשובות האבעיות השני קצוות ממ"נ כאשר הארכתי בזה ואפסיק מזה כי אין כוונתי לזה בחבור זה ולא כתבתי זה אלא כדי להלהיב לב התלמידים ולפתוח לפניהם פתח העיון וחדות הלכה:

שם ברשב"ם ד"ה שייר פירות לעצמו מהו וכו' דהיינו פי' לשון אחרון דקל לאחד ופירותיו לאחר מהו מי הוה שיור מקום הפירות או לא את"ל לא הוה שיור חוץ מפירותיו מהו כיון דמעיקרא דקל לבדו מכר לו למה הוזקק לומר לישנא יתירה חוץ מפירותיו דהא אפילו לא הזכיר חוץ מפירותיו וכו'. כצ"ל:

בתוס' ד"ה שכיב מרע וכו' אי גרסינן מסיק בדרב פפא וכו'. ר"ל בההיא עובדא דרב פפא הוה ליה תליסר אלפי זוזי בי חוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אחא אגב אסיפא דביתא דאייתי לעיל פ' הספינה דף ע"ז ולקמן (דף ק"נ ע"ב) ואי גרסינן תריסר אלפי זוזי וכו' שמעינן מינה דהלואה נמי נקניה אגב קרקע דהא רב פפא אקנינהו אגב אסיפא דביתא וא"כ איתא נמי בבריא מ"מ כיון דליתא בבריא בקנין דלא מצי להקנות אלא ע"י ד"א וכו' כנ"ל להגיה:

בא"ד כדמוכח לקמן דשכיב מרע שהודה קנה בלא טעם דשכיב מרע מדקנה בגר. ר"ל אלא אפילו אם היה בריא הוי קני דהא בההוא עובדא דאיסור גיורא קאמר רבא היכי נקנינהו רב מרי להנהו זוזי אי בירושה לאו בר ירושה הוא אי במתנת ש"מ כירושה שווייה רבנן וכו' וכל היכא דליתיה בירושה ליתיה במתנה ופריך עלה וליקנינהו באודיתא וכו' ש"מ דהודאה קנה אפילו בלא טעמא דש"מ ר"ל שטעם ש"מ הא כבר אמר דמתנת ש"מ ליתא בגר כיון דלאו בר ירושה הוא:

בא"ד ונראה לי דהא לא חשיב איתא בבריא כיון דליתא בעין שהוא בשכיב מרע בלשון מתנה וקנייה והא דקאמר הואיל ויורש יורשה לא בעי למימר וכו'. כצ"ל:

ד"ה ש"מ שאמר הלואתו לפלוני וכו' וגם שאין נראה פי' ר' חננאל וכו'. כצ"ל:

ד"ה איבעיא להו דקל לאחד וכו' ועוד מה יש לחוש בשיור קרקע וכו'. כצ"ל. ע"כ נראה לר"י דאדלעיל קאי וכו' ושייר מקום צימוח הפירות מי אמרינן לא הוי שיור או שמא נתן גם לבעל הפירות מקום צימוח הפירות וכו' וא"ת לאחר לא הוי שיור וכו' כך היא הגירסא לפנינו והלשון מגומגם קצת וצריך ליישב דה"ק ושייר מקום צימוח הפירות ר"ל שבשעה שנתן האילן לזה והפירות לזה לא זכר ולא פירש בדבריו למי נתן מקום צימוח הפירות מי אמרינן לא הוי שיור ר"ל שכשנתן האילן לראשון לא שייר מקום צימוח הפירות אלא כל האילן נתן לראשון ולא נתן לשני כ"א הפירות לבדם והפירות הוו דבר שלא בא לעולם וא"כ לא קנה השני כלום או שמא הוי שיור וכשנתן האילן לראשון שייר מקום צימוח הפירות ולא נתנו לו וכשנתן אח"כ הפירות לשני נתן לו אז ג"כ מקום צימוח הפירות ולא הוי דבר שלא בא לעולם כי כבר זכה במקום הפירות שהוא בעולם ואת"ל לאחר לא הוי שיור ר"ל כשנתן הפירות לאחר אמרינן דכשנתן להראשון האילן כל האילן נתן לו ולא שייר מקום הפירות לעצמו מאי פירות ששייר הפירות לעצמו אי אמרינן וכו' כצ"ל ור"ל שנתן האילן לאחר והפירות שייר לעצמו ר"ל שלא נתנן לשום אדם מי אמרינן כשנתן האילן לאחד שייר לעצמו מקום הפירות עם הפירות וא"כ לא הוי הפירות דבר שלא בא לעולם או דלמא אפילו לעצמו לא שייר מקום הפירות:

ד"ה אנן אדרבי שמעון ב"ל מתנינן לה וכו' מ"מ כיון דבחוץ מיירי וכו'. ר"ל הבעיין מיירי בחוץ ור"ל מיירי בעל מנת והכי קא מבעיא ליה מה יאמר ריש לקיש בזה רוצה לומר בחוץ דבע"מ פשיטא ליה דמשייר כראמר ר"ל אבל בחוץ קא מיבעיא ליה ר"ל אפילו בלעצמו והספרים מוטעים לפנינו וכצ"ל אבל בחוץ קא מיבעיא ליה:

דף קמט.

בתוס' ד"ה שכיב מרע וכו' וכן משמע מתוך פי' ר"ח וכו'. ר"ל מדפירש לודי איסור דהני דמים דרב מרי בריה וקני להו וכו' משמע מתוך לשונו דר"ל קנין גמור כדין מתנת בריא: **בא**"**ד** אלא אפילו בש"מ דמקני באמירה בעלמא לא פשיטא לי אי קני אי לא. ואם תקשה לך והכל טעמא מאי דמאי בעי דכיון דקי"ל דש"מ מקני באמירה בעלמא מאיזה טעם נאמר הכא דלא קני י"ל משום דסתם מתנת ש"מ דעלמא אומר בלשון נתינה כגון תנו מנה לפלוני או יזכה או יטול כדאיתא לעיל בגמ' אבל הכא דלא קאמר שום לשון נתינה לכך קא מיבעיא ליה אי קני באמירה בעלמא אי לא: